

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA OPOŁA NA LATA 2020–2023

SPORZĄDZAJĄCY

PREZYDENT MIASTA OPOLA

OPRACOWANIE

WYDZIAŁ KULTURY, TURYSTYKI I WSPÓŁPRACY ZAGRANICZNEJ

URZĘDU MIASTA OPOLA

45-053 Opole, ul. Żeromskiego 3

urząd@um.opole.pl

<http://www.opole.pl>

IWONA SOLISZ ART.DO PRACOWNIA

www.artdopracownia.pl

OPOLE, grudzień 2019

Spis treści

1. WSTĘP	5
2. PODSTAWA PRAWNA	6
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	7
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	9
4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020	9
4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020	10
4.1.3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.	11
4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami opracowanymi na poziomie województwa i powiatu.....	12
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do roku 2020	12
4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego	13
4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami województwa opolskiego	14
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	15
5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami sporządzonymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).	15
5.1.1. Strategia Rozwoju Opola do 2030 r.	15
5.1.2. Strategia Promocji Marki Opole do 2022 r.	19
5.1.3. Możliwości wspierania i realizacji działań mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem aktywnego uczestnictwa mieszkańców miasta w wyborze poszczególnych projektów oraz ich realizacji	20
5.1.4. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Opola do 2023 r.	22
5.1.5. Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy	23
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy 32	
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	32
5.2.2. Krajobraz kulturowy	38
5.2.3. Zabytki nieruchome	39
5.2.4. Zabytki ruchome	54
5.2.5. Zabytki archeologiczne.	55
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych	56
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	58
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	60
5.3.1. Pomniki historii.	60
5.3.2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków	61
5.3.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	65
5.3.4. Parki kulturowe	67
5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków (GEZ).	68
5.5. Działania gminy w obszarze dziedzictwa kulturowego	72
5.5.1. Obiekty zabytkowe będące własnością gminy	73
5.5.2. Infrastruktura i działania Gminy Opole w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego do popularyzacji miasta i obszaru gminy	75
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY.	79

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	82
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	87
9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	88
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	89
11. LITERATURA I ŹRÓDŁA OPRACOWANIA	96
12. SPIS RYCIN I TABEL	97
13. ANEKSY	98
Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków:	98
Tabela 2. Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	107
Tabela 3. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków	112
Tabela 4. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków...	114
ZAŁĄCZNIK nr 1. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków	129

1. WSTĘP

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Opola na lata 2020–2023 jest dokumentem strategicznym, którego celem jest poprawa stanu zachowania i utrzymania środowiska kulturowego w przestrzeni miejskiej. Na krajobraz kulturowy składają się zarówno pojedyncze obiekty i zespoły budowli, elementy zagospodarowania przestrzeni, jak i elementy przyrodnicze oraz inne obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. Program ochrony zabytków w swym założeniu, oprócz działań zmierzających do poprawy stanu technicznego zabytków nieruchomych, ma na celu zapewnienie zrównoważonego rozwoju i utrzymanie ładu przestrzennego, a także powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzania programu opieki nad zabytkami. Głównym i bezpośrednim odbiorcą programu jest lokalna społeczność, właściciele i użytkownicy obszarów i obiektów zabytkowych, jak również ogół mieszkańców zainteresowanych kulturą i dziedzictwem kulturowym. Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest też wyznacznikiem działań odnoszących się do inicjowania, wspierania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Ma również służyć rozwojowi gminy w zakresie poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego oraz wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Program opieki nad zabytkami ma także służyć aktywnemu zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy poprzez poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów.

Do realizacji powyższych działań wykorzystuje się w coraz większym stopniu aktywizację lokalnych środowisk, w ramach budowy społeczeństwa obywatelskiego. Ponadto współdziałanie lokalnej społeczności, w istotnych dla nich sprawach, przynosi korzyści samej społeczności oraz wpływa na jakość podejmowanych decyzji i wdrażanych działań. Czynny udział mieszkańców w ochronę dziedzictwa kulturowego przyczynia się też do uruchomienia dialogu społecznego, co pozwala poznać opinie i spostrzeżenia ogółu mieszkańców, dbając o ich interesy, sprzyjając integracji społecznej i tworząc atmosferę aktywności i współpracy. Dodatkowo, podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych wiąże się z rozwojem inicjatyw sprzyjających wzrostowi nakładów finansowych na zadania związane z ochroną zabytków. Istotną kwestią jest także określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe, związane z wykorzystaniem zasobów dziedzictwa.

Kolejnym ważnym czynnikiem i jednym z celów Programu jest powiązanie dziedzictwa kulturowego z ochroną dóbr przyrody, znajdujących się na terenie miasta, zgodnie z przyjętymi formami ochrony przyrody w myśl Ustawy z dnia 16 kwietnia 2014 r. o ochronie przyrody.

Związane jest to z koniecznością zwrócenia uwagi na poszczególne aspekty szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego i potrzebę zapewnienia różnorodnej ochrony, zarówno poszczególnym elementom dziedzictwa kultury, jak i otaczającego go zasobu przyrodniczego.

Niniejsze opracowanie sporządzono zgodnie z art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245, z 2019 r. poz. 730) oraz zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Poniższy Program stanowi kontynuację opracowanego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Opola na lata 2016–2019, przyjętego Uchwałą nr XXV/474/16 Rady Miasta Opola z dnia 21 kwietnia 2016 r.

2. PODSTAWA PRAWNA

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowi **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.).

Obowiązek sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami określa zapis art. 87 cytowanej wyżej ustawy, w myśl którego prezydent miasta sporządza taki program na okres 4 lat. Program ten przyjmuje Rada Miasta, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Następnie jest on publikowany w „Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego”. Z realizacji programu prezydent miasta sporządza co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miasta.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Opole na lata 2020–2023, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 Ustawy ma na celu:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ponadto Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy administracji publicznej **obowiązek** (art. 4):

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania;

- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm., szczególnie art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 73 i 86).

Fundamentem systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, w myśl jej zapisów: „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust. 1), a także zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury (art. 73). Jednocześnie „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.).

Podstawowym wyróżnikiem tej ustawy jest rozdzielenie pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast zadania należące do właścicieli i użytkowników zabytków, polegające na utrzymaniu ich we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami.

Ustawa precyzuje pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zasadnicze odniesienia do obszaru działań administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków zostały przedstawione w rozdziale pierwszym, zawierającym przepisy ogólne. Przede wszystkim jest to: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w celu trwałego zachowania zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania; zapobieganie zagrożeniom, które mogłyby spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, czy też uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Kolejne rozdziały istotne w kontekście działań samorządów poświęcone są takim kwestiom, jak: formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac

i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, nadzór konserwatorski, zasady finansowania opieki nad zabytkami, Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami oraz ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizacja organów ochrony zabytków, społeczni opiekunowie zabytków. Istotną zmianą wprowadzoną do zapisów cytowanej ustawy w roku 2017 jest umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie tylko zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz powołanie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków (NFOZ). NFOZ to państwowy fundusz celowy, którego dysponentem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zgromadzone środki mają być przeznaczone na ratowanie zniszczonych lub uszkodzonych zabytków, np. w wyniku powodzi lub pożarów.

Ustawę o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze – **rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego** dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r., zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2019 r. poz. 1886);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. z 2018 r. poz. 1609);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. z 2017 r. poz. 1674);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz.U. z 2004 r. nr 124 poz. 1304).

Zadania z zakresu ochrony zabytków zawarte są również w innych ustawach:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 506) w art. 7 ust. 1 pkt 9 stanowi, iż „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Dla realizacji ochrony zabytków zasadnicze znaczenie ma zastosowanie całokształtu przepisów odnoszących się do poszczególnych składników przestrzeni i rodzajów działań, a więc m.in. Ustawy o planowaniu przestrzennym, Prawa budowlanego, Prawa o ochronie przyrody, przepisów o gospodarce nieruchomościami. Każda z tych ustaw normuje według swojej właściwości zasady postępowania w przypadku obiektów i stref zabytkowych, np. w Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, określone są zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, szczególnie przy tworzeniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Wymagane jest między innymi zdefiniowanie stanu zabytków, obszarów i zasad ochrony, zaś działania planistyczne muszą być uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Odniesienia do ochrony obiektów objętych ochroną konserwatorską znajdują się w następujących ustawach:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1945 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 799 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1202 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1614 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2018 r. poz. 121 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1398);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. z 2015 r. poz. 774 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (t.j. Dz.U. 2017 r. poz. 1161);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 450 z późn. zm.).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2020

Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury (NSRK) na lata 2004–2020 jest: zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

W 2005 r. Ministerstwo Kultury wydłużyło horyzont czasowy dotychczas obowiązującej Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2007–2013 do roku 2020.

W zaktualizowanym dokumencie pn. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004–2024 określono zasady nowocześnie pojmowanej polityki państwa funkcjonującej w warunkach rynkowych, umożliwiającej zrównoważony rozwój kulturalny wszystkich regionów.

Cele operacyjne NSRK na lata 2004–2020 określają programy operacyjne Ministra Kultury, które stanowią uszczegółowienie i rozszerzenie Narodowych Programów Kultury. W przypadku dziedzictwa kulturowego jest to Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczanie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Działania wskazane w Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego (SRKS) mają wspierać zaangażowanie obywatelskie, zachęcać do współpracy oraz wzmacniać kreatywność Polaków. Wskazuje ona, iż polityka rozwoju powinna wspierać procesy i inicjatywy, które wzmacniają wolę działania obywateli na rzecz dobra wspólnego i przyczyniają się do wzmocnienia zaufania, jako jednego z podstawowych komponentów życia społecznego, gospodarczego i kulturowego.

SRKS zawiera Cel szczegółowy 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego. Dla Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami istotne są dwa priorytety strategii:

4.1. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej

Projektowane działania mają przyczynić się m.in. do wsparcia zaangażowania społeczności w kwestie dziedzictwa kulturowego, w tym do korzystania z zasobów kulturowych i przyrodniczych, a także rozwijania kultury i sztuki współczesnej.

4.2. Wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym

4.2.1. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu

Ochrona dziedzictwa, jako ważnego zasobu kulturowego, wymaga także zintegrowanego podejścia do zagadnienia krajobrazu kulturowego. O skuteczności zachowania dziedzictwa decyduje bowiem dzisiaj nie tylko forma ochrony, ale także funkcja użytkowa zabytkowych obiektów i ich otoczenia. Problematyka ochrony krajobrazu kulturowego obejmującego przyrodę, układy urbanistyczne, zagospodarowanie i sposoby wykorzystania terenu powinna być odpowiednio uwzględniona w zapisach strategii i planów rozwoju lokalnego i regionalnego, a w szczególności w planach zagospodarowania przestrzennego.

Zintegrowane podejście, w którym będzie łączyć się ochronę zasobów kulturowych z ochroną środowiska przyrodniczego zwiększy skuteczność ochrony obu tych elementów. W szczególności aktywizacja społeczności lokalnych wokół zintegrowanej ochrony zasobów

kulturowych i środowiska przyrodniczego może prowadzić do wzmacniania więzi między mieszkańcami oraz zwiększania ich kreatywności i przedsiębiorczości. Umożliwi to wykorzystanie unikatowych zasobów wewnętrznych, rozwój lokalnych produktów i usług oraz specjalizację regionów.

4.1.3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to **stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami**. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej Ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Trzy cele szczegółowe Programu określają poszczególne kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 – OPTYMALIZACJA SYSTEMU OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek działania 1.1

Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2

Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich.
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 – WSPARCIE DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Kierunek działania 2.1

Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2

Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 – BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ WARTOŚCI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek działania 3.1

Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2

Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączenia społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

4.2. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami opracowanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do roku 2020

(Uchwała nr XXV/325/2012 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 grudnia 2012 r.)

W trakcie prac nad opracowaniem Gminnego Programu obowiązuje Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do roku 2020, w której wizji Opolszczyzna w 2020 r. to:

- region wielokulturowy, w którym na pierwszym miejscu są jego mieszkańcy: wykształceni, otwarci na zmianę, wiedzę i innowacje, a także aktywni – na rynku pracy i poza nim,
- przyjazne środowisko życia jego mieszkańców, rodzin, przedsiębiorców i wszystkich reprezentantów przestrzeni społeczno-gospodarczej,
- województwo z atrakcyjną ofertą rynku pracy, edukacyjną, kulturalną i gospodarczą, zachęcającą do wyboru tego regionu jako miejsca do zamieszkania, wypoczynku, inwestycji i rozwoju działalności innowacyjnej.

W tym kontekście dziedzictwo kulturowe postrzegane jest w Strategii jako potencjał do tworzenia oferty kulturalnej i turystycznej, zostało ono ujęte w piątym celu strategicznym: CEL STRATEGICZNY 5 – Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna.

Atrakcyjność województwa wzrastać będzie wraz ze zwiększaniem konkurencyjności produktów turystycznych i kulturalnych. Stąd za istotne uznano rozszerzenie oferty turystyczno-kulturalnej regionu poprzez modernizację i rozbudowę obiektów dziedzictwa kulturowego. Wykorzystanie potencjału turystycznego powinno uwzględniać chłonność środowiska przyrodniczego i nie powodować uszczuplenia walorów przyrodniczych.

Należy zaznaczyć, że Samorząd Województwa Opolskiego rozpoczął w 2018 r. prace nad strategią województwa opolskiego do roku 2030, przygotowane zostały projekty uchwał

związanych z właściwą organizacją procesu, a także zlecono opracowanie koncepcji modelu strategii rozwoju województwa opolskiego. W ramach poszczególnych obszarów tematycznych trwały prace o charakterze analityczno-diagnostycznym. Prace Zespołów Roboczych (Społeczeństwo, Gospodarka, Środowisko) oraz społecznych Grup Doradczych zaowocowały prezentacją Marszałka Województwa Opolskiego w dniu 18 grudnia 2019 r., WIZJI WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO w roku 2030 – jako regionu cenionej jakości życia, wynikającej z unikalnego i uniwersalnego łączenia różnorodności:

- dynamiki i równowagi,
- nowoczesności i tradycji,
- otwartości i integracji.

Prace nad scenariuszami rozwoju i identyfikacją celów strategicznych będą kontynuowane w roku 2020.

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego

(Uchwała nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 24 kwietnia 2019 r. w sprawie uchwalenia zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego)

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego (PZPWO) jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu. Aktualne kierunki polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego zostały ustalone w nowym, obowiązującym od 2019 r. PZPWO i obejmują:

- 1) zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego,
- 2) umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego,
- 3) kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Dla realizacji tych kierunków wytypowano następujące zasady i działania je uzupełniające:

1. Poszanowanie dla wartości zasobu kulturowego struktur zurbanizowanych.
2. Podporządkowanie działań inwestycyjnych w historycznych terenach zurbanizowanych i ich otoczeniu, ochronie wartości zasobu i jego ekspozycji.
3. Harmonizowanie zabudowy i zagospodarowania w otoczeniu obiektów zachowanego dziedzictwa kulturowego z cechami architektoniczno-urbanistycznymi tych obiektów.
4. Porządkowanie zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych (eliminowanie obiektów niezgodnych z charakterem obszaru zabytkowego).
5. Zwiększanie dostępności do zabytków dla mieszkańców, turystów i inwestorów.
6. Podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej.

Polityka opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej jest skierowana do obszarów o cennych walorach krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz do dóbr kultury współczesnej, miast i miejscowości z cennymi układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zabytkami, oraz do pozostałych obszarów województwa.

Główne działania w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego winny powinny skupić się na następujących kwestiach:

- kontynuacji rewitalizacji historycznych zespołów staromiejskich i układów wiejskich,
- odnowie zabytkowych zespołów wraz z adaptowaniem do nowych funkcji,
- rozwoju nowych form obszarowej ochrony krajobrazu kulturowego, w tym systemu pomników historii i parków kulturowych.

Wszystkie wskazane w kierunkach polityki przestrzennej województwa wymagania zostały ujęte w niniejszym Programie.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego

W trakcie opracowywania ww. dokumentu obowiązuje jeszcze program wojewódzki na lata 2016–2019, jednak w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Opola uwzględniono zapisy zawarte w projekcie Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020–2023.

Program zakłada realizację dwóch celów strategicznych:

CEL STRATEGICZNY I – SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM

CEL STRATEGICZNY II – ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Cele strategiczne dookreślają priorytety i kierunki działań. W ramach poszczególnych kierunków zaproponowano również realizację określonych zadań, powinny one być uwzględniane na etapie realizacji niniejszego Programu opieki.

CEL STRATEGICZNY I – SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM				
	PRIORYTET 1	PRIORYTET 2	PRIORYTET 3	PRIORYTET 4
	Utrzymanie i poprawa stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego	Badanie, dokumentowanie i monitoring zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego	Ochrona krajobrazu regionu uwzględniającego wartości kulturowe i przyrodnicze	Profesjonalna i nowoczesna ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego
	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:
1	Zachowanie obiektów i zespołów zabytkowych i ich otoczenia w dobrym stanie technicznym i estetycznym	Weryfikacja i uzupełnienie rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków	Wdrażanie narzędzi dyktowanych ochronie krajobrazu kulturowego	Zwiększanie aktywności samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego
2	Systemowe działania na rzecz zabytków stanowiących wyróżnik regionu oraz obiektów zagrożonych	Zwiększanie roli środowisk naukowych w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego	Realizacja świadomej ochrony krajobrazu kulturowego	Rozwój opieki instytucjonalnej nad dziedzictwem kulturowym
3	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnej zabudowy oraz stosowania tradycyjnych materiałów i form architektonicznych	Monitorowanie stanu zachowania zabytków ruchomych województwa opolskiego	Integracja działań ochrony krajobrazu w obszarze dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	Wdrażanie nowoczesnych narzędzi ochrony zabytków

4		Opracowanie listy dóbr kultury współczesnej Opolszczyzny		
CEL STRATEGICZNY II – ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO				
	PRIORYTET 1	PRIORYTET 2	PRIORYTET 3	PRIORYTET 4
	Zachowanie wielokulturowości regionu oraz tożsamości lokalnej i regionalnej	Rozwijanie współpracy regionalnej i integracji w obszarze dziedzictwa kulturowego	Edukacja na rzecz aktywnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe	Świadome wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu
	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:
1	Wzmacnianie znaczenia dziedzictwa niematerialnego	Rozwijanie współpracy regionalnej w obszarze dziedzictwa kulturowego	Zwiększanie aktywności społecznej w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego	Rozwój oferty spędzania czasu wolnego z oparciem o wartości krajobrazu kulturowego
2	Wspieranie działalności twórców ludowych i rzemieślników	Integracja osób i środowisk związanych z ochroną i opieką nad zabytkami	Opracowanie kompleksowej oferty edukacyjnej dotyczącej dziedzictwa kulturowego	Wspieranie inicjatyw związanych z tworzeniem lokalnych usług i produktów wykorzystujących zasoby materialne i niematerialne dziedzictwa
3	Popularyzacja wielokulturowego dziedzictwa Śląska Opolskiego			Tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z dokumentami sporządzonymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

5.1.1. Strategia Rozwoju Opola do 2030 r.

Przyjęta Uchwałą nr XV/282/19 Rady Miasta Opola z dnia 29 sierpnia 2019 r. nowa Strategia Rozwoju Opola do 2030 r. określa wizję, priorytety oraz cele rozwoju Opola w perspektywie nadchodzącej dekady.

Do głównych celów Strategii należą m.in. konkurencyjność miasta w skali kraju. Opole ma stać się miastem zarówno konkurującym, jak i współpracującym z bliższym i dalszym otoczeniem, ośrodkiem znaczącym w krajowej przestrzeni. O konkurencyjności Opola w przyszłości decydować będzie potencjał gospodarki opartej na wiedzy, poprzez umiejętność intensywnej komunikacji i współpracy z otoczeniem. Według Strategii miasto konkurencyjne to miasto nowoczesnej gospodarki, nowoczesnych rozwiązań oraz efekt posiadania rzadko powtarzalnych atutów.

Drugim ważnym aspektem jest uatrakcyjnienie miasta pod względem przestrzeni zielonej. Cel ten ma być realizowany poprzez zagospodarowanie przestrzeni w zakresie zieleni,

ochrony terenów zieleni, ochrony powietrza, urządzenia atrakcyjnych przestrzeni przyrodniczo-rekreacyjnych, efektywnego gospodarowania wodami opadowymi, sprawnego systemu gospodarki odpadami i rozwój przyjaznych środowisku form mobilności miejskiej.

Kolejnym celem to miasto obywatelskie, w którym mieszkańcy mają bezpośredni wpływ na kierunki rozwoju miasta, gdzie społeczeństwo charakteryzuje się zdolnością do samoorganizacji i podejmowania działań oddolnych, bez potrzeby udziału instytucji państwowych. Społeczeństwo obywatelskie to specyficzny ekosystem, który tworzą jednostki, lokalne społeczności, organizacje pozarządowe oraz ruchy społeczne. Zadaniem społeczeństwa obywatelskiego jest wprowadzenie korzystnych zmian z punktu widzenia interesu społecznego, a jedną z jego cech jest poczucie odpowiedzialności za wspólne dobro. Istotne miejsce w Strategii zajmuje dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. Kreowanie marki miasta ujęte w I celu strategicznym opiera się m.in. na budowie wizerunku Opola jako liczącego się w Polsce miasta kultury. Podkreślone jest także wspieranie markowych produktów turystycznych, którymi najczęściej są obiekty zabytkowe (np. Wieża Piastowska, zrewitalizowane pozostałości po Zamku Górnym, itp.). W celu II – Miasto zielone i przyjazne ludziom przestrzeni istotne jest kształtowanie przestrzeni przyjaznej mieszkańcom, a w tym właśnie działaniu możliwą przestrzenią zaangażowania jest ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym. Dokument wskazuje także na konieczność ochrony obszarów i obiektów o cennych walorach przyrodniczych. Strategia w dużym stopniu odnosi się także do współuczestniczenia mieszkańców miasta w procesie jego rozwoju, podkreślone jest znaczenie działań rad dzielnic, rozwój budżetowych i pozabudżetowych form zaangażowania mieszkańców w życie miasta oraz wzmocnienie organizacji pozarządowych jako realizatorów zadań publicznych. Miasto odpowiedzialne społecznie to także miasto dbające o pamięć historyczną (cel III). Dbłość o dziedzictwo kulturowe to zatem istotny element zrównoważonego rozwoju Opola, który powinien być uwzględniany we wszystkich możliwych przestrzeniach zaangażowania służących realizacji celów Strategii.

Główne cele strategiczne Strategii Rozwoju Opola do 2030 r. przedstawia poniższy wykaz.

Cele strategiczne	Czynniki sukcesu	Możliwa przestrzeń zaangażowania
1. Miasto znaczące w przestrzeni krajowej	1.1. Ośrodek decyzyjny	Współpraca w ramach miejskiego obszaru funkcjonowania
		Zaangażowanie w sprawy i przedsięwzięcia ważne dla całego regionu
		Lokalizacja instytucji i innych podmiotów o znaczeniu regionalnym i krajowym
		Współpraca międzynarodowa
	1.2. Ośrodek edukacji i nauki	Partnerska współpraca z uczelniami i społecznością akademicką
		Wszechstronna opieka nad uczniem i nauczycielem
		Kształcenie w odpowiedzi na bieżące i przyszłe oczekiwania rynku pracy
		Kompetencje kluczowe uczniów

		Baza dydaktyczna w miejskich placówkach oświatowych
	1.3. Twórcza energia i nowoczesne rozwiązania	Rozwój parku naukowo-technologicznego
		Przyciąganie i stawianie na jednostki badawczo-rozwojowe
		Stawianie na nowoczesne rozwiązania ułatwiające życie mieszkańcom
		Wykorzystywanie przestrzeni cyfrowej w komunikacji z mieszkańcami
		Aktywny i sprawny samorząd
	1.4. Centrum biznesu i IT	Utrzymanie i przyciąganie nowych inwestorów
		Rozwój sektora nowoczesnych usług dla biznesu i IT
		Organizacja wydarzeń biznesowych i okołobiznesowych
		Rozwój budownictwa mieszkaniowego
		Ułatwienie godzenia życia rodzinnego i zawodowego
	1.5. Miasto dostępne	Budowa pełnej obwodnicy południowej oraz trasy komunikacyjnej wzdłuż mostu kolejowego nad Odrą
		Budowa dodatkowego węzła autostradowego na południe od miasta
		Modernizacja szlaków kolejowych łączących główne miasta regionu z Opolem
		Wykorzystanie Odrzańskiej Drogi Wodnej
	1.6. Marka miasta	Budowa wizerunku Opola jako liczącego się w Polsce miasta kultury
		Tworzenie i wspieranie rozwoju markowych produktów turystycznych
		Budowa marki miasta poprzez sport
		Organizacja przedsięwzięć promujących miasto
2. Miasto zielone i przyjaznej ludziorzprzestrzeni	2.1. Zielona mobilność i inteligentne rozwiązania	Rozwój niskoemisyjnego i zeroemisyjnego transportu publicznego
		Integracja rozwiązań w ramach transportu publicznego
		Rozwój niskoemisyjnego transportu zbiorowego i innych przyjaznych środowisku form mobilności w otoczeniu Opola
		Bezpieczeństwo pieszych
		Tworzenie warunków dla rozwoju transportu rowerowego
		Inteligentny System Zarządzania Ruchem i Transportem Publicznym
	2.2. Kapitał naturalny	Kształtowanie prawidłowych postaw z zakresu ochrony środowiska
		Ochrona obszarów i obiektów o cennych walorach przyrodniczych

		Zagospodarowywanie przestrzeni w zakresie zieleni, rozwoju zielonej infrastruktury, szczególnie na obszarach zwartej zabudowy
		Ochrona fauny
		Udoskonalenie systemu gospodarki odpadami
	2.3. Adaptacja do zmian klimatu i jakości powietrza	Podejmowanie decyzji strategicznych i inwestycyjnych uwzględniających potencjalne zagrożenia
		Stworzenie systemu retencjonowania wód opadowych i roztopowych
		Działanie na rzecz ograniczenia niskiej emisji, w tym wspieranie zmiany systemów grzewczych na proekologiczne
		Poprawa warunków uprawiania sportu i rekreacji
	2.4. Przestrzeń przyjazna mieszkańcom	Odtworzenie i rozwijanie funkcji centrotwórczych środowiska i ul. Krakowskiej
		Tworzenie dobrze urządzonej i dostępnej przestrzeni publicznych, w tym ożywienie niezabudowanych przestrzeni publicznych
		Rewitalizacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych oraz tych, które utraciły dotychczasową funkcję
		Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym
		Poprawa warunków uprawiania sportu i rekreacji
3. Miasto obywatelskie	3.1. Miasto zaangażowane społecznie	Wspieranie i promocja działań Rad Dzielnic
		Rozwój budżetowych i pozabudżetowych form zaangażowania mieszkańców w życie miasta
		Rozwój przestrzeni dla działalności, współpracy i rozwoju organizacji pozarządowych
		Wzmocnienie organizacji pozarządowych jako realizatorów zadań publicznych
		Rozwój wolontariatu
	3.2. Miasto odpowiedzialne społecznie	Promocja wartości rodziny
		Działania na rzecz pozostania w środowisku lokalnym osób niesamodzielnych
		Rozwój usług umożliwiających osobom z niepełnosprawnościami i osobom starszym prowadzenie samodzielnego życia
		Aktywizacja zawodowa osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy
		Rewitalizacja społeczna środowisk dysfunkcyjnych
		Rozwój pieczy zastępczej
		Rozwój usług specjalistycznych dla rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami
		Rozwój sieci środowiskowych ośrodków wsparcia dla dzieci i młodzieży
		Dbanie o pamięć historyczną

		Wypracowanie miejskiej polityki dla nowych grup mieszkańców
	3.3. Bieżące potrzeby wspólnoty	Rozwój infrastruktury drogowej, w tym dróg rowerowych
		Dbanie o porządek i bezpieczeństwo
		Inwestowanie w energooszczędne oświetlenie ulic
		Tworzenie miejsc odpoczynku i aktywnego wypoczynku
	3.4. Miasto przyjazne dorastaniu i aktywnemu starzeniu się	Projektowanie przestrzeni oraz tworzenie produktów i usług uwzględniających potrzeby zróżnicowanych wiekowo grup mieszkańców
		Tworzenie możliwości udziału osób młodszych i starszych w dyskusji o ich realnej sytuacji i potrzebach
		Aktywizacja i integracja środowiska senioralnego – wewnątrz i międzypokoleniowa
		Zwiększenie dostępności osób starszych do systemu opieki zdrowotnej, rehabilitacji i profilaktyki
		Wzrost jakości i dostępności usług medycznych dla mieszkańców miasta oraz rozwój usług z zakresu zapobiegania chorobom cywilizacyjnym
		Przełamywanie stereotypowego postrzegania osób starszych i wzmocnienie pozytywnego wizerunku seniorów

Źródło: Strategia Rozwoju Miasta Opola do 2030 r., załącznik do Uchwały nr XV/282/19 Rady Miasta Opola z dnia 29 sierpnia 2019 r.

5.1.2. Strategia Promocji Marki Opole do 2022 r.

Dokument przyjęty Uchwałą nr LV/1088/18 Rady Miasta Opola z dnia 25 stycznia 2018r. w sprawie przyjęcia Strategii Marki Opole do 2022 r. Celem nadrzędnym Strategii promującej Markę Opole do roku 2022 jest umocnienie wizerunku Opola jako miasta o bogatej ofercie dla mieszkańców, turystów i biznesu. Strategia została przygotowana, aby podnieść wiedzę o mieście i wzbogacić zakres skojarzeń związanych z Opolem i służyć realizacji działań promocyjnych miasta. Działania te w dużej mierze opierają się na kształtowaniu wizerunku miasta, również pod kątem zasobów dziedzictwa kulturowego. Strategia zakłada promocję miasta w 5 rytmach: miasta, natury, kultury, biznesu i sportu. Jednym z istotnych działań obszarowych jest merytoryczne opracowanie tematycznych szlaków turystycznych wpisujących się w rytm miasta i kultury oraz ich promocja, zamieszczenie na stronie internetowej miasta i w materiałach promocyjnych. Do wskazanych do realizacji tras należy szlak turystyki wielu kultur, związany z turystyką sentymentalną. Strategia promocji marki podkreśla zatem ważny związek pomiędzy wielokulturowością, historią miasta a rozwojem turystyki w mieście.

5.1.3. Możliwości wspierania i realizacji działań mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego, ze szczególnym uwzględnieniem aktywnego uczestnictwa mieszkańców miasta w wyborze poszczególnych projektów oraz ich realizacji

Budżet obywatelski – BO (inaczej: budżet partycypacyjny) jest ważnym demokratycznym procesem dyskusji i podejmowania decyzji, który umożliwia mieszkańcom dyskusję i bezpośredni wpływ na decyzje władz miasta o przeznaczeniu części środków publicznych na przedsięwzięcia zgłoszone bezpośrednio przez mieszkańców Opola. Władze miasta dają mieszkańcom możliwość decydowania o ważnych dla nich inwestycjach i innych zadaniach, licząc na akceptację podjętych decyzji, a jednocześnie rozwój świadomości obywatelskiej, bowiem budżet obywatelski to także sprawne narzędzie edukacyjne, pokazujące mieszkańcom Opola mechanizmy prawidłowego funkcjonowania wspólnot.

W Opolu budżet obywatelski zrealizowano po raz pierwszy w 2015 r. Na jego podstawie, biorąc pod uwagę liczne głosy mieszkańców, wypracowane zostały zasady realizacji tego budżetu w kolejnych latach. Ten proces polegający na współuczestnictwie mieszkańców w zarządzaniu miastem trwa a jego efektem są kolejne edycje BO.

Mając na uwadze dbałość o ochronę zabytków, taka forma finansowania przedsięwzięć zaproponowanych przez mieszkańców w trosce o wspólne dziedzictwo materialne i niematerialne miasta jest bardzo istotnym uzupełnieniem funkcjonującego systemu dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie gminy Opole, niestanowiących wyłącznej własności Gminy.

Zgłaszanym w ramach BO projektem może być każdy pomysł, mający wpływ na rozwój miasta i zaspokojenie potrzeb jego mieszkańców. Projekt może mieć charakter inwestycyjny i nieinwestycyjny oraz możliwy do wykonania w jednym roku budżetowym. Warunkiem jest zgłoszenie poparcia przez 20 mieszkańców Opola. Z tytułu zgłoszenia projektu wnioskodawca nie uzyskuje prawa do jego realizacji. Wszystkie zgłoszone projekty podlegają ocenie formalnoprawnej i merytorycznej dokonywanej przez Prezydenta, a następnie podlegają opiniowaniu przez Zespół ds. BO powołany przez Prezydenta w drodze zarządzenia na okres swojej kadencji. Głosowanie na zaopiniowane projekty odbywa się za pośrednictwem dedykowanej platformy internetowej, również w zorganizowanych na terenie miasta punktach do głosowania.

Wybór wykonawcy projektu jest dokonywany zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. Szczegółowe zasady funkcjonowania BO zawarte są w Uchwale nr VI/110/19 Rady Miasta Opola z dnia 28 lutego 2019 r. w sprawie określenia zasad przygotowania i realizacji budżetu obywatelskiego w Opolu (Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z 2019 r. poz. 949 z późn. zm.) – (www.bo.opole.pl).

W 2020 r. na realizację przyjętych projektów BO przewidziano 5 200 000 zł. Kwota powyższa obejmuje zadania ogólnomiejskie (maksymalna kwota na jedno zadanie 1 000 000 zł) oraz dzielnicowe (zadania powyżej 10 000 zł). Zadania ogólnomiejskie to te, które służą wszystkim mieszkańcom Opola, dotyczą mieszkańców więcej niż jednego rejonu BO

i których miejsce realizacji jest przypisane do więcej niż jednego rejonu BO. Zadania dzielnicowe to te służące mieszkańcom miasta, ze szczególnym uwzględnieniem mieszkańców dzielnic w danym rejonie BO, realizowane w ramach środków wydzielonych dla tych rejonów BO.

Inicjatywa lokalna

Zgodnie z definicją ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, inicjatywa lokalna to forma współpracy jednostek samorządu terytorialnego z ich mieszkańcami, w celu wspólnego realizowania zadania publicznego na rzecz społeczności lokalnej. Jest to forma partnerstwa miasta z jego mieszkańcami, by wspólnie zrealizować ciekawy pomysł. Wśród obszarów, w ramach których można zgłaszać inicjatywę lokalną jest również ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, np. projekty dotyczące promocji i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym Opola. W ramach inicjatywy lokalnej można zgłaszać zadania, których szacunkowy koszt nie przekracza 10 000 zł. Realizacja zadania odbywa się w roku następnym po roku złożenia wniosku. Termin składania wniosków: 1 stycznia – 15 września. Wkład mieszkańców (jako wnioskodawców) może polegać na pracy społecznej, na świadczeniach pieniężnych lub rzeczowych. Urząd Miasta Opola wspiera realizację zadania w sposób organizacyjny lub rzeczowy, w tym również np. poprzez zakup usług i/lub materiałów niezbędnych do realizacji inicjatywy lokalnej. Mieszkańcy mogą także otrzymać od Urzędu na czas trwania umowy rzeczy konieczne do wykonania inicjatywy lokalnej, nie mogą jednak czerpać zysku z realizacji inicjatywy.

Program współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi uprawnionymi podmiotami

Według danych zamieszczonych w sprawozdaniu ze współpracy z organizacjami pozarządowymi za rok 2018, w ewidencji prowadzonej przez Prezydenta Miasta Opola, w naszym mieście zarejestrowanych jest 791 organizacji, z tego: 523 to stowarzyszenia posiadające osobowość prawną, 17 stowarzyszeń zwykłych, 160 fundacji, a także 91 uczniowskich klubów sportowych i stowarzyszeń sportowych nieprowadzących działalności gospodarczej.

Organizacje pozarządowe mające swoją siedzibę w Opolu działają głównie w pięciu obszarach: kultura i sztuka; sport, turystyka i rekreacja; pomoc społeczna i ochrona zdrowia; edukacja i wychowanie oraz organizacje zawodowe i naukowe.

Zasady współpracy z organizacjami zawarte są w **Programie współpracy Miasta Opola z organizacjami pozarządowymi i innymi uprawnionymi podmiotami na dany rok**. Głównym celem Programu jest rozwój współpracy miasta i organizacji pozarządowych w podejmowaniu wspólnych działań na rzecz definiowania i zaspokajania lokalnych potrzeb mieszkańców Opola z wzajemnym poszanowaniem obowiązujących praw oraz wzmocnienie organizacji pozarządowych jako realizatorów zadań publicznych istotnych dla rozwoju lokalnego. Dokument ten wyznacza warunki realizacji konstytucyjnej zasady pomocniczości, a przede wszystkim wskazuje na najważniejsze zadania publiczne w różnych obszarach funkcjonowania mieszkańców Opola. Jednym z priorytetowych zadań publicznych realizowanych w ramach Programu współ-

pracy jest kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego, co otwiera możliwość pozyskania środków mogących służyć popularyzacji idei ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego. Co roku Miasto Opole ogłasza **otwarte konkursy ofert dla organizacji pozarządowych i innych uprawnionych podmiotów**.

W ramach Priorytetu XIV – Kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego celem Programu jest upowszechnianie i rozwój kultury, wzbogacenie oferty kulturalnej oraz promocja wydarzeń kulturalnych Opola. Działania, które mogą być wspierane w ramach konkursów ofert ogłaszanych w oparciu o ww. priorytet to m.in.: wystawy, działania dotyczące procesów edukacji dzieci i młodzieży w dziedzinie kultury, konkursy, warsztaty, prezentacje, koncerty, konferencje naukowe i inne formy poświęcone kulturze oraz opracowanie i wydawanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji periodyków, książek, katalogów o charakterze historycznym, literackim i artystycznym, nieprzeznaczonych do sprzedaży. Wszystkie te działania mogą dotyczyć ważnego obszaru związanego z popularyzacją i ochroną dziedzictwa kulturowego.

5.1.4. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Opola do 2023 r.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Opola do 2023 r. przyjęty został Uchwałą nr XXXIV/664/16 Rady Miasta Opola z dnia 24 listopada 2016 r.

Rewitalizacja to kompleksowy proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez działania całościowe (powiązane wzajemnie przedsięwzięcia obejmujące kwestie społeczne oraz gospodarcze lub przestrzenno-funkcjonalne, techniczne lub środowiskowe), integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki, skoncentrowane terytorialnie i prowadzone w sposób zaplanowany oraz zintegrowany poprzez programy rewitalizacji.

Według ustawy o rewitalizacji stanowi ona proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji.

Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Opola do 2023 r. charakteryzuje się silnymi powiązaniem z dokumentami strategicznymi i planistycznymi na poziomie europejskim, krajowym, regionalnym oraz w szczególności lokalnym. Jego celem jest zapewnienie trwałych i efektywnych zmian na określonych obszarach miasta. Podejmowana interwencja wiązać się będzie z wdrożeniem wielu projektów rewitalizacyjnych integrujących działania na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i gospodarki.

Program wpisuje się również w założenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. W tym kontekście nadrzędnym celem polityki gminnej w zakresie ochrony zabytków jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, jego ochrona przed degradacją, systematyczna poprawa stanu technicznego, promocja oraz wykorzystanie zabytkowych zasobów w rozwoju turystyki i gospodarki.

5.1.5. Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Opola

Opracowanie przyjęte Uchwałą nr LXVI/1248/18 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2018r. w sprawie uchwalenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Opola określa zasady polityki przestrzennej i rozwoju miasta Opole oraz występujące uwarunkowania ich realizacji. Kierunki zagospodarowania przestrzennego przyjęte w Studium skupiają się na celach spójnych z określonymi w dokumentach strategicznych (Koncepcją przestrzennego zagospodarowania kraju, ustaleniami Strategii rozwoju i Planu zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego oraz Strategii Rozwoju Gminy), zapewniając zrównoważony i harmonijny rozwój z zachowaniem ładu przestrzennego.

W oparciu o Studium historyczno-urbanistyczne oraz obowiązujące Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Opola z 2010 r. stwierdza się funkcjonowanie w dawnych granicach Opola podstawowych stref konserwatorskich:

„A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej,

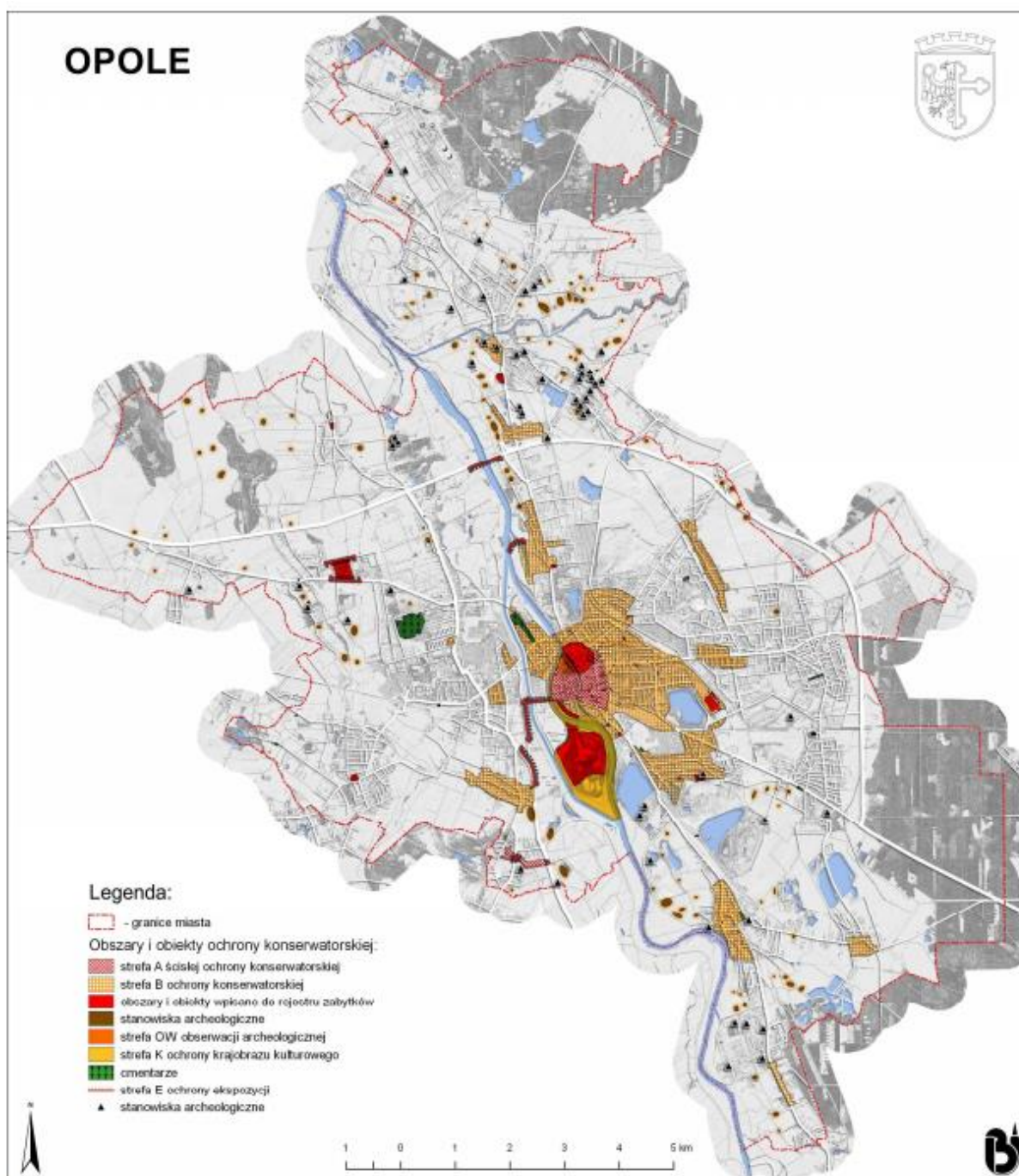
„B” – ochrony konserwatorskiej,

„K” – ochrony krajobrazu kulturowego,

„E” – ochrony ekspozycji,

„OW” – obserwacji archeologicznej.

Natomiast na terenach przyłączonych do Opola zidentyfikowano na podstawie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin i planów miejscowych strefy ochrony konserwatorskiej w Czarnowásach (dawna gmina Dobrzeń Wielki) oraz Winowie (dawna gmina Prószków).

Źródło: Biuro Urbanistyczne UM Opole

Ryc. 1 Obszary i obiekty objęte ochroną konserwatorską w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Opola,

Strefa „A” – ścisłej ochrony konserwatorskiej

Strefa „A” obejmuje obszar staromiejski w obrysie średniowiecznych umocnień miasta (wpis do rejestru zabytków) wraz z później dołączonym historycznym przedmieściem Groszowickim, północną część Pasieki.

Strefa „B” – ochrony konserwatorskiej

Strefa „B” obejmuje obszar zurbanizowany pod koniec XIX w. i w pierwszej ćwierci XX w., teren dawnego Przedmieścia Odrzańskiego i parku miejskiego na wyspie Bolko oraz

niedaleko oddalone od Śródmieścia przedwojenne osiedla domków: „osiedle malarzy”, „osiedle muzyków” przy ul. Niemodlińskiej, osiedle domków szeregowych przy ul. Marzanny, osiedle domów jednorodzinnych na osi ul. Ozimskiej (między ul. Śląską i Pomorską). Strefą tą objęto także enklawy dawnych wsi przyłączanych kolejno do miasta: Gosławice, Groszowice, Malina, Nowa Wieś Królewska, Wójtowa Wieś, Wróblin i Zakrzów.

Strefa „K” – ochrony krajobrazu kulturowego

Strefa „K” obejmuje obszar wyspy Bolko i park miejski na Pasiece wraz z wybrzeżami Odry, starorzeczka oraz zespołu skansenu w Bierkowicach.

Strefa „E” – ochrony ekspozycji

Strefa ta obejmuje:

- widok w kierunku „Wenecji Opolskiej” z zachodniego nadbrzeża Młynówki,
- widok w kierunku Starego Miasta ze wzgórza przed kościołem pw. Matki Boskiej Bolesnej i św. Wojciecha,
- widok w kierunku skansenu z ul. Wrocławskiej oraz ul. Północnej,
- widok w kierunku Starego Miasta z ul. Krapkowickiej oraz mostu kolejowego na Kanale Ulgi,
- widok w kierunku Starego Miasta ze wzgórza między Odrą a portem w Zakrzowie,
- widok w kierunku Starego Miasta z mostu na Odrze w ciągu obwodnicy północnej.

Strefa „OW” – obserwacji archeologicznej

Strefa „OW” wyznaczono jako enklawę na obszarze strefy „A”, która obejmuje obszar staromiejski w obrysie średniowiecznych umocnień miasta wraz z częścią Pasieki (tzw. Ostrówek) do ul. N. Barlickiego.

Strefy na terenach przyłączonych do Opola w 2017 r.

Na terenach przyłączonych do Opola zidentyfikowano:

- strefę „A” ochrony historycznie ukształtowanych układów przestrzennych w Winowie,
- strefę ochrony konserwatorskiej Zespołu Klasztornej Norbertanek w Czarnowąsach,
- strefę ochrony konserwatorskiej cmentarza w Czarnowąsach,
- strefę „E” ochrony ekspozycji historycznych układów zabudowy i krajobrazu kulturowego w Winowie.

Obiekty objęte ochroną konserwatorską

Do najważniejszych zespołów i obiektów o znaczeniu historycznym i kulturowym należą:

- zespół staromiejski Opola, w granicach murów miejskich – o dobrze zachowanym układzie przestrzennym,
- Wieża Piastowska – pozostałość zamku Piastów opolskich na Ostrówku,
- brama i wieża drugiego zamku na tzw. Górcie,
- poddominikański kościół i klasztor (obecnie kościół pw. Matki Boskiej Bolesnej i św. Wojciecha „Na Górcie” i Uniwersytet Opolski) oraz kaplica św. Wojciecha,
- Muzeum Śląska Opolskiego – dawne kolegium jezuickie,
- Katedra Opolska pw. Podwyższenia Krzyża Świętego,
- kościół i klasztor Franciszkanów z nagrobkami opolskich Piastów,

- kościół św. Sebastiana,
- Dom Pomocy Społecznej – dawny szpital z kaplicą św. Aleksego,
- fragmenty średniowiecznych murów obronnych,
- zespół obiektów dworca głównego,
- zespół obiektów wodociągów miejskich,
- Muzeum Wsi Opolskiej – skansen w Bierkowicach,
- Urząd Wojewódzki – dawny budynek rejencji opolskiej,
- pl. I. Daszyńskiego,
- zespół dawnych koszar w rejonie ul. Ozimskiej i Plebiscytowej, Kani i Drzymały,
- Zespół klasztorny Norbertanek w Czarnowąsach.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego jako (MPZP) akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego oraz ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu w gminie. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy. Zgodnie z art. 15 ust. 2 pkt 5 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Projekt planu, zgodnie z ww. ustawą, musi zostać uzgodniony przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego w mieście:

1. MPZP terenu budownictwa jednorodzinnego Kolonia Goławicka–Północ – Uchwała nr XXXII/310/96 Rady Miasta Opola z dnia 28 października 1996 r.
2. MPZP terenów budownictwa jednorodzinnego Opole–Malina – Uchwała nr IV/24/98 Rady Miasta Opola z dnia 29 grudnia 1998 r.
3. MPZP terenu górniczego "Odra II" w Opolu – Uchwała nr VIII/108/99 Rady Miasta Opola z dnia 22 kwietnia 1999 r.; Uchwała nr XI/169/15 Rady Miasta Opola z dnia 28 maja 2015r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ul. Oleskiej i Chabrów w Opolu
4. MPZP osiedla Grotowice w Opolu – Uchwała nr XXIII/352/00 Rady Miasta Opola z dnia 27 kwietnia 2000 r.
5. MPZP terenów budownictwa mieszkaniowego w rejonie ul. Wiejskiej w Opolu – Uchwała nr XXV/369/00 Rady Miasta Opola z dnia 25 maja 2000 r.; część ustaleń planu uchylają uchwały: nr VI/49/07 Rady Miasta Opola z dnia 18 stycznia 2007 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Malinka w Opolu, nr LV/581/09 Rady Miasta Opola z dnia 24 września 2009 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ul. Wiejskiej i Brzozowej w Opolu.
6. MPZP terenów budownictwa mieszkaniowego dzielnicy Grudzice–Południe w Opolu – Uchwała nr XXV/369/00 Rady Miasta Opola z dnia 25 maja 2000 r.; część ustaleń planu

- uchyla Uchwała nr XXIX/436/12 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ul. Olimpijskiej w Opolu.
7. MPZP terenu górniczego "Groszowice III" w Opolu wraz z obrzeżem – Uchwała nr XXX/429/00 Rady Miasta Opola z dnia 28 września 2000 r.
 8. MPZP terenu górniczego "Bolko I" w Opolu wraz z obrzeżem – Uchwała nr XXX/430/00 Rady Miasta Opola z dnia 28 września 2000 r.
 9. MPZP terenów budownictwa mieszkaniowego Opole–Bierkowice – Uchwała nr XXXVII/504/01 Rady Miasta Opola z dnia 22 lutego 2001 r.
 10. MPZP terenów budownictwa jednorodzinnego Opole–Malina (Miodowa) – Uchwała nr XLII/554/01 Rady Miasta Opola z dnia 28 czerwca 2001 r.
 11. MPZP terenów położonych w rejonie ul. Budowlanych–Jana III Sobieskiego – Uchwała nr XIII/100/03 Rady Miasta Opola z dnia 29 maja 2003 r. obwodnicy północnej miasta Opola, terenów PKP i terenów o funkcji wytwórczo-magazynowej i transportowej w Opolu.
 12. MPZP w rejonie ul. Gawędy, Jana Sobieskiego i Grodzkiej w Opolu – Uchwała nr XXV/213/04 Rady Miasta Opola z dnia 29 stycznia 2004 r.
 13. MPZP terenu położonego pomiędzy ul. Krzanowicką i rzeką Swornicą w Opolu – Uchwała nr XXV/213/04 Rady Miasta Opola z dnia 29 stycznia 2004 r.
 14. MPZP terenu rekreacji i usług osiedla ZWM w Opolu – Uchwała nr LII/572/05 Rady Miasta Opola z dnia 20 października 2005 r.
 15. MPZP terenu przy al. Wincentego Witosa–ul. Lwowskiej w Opolu – Uchwała nr LVIII/648/06 Rady Miasta Opola z dnia 26 stycznia 2006 r.
 16. MPZP terenu w rejonie obwodnicy północnej – ul. Północnej w Opolu – Uchwała nr LVIII/649/06 Rady Miasta Opola z dnia 26 stycznia 2006 r.; część ustaleń planu uchyla Uchwała nr XIV/123/07 Rady Miasta Opola z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie obwodnicy północnej – ul. Północnej w Opolu.
 17. MPZP w rejonie ul. Głogowskiej–Rejtana w Opolu – Uchwała nr LXIX/784/06 Rady Miasta Opola z dnia 31 sierpnia 2006 r.
 18. MPZP "Przedmieście Odrzańskie" w Opolu – Uchwała nr LXXI/828/06 Rady Miasta Opola z dnia 12 października 2006 r.
 19. MPZP osiedla Malinka w Opolu – Uchwała nr VI/49/07 Rady Miasta Opola z dnia 18 stycznia 2007 r.
 20. MPZP Groszowice–Metalchem w Opolu – Uchwała nr XI/105/07 Rady Miasta Opola z dnia 26 kwietnia 2007 r.; część ustaleń planu uchylają uchwały: nr VI/53/15 Rady Miasta Opola z dnia 29 stycznia 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego "Metalchem" w Opolu, nr XV/266/15 Rady Miasta Opola z dnia 24 września 2015 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego "Groszowice I" w Opolu.
 21. Zmiana MPZP w rejonie obwodnicy północnej – ul. Północnej w Opolu – Uchwała nr XIV/123/07 Rady Miasta Opola z dnia 28 czerwca 2007 r.; część ustaleń planu uchyla Uchwała nr LXI/921/14 Rady Miasta Opola z dnia 3 lipca 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego "Skansen" w Opolu.

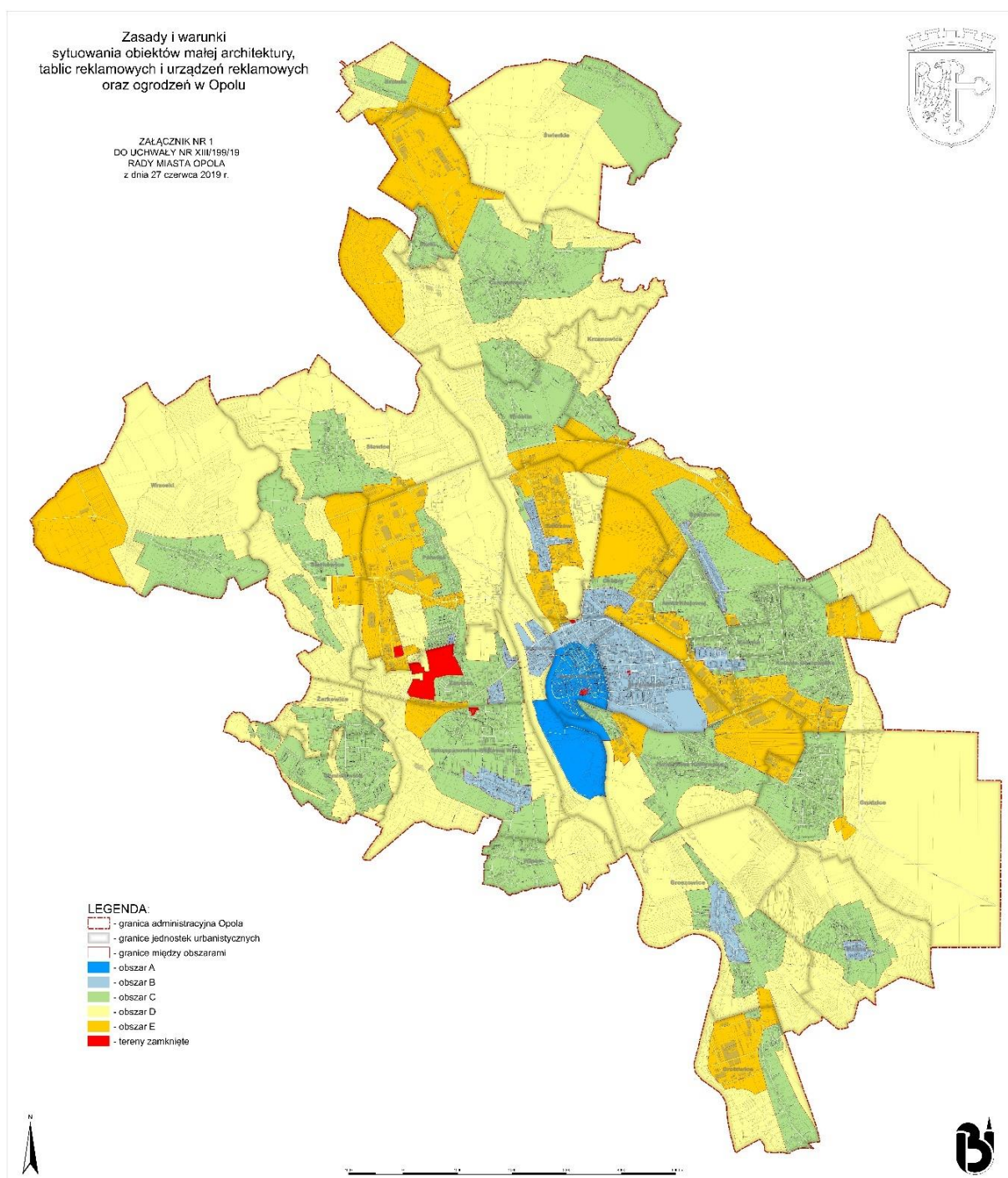
22. MPZP "Śródmieście I–Wyspa Pasięka" w Opolu – Uchwała nr XIX/173/07 Rady Miasta Opola z dnia 25 października 2007 r.
23. MPZP terenów budownictwa jednorodzinnego w rejonie ul. 10 Sudeckiej Dywizji Zmechanizowanej–Ludowej w Opolu – Uchwała nr XXIV/244/08 Rady Miasta Opola z dnia 24 stycznia 2008 r.
24. MPZP terenów budownictwa jednorodzinnego w Opolu–Grudziecach (Północ) – Uchwała nr XXIV/245/08 Rady Miasta Opola z dnia 24 stycznia 2008 r.
25. MPZP w rejonie Wójtowej Wsi w Opolu – Uchwała nr XXXIII/343/08 Rady Miasta Opola z dnia 3 lipca 2008 r.; część ustaleń planu uchyla Uchwała nr XXIX/437/12 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego "Kanał Ulgi–ul. Krapkowicka" w Opolu
26. MPZP w rejonie ul. Mikołaja w Opolu – Uchwała nr XXXV/365/08 Rady Miasta Opola z dnia 28 czerwca 2008 r.
27. MPZP "Śródmieście II – centrum" w Opolu – Uchwała nr XXXVI/379/08 Rady Miasta Opola z dnia 25 września 2008 r.
28. MPZP w rejonie Szczepanowic w Opolu – Uchwała nr XXXVI/380/08 Rady Miasta Opola z dnia 25 września 2008 r.
29. MPZP terenów w rejonie ul. Krapkowickiej w Opolu – Uchwała nr XLVIII/511/09 Rady Miasta Opola z dnia 23 kwietnia 2009 r.
30. MPZP w rejonie ul. Wiejskiej–Brzozowej w Opolu – Uchwała nr LV/581/09 Rady Miasta Opola z dnia 24 września 2009 r.
31. MPZP w rejonie ul. Górnej w Opolu – Uchwała nr LVI/597/09 Rady Miasta Opola z dnia 29 października 2009 r.
32. MPZP "Śródmieście III" w Opolu – Uchwała nr LXII/641/10 Rady Miasta Opola z dnia 28 stycznia 2010 r.; część ustaleń planu uchylają uchwały: nr XLV/699/13 Rady Miasta Opola z dnia 15 lipca 2013 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego pl. M. Kopernika – ul. Studzienna w Opolu oraz nr LIV/800/14 Rady Miasta Opola z dnia 30 stycznia 2014 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ul. L. Powolnego w Opolu.
33. MPZP w rejonie ul. Wrocławskiej–Józefa Kokota w Opolu – Uchwała nr LXII/642/10 Rady Miasta Opola z dnia 28 stycznia 2010 r.
34. MPZP terenów położonych na południe od ul. Tarnopolskiej w Opolu – Uchwała nr LXIV/664/10 Rady Miasta Opola z dnia 25 marca 2010 r.
35. MPZP w rejonie ul. Andrzeja Struga w Opolu – Uchwała Nr LXVIII/693/10 Rady Miasta Opola z dnia 27 maja 2010 r.; część ustaleń planu uchyla Uchwała nr XXIX/435/12 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ul. Andrzeja Struga w Opolu.
36. MPZP wyspy Bolko w Opolu – Uchwała nr LXXIV/794/10 Rady Miasta Opola z dnia 28 października 2010 r.; część ustaleń planu uchyla Uchwała nr XXXVIII/604/13 Rady Miasta Opola z dnia 28 lutego 2013 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wyspy Bolko w Opolu.
37. MPZP "Gośławice I" w Opolu – Uchwała nr XIV/188/11 Rady Miasta Opola z dnia 25 sierpnia 2011 r.

38. MPZP terenów w rejonie ul. Zbożowej w Opolu – Uchwała nr XXVII/401/12 Rady Miasta Opola z dnia 31 maja 2012 r.
39. MPZP terenów w rejonie ul. Olimpijskiej w Opolu – Uchwała nr XXIX/436/12 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2012 r.
40. MPZP "Kanał Ulgi–ul. Krapkowicka" w Opolu – Uchwała Nr XXIX/437/12 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2012 r.
41. MPZP "Śródmieście Vb" w Opolu – Uchwała nr XXXIV/519/12 Rady Miasta Opola z dnia 29 listopada 2012 r.
42. MPZP w rejonie ul. Budowlanych i Nysy Łużyckiej w Opolu – Uchwała nr XXXIV/520/12 Rady Miasta Opola z dnia 29 listopada 2012 r.
43. Zmiana MPZP wyspy Bolko w Opolu – Uchwała nr XXXVIII/604/13 Rady Miasta Opola z dnia 28 lutego 2013 r.
44. MPZP terenów w rejonie WDPS II (Wschodnia Dzielnicza Przemysłowo-Składowa) w Opolu – Uchwała nr XXXIX/623/13 Rady Miasta Opola z dnia 28 marca 2013 r.
45. Zmiana MPZP "Śródmieście Va" w Opolu – Uchwała nr XL/641/13 Rady Miasta Opola z dnia 25 kwietnia 2013 r.; część ustaleń planu uchyla Uchwała nr IX/168/15 Rady Miasta Opola z dnia 28 maja 2015 r. w sprawie uchwalenia zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego "Śródmieście IVb" w Opolu
46. MPZP pl. M. Kopernika–ul. Studzienna w Opolu – Uchwała nr XLV/699/13 Rady Miasta Opola z dnia 15 lipca 2013 r.
47. MPZP w rejonie ul. L. Powolnego w Opolu – Uchwała nr LIV/800/14 Rady Miasta Opola z dnia 30 stycznia 2014 r.
48. MPZP Cmentarz Komunalny "Centralny" w Opolu – Uchwała nr LV/824/14 Rady Miasta Opola z dnia 27 lutego 2014 r.
49. MPZP "Śródmieście IVa" w Opolu – Uchwała nr LXI/920/14 Rady Miasta Opola z dnia 3 lipca 2014 r.
50. MPZP "Skansen" w Opolu – Uchwała nr LXI/921/14 Rady Miasta Opola z dnia 3 lipca 2014r.
51. MPZP "Metalchem" w Opolu – Uchwała nr VI/53/15 Rady Miasta Opola z dnia 29 stycznia 2015 r.
52. MPZP "Śródmieście IVb" w Opolu – Uchwała nr XI/168/15 Rady Miasta Opola z dnia 28 maja 2015 r.
53. MPZP w rejonie ul. Oleskiej i Chabrów w Opolu – Uchwała nr XI/169/15 Rady Miasta Opola z dnia 28 maja 2015 r.
54. MPZP Bierkowice–Zachód w Opolu – Uchwała nr XIV/243/15 Rady Miasta Opola z dnia 27 sierpnia 2015 r.
55. MPZP w rejonie ul. M. Konopnickiej w Opolu – Uchwała nr XIV/244/15 Rady Miasta Opola z dnia 27 sierpnia 2015 r.
56. MPZP "Gosławice III" w Opolu – Uchwała nr XV/265/15 Rady Miasta Opola z dnia 24 września 2015 r.
57. MPZP "Groszowice I" w Opolu – Uchwała nr XV/266/15 Rady Miasta Opola z dnia 24 września 2015 r.

58. MPZP Partyzancka – Folwark w Opolu – Uchwała nr XX/362/15 Rady Miasta Opola z dnia 29 grudnia 2015 r.
59. MPZP "Okrągłak" w Opolu – Uchwała nr XX/361/15 Rady Miasta Opola z dnia 29 grudnia 2015 r.
60. MPZP ul. Arki Bożka – obwodnica w Opolu – Uchwała nr XXII/383/16 Rady Miasta Opola z dnia 28 stycznia 2016 r.
61. MPZP „Śródmieście Vc” w Opolu – Uchwała nr VIII/115/15 Rady Miasta Opola z dnia 26 marca 2015 r.
62. MPZP „Śródmieście VIa” w Opolu – Uchwała nr LV/826/14 Rady Miasta Opola z dnia 27 lutego 2014 r.
63. MPZP w rejonie ul. Józefa Walecki w Opolu – Uchwała nr IX/143/15 Rady Miasta Opola z dnia 23 kwietnia 2015 r.
64. MPZP „Malinka I” w Opolu – Uchwała nr XV/262/15 Rady Miasta Opola z dnia 24 września 2015 r.
65. MPZP w rejonie ul. W. Korfantego w Opolu – Uchwała nr XXVII/486/16 Rady Miasta Opola z dnia 19 maja 2016 r.
66. MPZP „Śródmieście IVc” w Opolu – Uchwała nr XV/264/15 Rady Miasta Opola z dnia 24 września 2015 r.
67. MPZP Doliny Olszynki w Opolu – Uchwała nr XVI/290/15 Rady Miasta Opola z dnia 29 października 2015 r.
68. MPZP w rejonie ul: Andrzeja Struga i św. Jacka w Opolu – Uchwała nr LXIII/963/14 Rady Miasta Opola z dnia 25 września 2014 r.
69. MPZP pl. Ignacego Daszyńskiego w Opolu – Uchwała nr XXV/462/16 Rady Miasta Opola z dnia 21 kwietnia 2016 r.
70. MPZP „Groszowice II” w Opolu – Uchwała nr XI/170/15 Rady Miasta Opola z dnia 28 maja 2015 r.
71. MPZP w rejonie al. Solidarności i ul. Tarnopolskiej w Opolu – Uchwała nr XVI/289/15 Rady Miasta Opola z dnia 29 października 2015 r.
72. MPZP „Śródmieście IVd” w Opolu – Uchwała nr XX/360/15 Rady Miasta Opola z dnia 29 grudnia 2015 r.
73. MPZP „Wójtowa Wieś II” w Opolu – Uchwała nr XXXII/613/16 Rady Miasta Opola z dnia 27 października 2016 r.
74. MPZP „Gosławice II” w Opolu – Uchwała nr XXXVI/712/16 Rady Miasta Opola z dnia 29 grudnia 2016 r.
75. MPZP „Szczepanowice I” w Opolu – Uchwała nr XV/263/15 Rady Miasta Opola z dnia 24 września 2015 r.
76. MPZP „Plac dworcowy” w Opolu – Uchwała nr XIV/245/15 Rady Miasta Opola z dnia 27 sierpnia 2015 r.
77. MPZP „Śródmieście VIIa – Piast” w Opolu – Uchwała nr LXIII/961/14 z dnia 25 września 2014 r.
78. MPZP „Północna I” w Opolu – Uchwała nr IX/144/15 Rady Miasta Opola z dnia 23 kwietnia 2015 r.

79. MPZP „Śródmieście VIIb–Piast” w Opolu – Uchwała nr XLVI/867/17 Rady Miasta Opola z dnia 6 lipca 2017 r.
80. MPZP w rejonie ul. Wrocławskiej i Północnej w Opolu – Uchwała nr XXXIV/661/16 Rady Miasta Opola z dnia 24 listopada 2016 r.
81. MPZP „Śródmieście IIIa” w Opolu – Uchwała nr XXXIX/791/17 Rady Miasta Opola z dnia 30 marca 2017 r.
82. MPZP „Śródmieście IVe” w Opolu – Uchwała nr XXIII/403/16 Rady Miasta Opola z dnia 25 lutego 2016 r.
83. MPZP „Elektrownia – Czarnowąsy” w Opolu – Uchwała nr LXVI/1249/18 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2018 r.
84. MPZP „Borki” w Opolu – Uchwała nr LXVI/1251/18 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2018 r.
85. MPZP „Wójtowa Wieś I” w Opolu – Uchwała nr XXIX/522/16 Rady Miasta Opola z dnia 7 lipca 2016 r.
86. MPZP w rejonie osiedla Metalchem w Opolu – Uchwała nr XXIX/521/16 Rady Miasta Opola z dnia 7 lipca 2016 r.
87. MPZP „Brzezie” w Opolu – Uchwała nr LXVI/1250/18 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2018 r.
88. MPZP „Wrzoski I” w Opolu – Uchwała nr LXVI/1252/18 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2018 r.
89. MPZP „Zakrzów II” w Opolu – Uchwała nr LXVI/1254/18 Rady Miasta Opola z dnia 5 lipca 2018 r.

Ponadto od 5 lipca 2019 r. obowiązuje nowa **Uchwała w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń w Opolu** (Uchwała nr XIII/199/19 Rady Miasta Opola z dnia 27 czerwca 2019 r.), w myśl której określono przepisy szczegółowe dla umieszczania małej architektury oraz tablic reklamowych i urządzeń reklamowych w strefach ochrony konserwatorskiej. W odniesieniu do stref A i B obowiązuje dostosowanie skali i formy obiektów małej architektury do istniejącego krajobrazu kulturowego oraz do charakteru wnętrza urbanistycznych i krajobrazowych. W przypadku tablic reklamowych i urządzeń reklamowych obowiązują odpowiednie wytyczne dotyczące wielkości tablic, ich formy oraz miejsc rozmieszczenia. Uchwała zawiera również System Identyfikacji Miejskiej zawierający wzory tablic adresowych, kierunkowych, informacyjnych i turystycznych stosowanych na obszarze A i wzory tablic adresowych, kierunkowych, informacyjnych i turystycznych stosowanych na obszarach B, C, D i E.

Źródło: <https://www.bip.um.opole.pl/> [dostęp: 28.11.2019]

Ryc. 2. Załącznik do uchwały reklamowej zawierający strefy ochrony konserwatorskiej, opracowanie Biuro Urbanistyczne UM Opole.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Pierwsza historyczna wzmianka dotycząca Opola pojawiła się u tzw. Geografa Bawarskiego z IX w. Źródło to podaje, że nad środkową Odrą zamieszkuje słowiańskie plemię Opolan, do którego należy 20 osad, grodów. Zaliczał się do nich gród na Ostrówku, będący załączkiem Opola. Badania archeologiczne prowadzone na Ostrówku potwierdziły istnienie słowiańskiej

osady już w VIII w. Osada ta od początku miała planowe założenie z regularną siecią ulic układanych dranicami. Szczytowy rozkwit grodu przypadł na połowę XI w. i trwał do końca XII w.

Powstanie miasta typu zachodniego nad Odrą związane jest z osobą księcia Kazimierza I opolskiego, prawnuka Bolesława Krzywoustego, za czasów którego ok. 1217 r. Opole uzyskało prawa miejskie na prawie flamandzkim. Po lokacji miasta książę Kazimierz I rozpoczął na cyplu Ostrówka budowę zamku, a następnie polecił miasto i zamek otoczyć murem. Początkowo miasto zajmowało obszar ok. 16 ha. Pierwsze obwarowanie miało charakter drewniano-ziemny. Mury otoczyły miasto dopiero w czasach Bolka I, ok. 1283 r. W tym też czasie powstał murowany donżon, czyli obecna Wieża Piastowska oraz dokończono budowę zamku.

Kolejny opolski książę Bolko II, w roku 1327, nadał miastu nowe prawa miejskie, na prawie średzkim. W tym też roku Bolko II i inni książęta uznali zwierzchnictwo króla Czech – Jana Luksemburczyka. Księstwo do 1532 roku było lennem czeskim.

Największą karierę wśród opolskich książąt zrobił syn księcia Bolka II i prawnuk Władysława Łokietka – Władysław II opolski zwany od XIX w. w historiografii Opolczykiem. Władysław Opolczyk, urodził się pomiędzy 1326 a 1330 r. Jeszcze za życia ojca uczestniczył w zarządzaniu księstwem. Cieszył się uznaniem książąt postronnych, a nawet papieża Innocentego IV. Władał on połową Opola i księstwa opolskiego, a po wyjeździe na Węgry objął tam najwyższy urząd palatyna Królestwa. Był także namiestnikiem Rusi Halickiej, a w latach 1377–1378 namiestnikiem Królestwa Polskiego z ramienia króla Ludwika. Po śmierci tego władcy zgłaszał swoją kandydaturę do tronu polskiego. Książę był fundatorem klasztoru Paulinów na Jasnej Górze, w Mochowie i Wieluniu, a także dobrodziejem klasztorów Dominikanów i Franciszkanów w Opolu, Lwowie, Sanoku i Dobrzyniu. Na terytorium ziem jakimi zarządzał, od dóbr na Węgrzech, przez Ruś, księstwo opolskie, wieluńskie, Kujawy i ziemię dobrzyńską, pozostawił po sobie lokowane wsie i miasta, założone kuźnice i rzesze kolonistów. W Opolu zbudował Zamek Górny, w którym mieszkał do swojej śmierci, po utracie większości majątku w wyniku konfliktu z królem Władysławem Jagiełłą i Królestwem Polskim, wywołanym przez zastawienie zamku Krzyżakom z powodu kłopotów finansowych, co było uznane za zdradę. Zmarł w 1401 r. pochowany został w kościele Franciszkanów w Opolu, jego nagrobek nie zachował się.

W epoce feudalnej Opole było ośrodkiem rzemieślniczo-handlowym. W mieście działało aż 175 domów rzemieślniczych. Wiodącym był cech sukienniczy. Miano ośrodka handlowego Opole zawdzięcza krzyżującym się tu szlakom oraz przywilejom związanym z pobieraniem cła. Występujące w całej Europie liczne klęski, głód, zaraza, pożary i wojny nie omijały miasta. Za czasów panowania Piastów opolskich miasto paliło się siedem razy. W 1350 r. miasto zamieszkiwało ok. 2,3 tys. mieszkańców. Po śmierci, w 1532 r. ostatniego Piasta opolskiego, księcia Jana II Dobrego, król czeski Ferdynand Habsburg oddał tę ziemię na 20 lat we władanie Hohenzollernom z linii ansbachskiej, a następnie księstwo przeszło pod bezpośrednie rządy Habsburgów. Podczas wojny trzydziestoletniej, w 1632 r., Opole zostało zdobyte i splądrowane przez Szwedów, czego skutki odczuwało przez długie lata. W czasie działań wojennych na Śląsku zginęło wówczas ok. 200 tys. osób, spłonęło wiele wsi, miast i zamków, a duże obszary ziemi leżały odłogiem.

W latach 1645–1666 księstwo opolsko-raciborskie wraz z Opolem znajdowało się w rękach polskich. Otrzymał je w zastaw na pięćdziesiąt lat król Polski Władysław IV Waza, za zaległe sumy posagowe trzech Habsburżanek: dwóch żon Zygmunta III Wazy oraz żony Władysława IV. Po śmierci Władysława IV księstwo przechodziło z rąk do rąk, by znaleźć się ponownie pod zwierzchnictwem Habsburgów.

Podczas najazdu szwedzkiego na Rzeczpospolitą w 1655 r. król Polski Jan II Kazimierz schronił się wraz z dworem w Głogówku. Opole w tym czasie było miejscem obrad. To właśnie w Opolu, 20 listopada 1655 r., król Jan Kazimierz wydał akt prawny, który w okresie potopu szwedzkiego wzywał Polaków do powstania przeciwko najeźdźcom.

W roku 1739 Opole strawił największy w dziejach pożar, który pochłonął 2/3 miasta, nienaruszonych zostało tylko ok. 75 domów.

Pierwsza wojna śląska (1740–1742) toczona pomiędzy Prusami a Austrią spowodowała zmianę przynależności państwowej Śląska. Z chwilą tą większa część tych ziem wraz z Opolem znalazła się pod panowaniem króla Prus Fryderyka II Wielkiego. Na wyludnione w wyniku wojny obszary Śląska Fryderyk II sprowadził ok. 62 tys. kolonistów, a region poddany systematycznej germanizacji. W roku 1744 został wprowadzony język niemiecki do wszystkich urzędów, a od 1763 r. również do wszystkich szkół. W drugiej połowie XVIII w. w Opolu powstawały pierwsze manufaktury. Były to początkowo niewielkie zakłady zatrudniające małą liczbę pracowników.

Źródło: Dział Rękopisów Biblioteki Uniwersyteckiego.

Ryc. 3. Plan Opola z 1763 r. według rysunku Friedricha Bernharda Wernhera, z dzieła [...] Silesia in Compendio seu Topographia.

Kolejny etap rozwoju Opola przerwała wojna francusko-pruska toczona w latach 1806–1807. Miasto narażone było na ciągłe przemarsze wojsk i przymus utrzymywania żołnierzy oraz na wymuszenia i rabunki wojenne.

Korzystne zmiany nastąpiły dopiero w XIX w. Miasto stało się stolicą rejencji opolskiej. Duże ożywienie gospodarcze rozpoczęło się w 1843 r., gdy uruchomiono pierwsze połączenie kolejowe z Wrocławiem. Z małego, rzemieślniczego miasteczka Opole przekształciło się w ośrodek przemysłowy. Kolejnym krokiem w drodze do rozwoju miejscowości było ożywienie w budownictwie, m.in. wzniesiono nowy ratusz, a wokół niego nowe kamienice, powstawały szkoły i szpitale. W Opolu i okolicach rozwijał się przemysł cementowy wykorzystujący do produkcji cementu istniejące tu bogate pokłady wapienia. Wkrótce w Opolu działało 8 cementowni. Rozwojowi transportu kolejowego towarzyszył rozkwit transportu rzeczno. O rozwoju miasta świadczył wzrost liczby mieszkańców. W roku 1816 Opole zamieszkiwało 4 tys. osób, w 1924 r. już 43 tys.

Po I wojnie światowej Opole stało się stolicą prowincji górnośląskiej. O przynależności państwowej Górnego Śląska, a tym samym i Opola, miał zdecydować plebiscyt. Poprzedzony

dwoma zrywami zbrojnymi polskiej ludności plebiscyt, przeprowadzony został 20 marca 1921 r., dał wynik niekorzystny dla Polaków. Na wiadomość o przyznaniu Polsce tylko niewielkiego skrawka Śląska wybuchło w 1921 r. III powstanie śląskie, które w konsekwencji wpłynęło na zmianę decyzji i przyznanie Polsce 30% obszaru plebiscytowego. Opole i część Śląska pozostała w granicach państwa niemieckiego. W okresie międzywojennym Opole było jednym z głównych ośrodków życia polskiego w Niemczech. Tu działał Związek Polsko-Katolickiej Młodzieży na Śląsku Opolskim. W Opolu mieściła się siedziba I Dzielnicy Związku Polaków w Niemczech w ramach którego działał Związek Harcerstwa Polskiego w Niemczech. Swoją siedzibę miał także Konsulat Generalny Rzeczypospolitej Polskiej. Wychodziła polska prasa m.in. „Nowiny Codzienne”. W roku 1939 miasto liczyło ponad 50 tys. mieszkańców. Był to czas dalszego intensywnego rozwoju Opoli, powstawania nowych gmachów i całych dzielnic mieszkaniowych.

Źródło: <http://amzpbig.com> [dostęp: 28.11.2019]

Ryc. 4. Mapa Opoli oraz sąsiednich miejscowości (dzisiejszych dzielnic miasta) z 1936 r.

W styczniu 1945 r. wojska radzieckie po ciężkich walkach zajęły Opole. Zniszczeniu uległo ok. 60% zabudowy miejskiej. Niemcy już w 1944 r. ogłosili Opole miastem twierdzą. Tuż przed zbliżającym się frontem mieszkańców ewakuowano w głąb Niemiec. W chwili zdobycia Opoli przez Armię Czerwoną w mieście pozostało 170 mieszkańców. W wyniku postanowień poczdamsko-jałtańskich Opole włączono w granice Polski. Przekazanie władzy przez stronę ra-

dziecką polskiej administracji nastąpiło 24 marca 1945 r. W miejsce wysiedlonej przed nadciągającym frontem ludności niemieckiej do miasta napływała ludność polska z różnych stron w tym ludność wysiedlona z dawnych Kresów Wschodnich włączonych do Związku Radzieckiego.

W roku 1950 Opole zostało stolicą województwa opolskiego, co przyspieszyło rozbudowę i odbudowę miasta. Stopniowo miasto podnosiło się z ruin, odbudowywano kolejne dzielnice i przyłączano kolejne ościenne miejscowości.

W roku 1974 w wyniku zmiany granic oraz korzystnej sytuacji demograficznej Opole przekroczyło próg 100 tys. mieszkańców. W roku 1997 miasto doświadczyło największej powodzi od stuleci.

W roku 2017 Opole po raz kolejny zmieniło swoje granice. Do miasta włączonych zostało 12 sołectw lub ich części z czterech sąsiednich gmin. Data ta zbiegła się również z 800-leciem nadania praw miejskich. W efekcie Opole podzielono na 29 dzielnic, przy czym największymi pod względem powierzchni są Czarnowąsy, Szczepanowice-Wójtowa Wieś, Nowa Wieś Królewska, a największą liczbę mieszkańców mają: Śródmieście, Armii Krajowej, Zaodrże i Ma-linka. Największą gęstością zaludnienia cechują się: Nadodrże, Armii Krajowej, Chabry i Śródmieście. Rada Miasta Opola w dniu 4 lipca 2019 r. jednogłośnie poparła zwiększenie uprawnień dzielnic i ograniczenie ich liczby. Obecnie Opole składa się z 13 silnych jednostek:

Dzielnica I – Brzezie, Świerkle, Borki, Czarnowąsy,

Dzielnica II – Krzanowice, Wróblin, Zakrzów,

Dzielnica III – Chabry,

Dzielnica IV – Armii Krajowej,

Dzielnica V – Gosławice,

Dzielnica VI – Kolonia Gosławicka, Grudzice,

Dzielnica VII – Nowa Wieś Królewska, Groszowice, Grotowice,

Dzielnica VIII – Śródmieście,

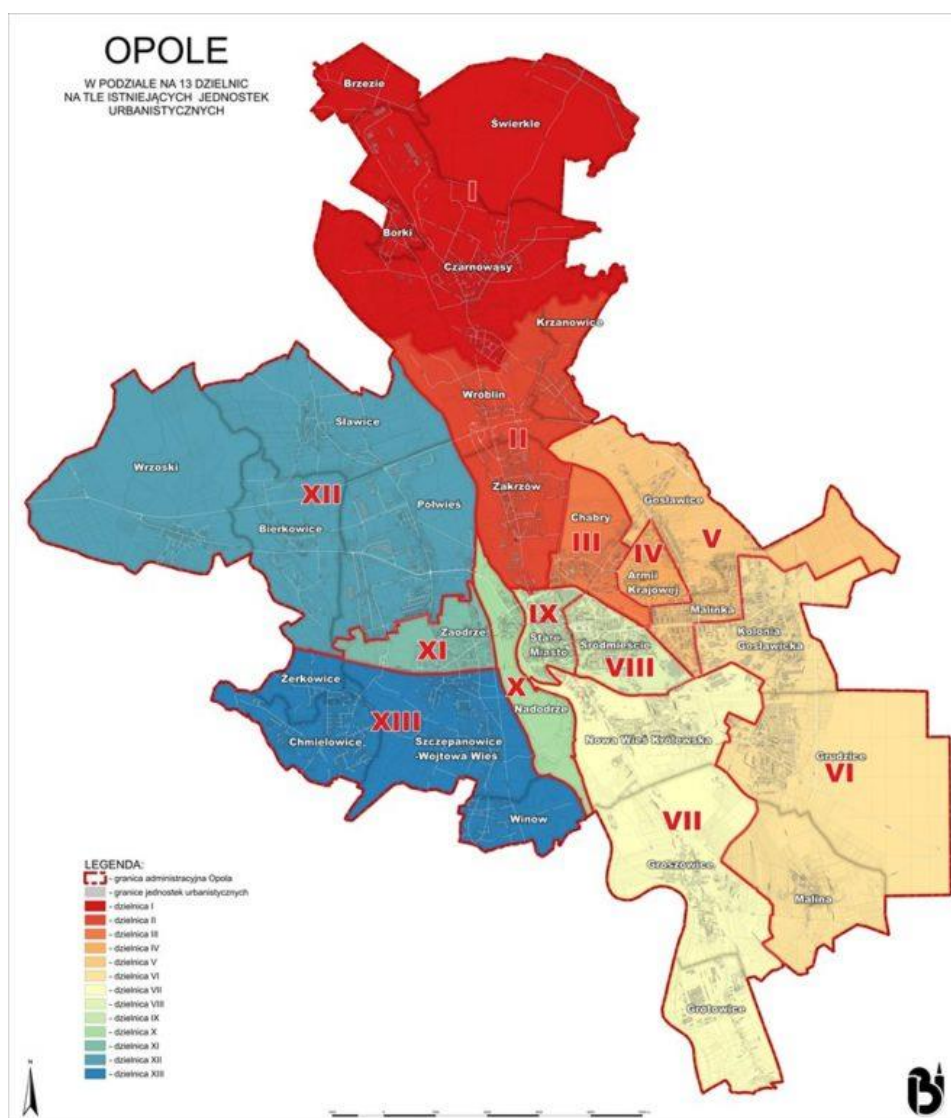
Dzielnica IX – Stare Miasto,

Dzielnica X – Nadodrże,

Dzielnica XI – Zaodrże,

Dzielnica XII – Wrzoski, Sławice, Bierkowice, Półwieś,

Dzielnica XIII – Żerkowice, Chmielowice, Szczepanowice-Wójtowa Wieś, Winów,

Źródło: <https://www.bip.um.opole.pl> [dostęp: 28.11.2019]

Ryc. 5. Podział miasta z 2019 r. na trzynaście dzielnic, opracowanie Biuro Urbanistyczne UM Opole

Obecnie Opole to prężnie rozwijający się ośrodek gospodarczy, społeczny, kulturalny i sportowy. Miasto skutecznie pozyskuje inwestorów, a opolskie przedsiębiorstwa osiągają pozytywne wyniki finansowe. Majątek największych opolskich zakładów osiąga łącznie ponad 10 mld zł. Z każdym rokiem wyraźnie poprawia się na różnych płaszczyznach infrastruktura miasta. Skutecznie pozyskiwane są środki zewnętrzne przez instytucje miejskie oraz sektor publiczno-prywatny. Opole to także liczący się ośrodek edukacji szkolnej i akademickiej, co wpływa na zwiększenie potencjału intelektualnego regionu, wzrost aktywności ekonomicznej mieszkańców oraz tworzenie nowych miejsc pracy. Współczesne Opole to miasto na miarę wyzwań i oczekiwań XXI w.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy jest pochodną wykorzystania warunków naturalnych do stworzenia wartości kulturowych, wiąże się nierozdzielnie z historią miasta jako ośrodka regionalnej władzy i sąsiadujących z nim osad, które na przestrzeni wieków rozwijały się, ale także podlegały zniszczeniom naturalnym w wyniku katastrof (powodzi, pożarów) oraz wojen. Krajobraz

kulturowy Opola nierozzerwalnie związany jest z obecnością Odry i zmianami jej koryta (Młynówka), a także z zasobami naturalnymi (margiel kredowy) intensywnie wykorzystywanymi od XIX w. w przemyśle cementowym. Na jego miejski układ urbanistyczny miały też wpływ rola i znaczenie geopolityczne, pełnienie w okresie średniowiecza funkcji siedziby książęcej, następnie okres stagnacji miasta po śmierci ostatniego Piasta Jana Dobrego w 1532 r., a potem ustanowienie Opola stolicą rejencji opolskiej w 1815 r. Wówczas następuje dynamiczny rozwój miasta i powstaje znacząca część zabytków, szczególnie budynków użyteczności publicznej, obserwujemy to od XIX w. do lat 30. XX w. W przypadku poszczególnych dzielnic znaczna ich część to wsie historyczne, powstałe w średniowieczu i ostatecznie ukształtowane w XIX w., w większości o uporządkowanym, typowym dla Śląska zagospodarowaniu zagród, z nadal miejscowo czytelnym układem ruralistycznym. Na krajobraz kulturowy gminy Opole składają się więc osiągnięcia cywilizacyjne człowieka utrwalone zarówno w pojedynczych obiektach i zespołach budowlanych, dziełach sztuki i rzemiosła, jak i w zachowanych elementach zagospodarowania przestrzeni, w skład których wchodzi krajobrazy miejski oraz wiejskie (obecnie dzielnice miasta: Bierkowice, Wójtowa Wieś, Szczepanowice, Nowa Wieś Królewska, Półwieś, Gosławice, Grudzice, Malina, Wróblin, Borki, Brzezcie, Chmielowice, Czarnowąsy, Sławice, Świerkle, Winów, Wrzoski, Żerkowice).

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zabytkami nieruchomymi są pojedyncze lub tworzące zespoły dzieła architektury i budownictwa, takie jak zamki, pałace, dwory, folwarki, zabytki sakralne, budowle użyteczności publicznej i mieszkalne, zabytki techniki, budownictwa obronnego, a także parki, ogrody, zespoły komponowanej zieleni, układy urbanistyczne i ruralistyczne, cmentarze, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

- **Historyczne układy przestrzenne**

W Opolu wpisem obszarowym objęte jest stare miasto w obrysie średniowiecznych murów miejskich oraz zespół zabudowy śródmiejskiej.

- **Budownictwo obronne**

W Opolu budownictwo obronne to przede wszystkim pozostałości murów miejskich oraz wieże średniowiecznych zamków – Piastowska i Zamku Górnego.

Wieża Piastowska to jedyna pozostałość zamku książęcego na Ostrówku, na wyspie Pa-siece. Kazimierz I rozpoczął budowę zamku ok. 1220 r., była ona kontynuowana przez jego następców. Zamek pozostawał w posiadaniu opolskich Piastów do śmierci Jana II Dobrego w 1532 r. Przejęty przez Habsburgów zaczął popadać w ruinę. Na przestrzeni wieków kilkakrotnie był remontowany i ostatecznie rozebrano go w latach 1928–1931. Dzięki m.in. protestom mieszkańców zachowana została jako jedyna pozostałość zamku – Wieża Piastowska. Budowa cylindrycznej wieży ostatecznej obrony na Ostrówku zrealizowana została w czasach Bolka I ok. 1300 r. Wieża mierzy 35 m wysokości, jej pierwotne wejście znajdowało się na wysokości ok. 9 m, prowadził do niego drewniany ganek, połączony z murami zamku. Wewnątrz wieży mieściły się loch, kuchnia, izba, sala i wartownia. Zwieńczenie wieży było wielokrotnie

przebudowywane, ostatnie, w formie strzelistej iglicy zwieńczonej orłem piastowskim, pochodzi z lat 50. XX w., wówczas też wykonano taras widokowy. Obiekt poddano pracom konserwatorskim i adaptacji na cele wystawiennicze w latach 2012–2014.

Źródło: fot. I. Solisz.
Ryc. 6. Wieża Piastowska

Źródło: fot. ze zbiorów UM Opole.
Ryc. 7 Wieża Zamku Górnego z reliktnami murów

Zamek Górny zbudowany został w drugiej połowie XIV w. przez Władysława Opolczyka jako rezydencja oraz wzmocnienie obrony wschodniej części miasta. Nieużytkowany, w złym stanie technicznym, był już w XVII w. i wówczas to został rozebrany. Do czasów obecnych zachowała się wieża i fragment murów, stanowiąca część zabudowy Zespołu Szkół Mechanicznych przy ul. Osmańczyka.

Wieżę wymurowano z cegły w układzie gotyckim z zastosowaniem zendrówki w układzie rombówym. Pierwotnie budowla była trzykondygnacyjna, obecną czterokondygnacyjną, zwieńczoną neogotyckim krenelażem, dobudowano w 1844 r. We wschodniej elewacji, w niszy, osadzony jest portal dawnej bramy wjazdowej, po bokach węższe blendy, a powyżej ostrołukowe okna. W zabytku w latach 2017–2018 przeprowadzono szerokie prace konserwatorskie oraz adaptacyjne i wprowadzono funkcje wystawiennicze.

Gotyckie mury miejskie wzniesiono na początku XIV w., wielokrotnie były one naprawiane i podwyższane, m.in. w 1578 r. (m.in. rozbudowa bram miejskich o szyje i budynki przedbramia). Mury wykonane w technice opus emplectum obejmowały średniowieczne miasto lokacyjne, składały się z baszt i pięciu bram. W końcu XVIII w. średniowieczne obwarowania były w złym stanie technicznym, jednocześnie rozwój techniki wojennej spowodował, że straciły one znaczenie militarne, w efekcie w latach 1819–1848 zostały wyburzone. Fragmenty murów obronnych zachowane są jedynie na terenie klasztoru Sióstr Notre Dame przy Małym Rynku (tzw. Baszta Wilcza) oraz wzdłuż Młynówki, w budynkach nadbudowanych na obwarowaniach,

a częściowo zrekonstruowane znajdują się tuż przy Katedrze Opolskiej, jest to fragment murów z tzw. Basztą Rybacką.

- **Budownictwo sakralne**

Zabytki architektury związane z kultem religijnym różnych wyznań należą do jednych z najważniejszych elementów waloryzujących krajobraz kulturowy poszczególnych miejscowości. W znacznej mierze są to świątynie, które pełnią rolę dominant architektonicznych w obrębie historycznych układów przestrzennych. Wielokulturowość Opola związana jest z Kościołem katolickim i ewangelickim, judaizmem i obecnością gminy żydowskiej.

W Opolu znajduje się ponad 20 kościołów rzymskokatolickich oraz zbór zielonoświątkowców, kaplica ewangelicko-augsburska oraz stara synagoga, obecnie siedziba TVP Opole. Cenne pod względem zabudowy sakralnej są zarówno małe kaplice, jak i duże zespoły klasztorne.

Do najcenniejszych zabytków o charakterze sakralnym z pewnością należą:

Katedra Opolska Podwyższenia Krzyża Świętego wzmiankowana w 1223 r. Późnomańska murowana świątynia ukończona w 1295 r. za księcia Bolka I, zniszczona w pożarze w 1415 r., odbudowana w stylu późnogotyckim. Na przełomie XV i XVI w. przy nawach bocznych dobudowano kaplice: Trójcy Świętej, św. Jadwigi i św. Anny, odbudowę zakończono w 1520 r. Po kolejnym pożarze w 1615 r. i zniszczeniach w czasie wojny 30-letniej kościół otrzymał barokowe ołtarze. Kolejna zmiana wystroju wewnątrz, tym razem w stylu neogotyckim, miała miejsce pod koniec XIX w. Na przełomie XIX i XX w. rozbudowano przedsionek południowy, przebudowano fasadę zachodnią, dobudowano wieżę północną oraz nadbudowano południową. Podczas remontu świątyni w latach 1963–1966 usunięto większość neogotyckiego wystroju, we wnętrzu umieszczono starsze zabytki pochodzące z województwa opolskiego. W roku 1997 z okazji 700-lecia kościoła w głównym wejściu umieszczono spiżowe drzwi przedstawiające dzieje Starego Testamentu oraz wydarzenia i osoby związane z historią Polski i ziemi opolskiej. Gotycka katedra posiada trzy nawy i neogotyckie wieże o wysokości 73 m. We wnętrzu ołtarze są w większości barokowe, w Kaplicy Piastowskiej, powstałej na przełomie XV i XVI w., znajdują się: oryginalna płyta nagrobna oraz współczesny nagrobek ostatniego Piasta opolskiego księcia Jana Dobrego, fundatora odbudowy świątyni, oraz późnogotycki tryptyk z 1519 r. sprowadzony z Kostowa. W katedrze jest także najstarszy zabytek świątyni – gotycka chrzcielnica z drugiej połowy XV w.

Kościół Trójcy Świętej wraz z zabudową klasztoru Ojców Franciszkanów – Zakonu Braci Mniejszych, usytuowany jest w ścisłej zabudowie starego miasta. Budowa kościoła i klasztoru wiąże się ze sprowadzeniem franciszkanów przez Władysława Opolczyka w 1248 r., świątynia pierwotnie bazylikowa, w wyniku pożarów odbudowana jako halowa, z kaplicą św. Anny (1309 r.), która nakryta została sklepieniem gwiaździstym w drugiej połowie XV w. Dobudowę pozostałych kaplic zrealizowano w XV, XVI i XVII w., a po pożarach dokonano zmian sklepień i wyglądu elewacji, w tym szczytów, pod koniec XIX w. zmieniono wysokości wieży i nałożono neobarokowy hełm.

Po kasacie zakonu w 1810 r., nastąpiła zmiana funkcji i użytkownika, od 1820 r. aż do końca II wojny światowej, świątynia należała do ewangelików. Od 1945 r. ponownie jest w posiadaniu franciszkanów.

Obecna bryła kościoła składa się z masywnej nawy z trójkątnymi szczytami, nakrytej dachem siodłowym i z prosto zamkniętego, czteroprzęsłowego prezbiterium. Do korpusu od strony południowej przylega kaplica św. Maksymiliana, zaś od północy klasztor Franciszkanów, ich łącznikiem jest kaplica św. Anny. Kaplica ta jest jednocześnie Mauzoleum Piastów Opolskich, gdyż historycznie pełniła funkcję nekropolii książąt opolskich, znajdują się tu rzeźbione nagrobki Piastów z drugiej połowy XIV w.

Klasztor, w założeniu gotycki, wielokrotnie przebudowywany. Z pierwotnych czterech skrzydeł z wewnętrznym wirydarzem zachowane są dwa – południowe i zachodnie oraz dobudowane nowe – północne, przylegające do prezbiterium kościoła. Elewacje ozdobione są dekoracjami pseudobarokowymi.

Źródło: fot. I. Solisz.
Ryc. 8. Kościół Świętej Trójcy

Źródło: fot. I. Solisz.
Ryc. 9 Kościół Matki Boskiej Bolesnej i św. Wojciecha

Kościół Matki Boskiej Bolesnej i Świętego Wojciecha, tzw. kościół na Górcie. Pierwotnie w tym miejscu usytuowany był najstarszy kościół parafialny Opola, a po przeniesieniu tej funkcji do kolegiaty Podwyższenia Krzyża Świętego, z fundacji księcia Bolka I w latach 1295–1301 powstaje tu kościół i klasztor Dominikanów. Pierwotny wybudowany z drewna, dość szybko, bo po 1304 r. wzniesiona została budowla murowana. W roku 1530 został przejęty przez ewangelików, a następnie zamknięty. Dominikanie odzyskali go w 1604 r. W wieku XVII, m.in. w wyniku pożarów, nastąpiły liczne uszkodzenia, w tym zawalenie sklepień. Wiek XVIII to czas barokizacji świątyni i kolejnych pożarów niszczących wnętrze i wyposażenie. Kolejne prace remontowe to wiek XIX i ostatecznie lata 30. XX w., kiedy to nastąpiło gruntowne odnowienie

świątyni wraz ze zmianą elewacji, remontem wnętrza i wyposażenia. Po II wojnie światowej najważniejsze prace dotyczyły stabilizacji konstrukcyjnej kościoła.

Świątynia ta to kościół murowany z cegły, otynkowany, gotycki, zbarokizowany, w typie trójnawowej, czteroprzęsłowej bazyliki, sklepionej krzyżowo-żebrowo. Fasada o formach neoromańskich. We wnętrzu zwraca uwagę zespół ołtarzy z połowy XVIII w.

Pierwotnie przy kościele istniał budynek klasztoru, został on rozbudowany w drugiej połowie XIX w. na szpital, obecnie to Collegium Maius Uniwersytetu Opolskiego. We wnętrzu świątyni zachowane są relikty skrzydła wschodniego z refektarzem oraz kaplicą św. Wojciecha, nadbudowaną w 1663 r. na baszcie muru obronnego.

Opactwo Norbertanek w Opolu – Czarnowasach – przeniesione zostało z Rybnika do Czarnowasów w 1228 r. przez księcia Kazimierza. Budowa klasztoru i przebudowa kościoła realizowano etapami do końca XVIII w. Kompleks otoczony został ok. 1600 r. fortyfikacjami z kilkoma basztami. Po sekularyzacji w 1810 r. – próby znalezienia nowej funkcji zakończone zostały wprowadzeniem do obiektów zakładu opiekuńczego, który z niewielkimi przerwami prowadzony jest od 1902 r. przez Zgromadzenie Sióstr Świętej Jadwigi, obecnie jest tu Dom Pomocy Społecznej. Kompleks klasztorny składa się z kościoła, do jego prezbiterium przylega od południowego-wschodu dwuskrzydłowy dom zakonnic, połączony od wschodu z prałaturą, trzema skrzydłami zamykającą wewnętrzny prostokątny dziedziniec.

Kościół parafialny pw. św. Norberta – barokowy z relikami gotyckimi z połowy XIII w., (przebudowy 1653 i 1777 r.), składa się z nawy i prosto zamkniętego prezbiterium. Przy prezbiterium od południa znajduje się kruchta i kaplica, a od północy zakrystia i gotycka wieża z drugiej połowy XIII w. (kwadratowa partia w przyziemiu). Dom zakonny, wybudowany w latach 1682–1690, to monumentalny gmach o efektownej dekoracji elewacji z kompozytowymi pilastrami, belkowaniem i płycinami. We wnętrzu zachowany wystrój dawnego kapitułarza (obecnie kaplica) oraz refektarza – na sklepieniach bogata dekoracja stiukowa. Prałatura zbudowana w latach 1727–1730 w stylistyce barokowej. Układ wnętrza jest jednotraktowy z korytarzami od dziedzińca, nakrytymi sklepieniami kolebkowo-krzyżowymi. W budynkach od kilku lat prowadzone są prace konserwatorskie i remontowe przy elewacjach klasztoru i prałatury.

Źródło: Fot. I. Solisz.

Ryc. 10. Opactwo Norbertanek w Opolu – Czarnowasach:
Kościół pw. św. Norberta

Źródło: fot. I. Solisz

Ryc. 11. Opactwo Norbertanek w Opolu – Czarnowasach;
Dom Zakonny

Z pozostałych obiektów sakralnych, wpisanych do rejestru zabytków należy wymienić:

- kaplica św. Aleksego – gotycka, przebudowana w 1691 r., łączy się z korpusem dawnego szpitala (obecnie Dom Opieki prowadzony przez Zgromadzenie Sióstr Pielęgniarek wg III Reguły św. Franciszka);
- kościół pw. św. Sebastiana – barokowy, wzniesiony w 1680 r. przebudowany w 1932 r. z zatarciem cech stylowych;
- kościół parafialny Matki Boskiej Nieustającej Pomocy (Opole – Nowa Wieś Królewska) – kościół neogotycki, wybudowany na początku XX w., według projektu śląskiego architekta Ludwiga Schneidera;
- kościół parafialny św. Katarzyny Aleksandryjskiej (Opole – Groszowice) – wybudowany w stylu neoromańskim w latach 1880–1883;
- kościół św. Michała Archanioła (Opole – Półwieś) – wybudowany w latach 1936–1937

Poza świątyniami wpisanymi do rejestru w Opolu znajdują się również kościoły:

- kościół parafialny św. Apostołów Piotra i Pawła – modernistyczny, wzniesiony w konstrukcji żelbetowej w latach 1923–1925;
- kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (Opole – Gosławice), – wybudowany w 1933 r.;
- kościół parafialny św. Józefa (Opole – Szczepanowice) – wybudowany w latach 1928–1929;
- kościół parafialny św. Jana Nepomucena w Opolu – Sławicach – wybudowany w 1931 r.¹;
- kościół parafialny Najświętszego Serca Pana Jezusa przy ul. Czapłaka – wybudowany w 1933 r.

- **Zespoły pałacowo-parkowe oraz pałacowo-folwarczne.**

Miasto Opole ma niewielkie zasoby tego typu zabytków, do tej kategorii można zaliczyć eklektyczny pałacyk właściciela fabryki przy ul. Marka z Jemielnicy 2 oraz pałac miejski przy ul. Sempołowskiej 2, wybudowany na początku XIX w., według projektu Carla Leysera z Wrocławia.

Natomiast zespoły pałacowo-folwarczne stanowią grupę budynków typu wiejskiego, zatem w ścisłym centrum Opola nie ma takich zabudowań. Jedynym pozostałym folwarkiem jest zespół zabudowań przy ul. Partyzanckiej 76, obecnie znajdujący się w Dzielnicy XII. Zachowane zabudowania znacznie przekształcone z pozostałością częściowego detalu i charakterystycznym układem zabudowy. Z uwagi na podział gruntów trudno obecnie dostrzec założenie parkowe ze starodrzewem, które znajdowało się w sąsiedztwie. Budynek pałacu został rozebrany w 1960 r., a w jego miejscu postawiono zakład karny, który funkcjonuje do dziś.

¹ Olbrzymi wpływ na budowę kościołów w Opolu w okresie międzywojennym miał ówczesny proboszcz parafii Świętego Krzyża, ks. prałat Józef Kubis. Z jego inicjatywy wybudowano kościół w Luboszycach, jako drugi został wybudowany kościół św. Apostołów Piotra i Pawła w Opolu, trzeci to kościół św. Józefa w Szczepanowicach. Ksiądz prałat inicjował jeszcze budowy kościołów w Sławicach (1931), Gosławicach (1933) i w Półwi (1936–1937).

- **Budynki mieszkalne**

Kamienice są podstawą miejskiego budownictwa mieszkaniowego od średniowiecza po drugą połowę XX w. Wśród zabytków nieruchomości to właśnie zabudowa mieszczańska stanowi największą liczbę obiektów zabytkowych. Podlega ona ochronie jako indywidualne obiekty wpisane do rejestru zabytków bądź jako zespoły zabudowy, tak jak w przypadku Rynku. W Opolu charakterystyczna zabudowa mieszczańska występuje wzdłuż ul. 1 Maja, oraz jej przecznicy, takich jak ul. Reymonta, ul. Kołłątaja, ul. Dubois, ul. Damrota, ul. Kościuszki, pl. M. Kopernika, czy zabudowa Rynku (częściowo odbudowanego po wojnie).

Źródło: Fot. I Solisz.

Ryc. 12. Kamienica pod Lwem w Opolu

Budynki mieszkalne są najliczniejszą grupą obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Większość z nich powstała na przełomie XIX i XX w.

Do rzadkości należą domy pochodzące z wcześniejszych epok, i tak jedną z najstarszych jest renesansowo-klasycystyczna kamienica zwaną domem księżęcym lub kamienicą/Apteką pod Lwem przy Rynku nr 1. (Relikty XVI-wieczne, dzisiejszy kształt pochodzi z XVII w., a klasycystyczny wystrój architektoniczny, w tym rzeźba lwa z 1824 r.), z innych kamienic przyrynkowych to nr 12 – późnobarokowa z fasadą z około połowy XVIII w., nr 30 i 31 – fasady rokokowe z 1738 r., nr 16 – przyziemie z drugiej połowy XVII w., poza Rynkiem na wiek XVIII datowane są kamieniczki przy ulicy Osmańczyka 11 i Malczewskiego 4.

Z zabudową typu willowego o formie indywidualnych domów lub kamienic 3–4-rodzinnych mamy do czynienia m.in. na Pasiece, szczególnie przy ul. Powstańców Śląskich, w dzielnicy „generalskiej” (domy jednorodzinne między ul. Nysy Łużyckiej a Andersa) czy w okolicy ul. Ozimskiej i Plebiscytowej. Należy również zwrócić uwagę na dawne wsie – obecne dzielnice Opola, które do tej pory zachowały charakterystyczny dla obszarów wiejskich Opolszczyzny układ i kształt tradycyjnej zabudowy.

- **Budynki użyteczności publicznej**

W kategorii budynków użyteczności publicznej wyróżniamy obiekty przeznaczone na potrzeby administracji publicznej, wymiaru sprawiedliwości, kultury, kultu religijnego, oświaty, szkolnictwa wyższego, nauki, wychowania, opieki zdrowotnej, społecznej lub socjalnej, obsługi bankowej, handlu, gastronomii, usług, w tym usług pocztowych lub telekomunikacyjnych, turystyki, sportu, obsługi pasażerów w transporcie kolejowym, drogowym, lotniczym, morskim lub wodnym śródlądowym oraz inne budynki przeznaczone do wykonywania podobnych funkcji.

W przypadku budynków pełniących funkcje administracyjne należy wyróżnić w Opolu budynek ratusza, obecny został wzniesiony w miejscu poprzedniego w latach 60. XIX w. w stylistyce neorenesansowej, na wzór florenckiego pałacu Vecchio, remont ratusza wraz z rozbudową o dodatkowe skrzydło i odbudową zawalanej wieży to lata 1933–1936, w jego efekcie powstało założenie o dwuskrzydłowym korpusie z podcieniami i czworoboczną wieżą. Budynkiem, który budowany był w XIX w. na potrzeby administracji jest obecna kamienica przy ul. Krakowskiej 53 – pierwotna siedziba starostwa. Najmłodszy to modernistyczny budynek Urzędu Wojewódzkiego przy ul. Piastowskiej 14, uznawany za jeden z najciekawszych przykładów niemieckiego funkcjonalizmu.

Do cenniejszych budynków użyteczności publicznej zalicza się budynek więzienia przy ul. Sądowej, budynek Poczty Głównej przy ul. Krakowskiej, zbudowany w latach 1852–1853 w formie renesansu florenckiego z dobudowanym skrzydłem modernistycznym oraz sąsiadujące z nią obiekty: gmach Królewskiej Kolei Żelaznej (obecnie Szpital MSWiA) oraz gmach Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych (obecnie Komenda Wojewódzka Policji), czy też budynek banku przy ul. Damrota 2 wybudowany w latach 1905–1910 na potrzeby Banku Rzeszy oraz budynek Izby Handlowo-Przemysłowej Prowincji Górnośląskiej, wzniesiony w 1925 r. (obecnie siedziba Radia Opole).

Wśród budynków powstających w Opolu na cele oświatowe, należy wymienić obiekty wpisane do rejestru zabytków:

- kolegium jezuitów (obecnie siedziba Muzeum Śląska Opolskiego) – powstało z połączenia dwóch kamienic, w sąsiedztwie dawnego Zamku Górnego, który jezuita otrzymali wraz z placem w 1669 r. od cesarza Leopolda I z przeznaczeniem na budowę kościoła;
- budynek dawnej powszechnej szkoły ewangelickiej przy pl. Daszyńskiego (obecnie siedziba sądu);
- żeńskie gimnazjum ewangelickie (obecna Wojewódzka Biblioteka Pedagogiczna) przy ul. Kościuszki 14, gmach neogotycki;
- katolicka szkoła parafialna w Nowej Wsi Królewskiej, neogotycka szkoła wybudowana w 1899 r. (obecnie mieści się tu Hospicjum Betania),
- szkoła przy ul. Ozimskiej 48a, wybudowana w latach 1909–1910;

a także inne budynki szkolne: Królewskie Gimnazjum Katolickie (obecnie Zespół Szkół Mechanicznych), którego tradycje związane są z założeniem gimnazjum przez jezuitów w 1668 r., istniejący klasycystyczny budynek gimnazjum powstał w latach 1829–1830; szkoła z 1894 r.

przy ul. Książąt Opolskich 21, dawna powszechna szkoła katolicka, podobnie jak szkoła przy ul. Wrocławskiej (obecnie Wydział Sztuki Uniwersytetu Opolskiego), Szkoła Podstawowa nr 8 (dawna szkoła ludowa) przy skrzyżowaniu ul. Bonczyka i Lompy z początku XX w., budynek gimnazjum przy ul. Katowickiej (obecnie Wydział Budownictwa Politechniki Opolskiej), modernistyczny budynek Zespołu Szkół Elektrycznych przy ul. Kościuszki 39–41 (działająca od 1929 r. – Miejska Szkoła Rzemieślnicza i Miejska Szkoła Handlowa). Natomiast obecny Zespół Szkół Ekonomicznych przy ul. Kościuszki 43 mieści się w budynku powstałym w latach 20. XX w. na potrzeby Izby Rolniczej.

Osobną kategorię stanowią w Opolu obiekty wojskowe, niezbędne ze względu na funkcjonujący tu od czasów Fryderyka II garnizon. Opole pod koniec XIX w. dzięki temu nazywane było miastem garnizonowym. W tym czasie zrealizowane zostały największe inwestycje na potrzeby 63. Pułku Piechoty przy ul. Plebiscytowej powstał zespół kompleksowo zaprojektowanej zabudowy koszarowej wraz z ogrodzeniem. Kompleks składał się z budynków mieszkalnych, magazynu broni, wartowni, domu pułkowego, szpitala i kostnicy. W latach 1936–1939 koszały rozbudowano, obecnie poszczególne budynki pełnią rozmaite funkcje publiczne, część z nich jest indywidualnie wpisana do rejestru zabytków.

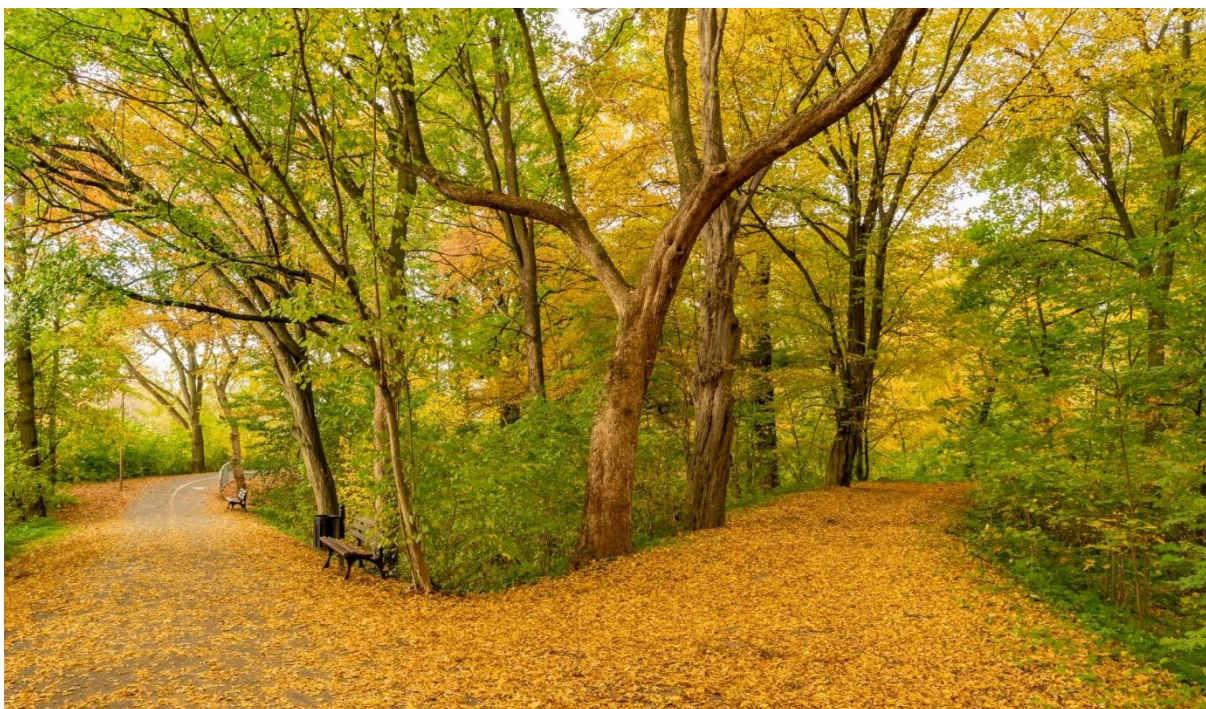
Z ciekawych obiektów warto zwrócić uwagę na obiekty wybudowane na początku XX w., związane ze spędzaniem wolnego czasu przez mieszkańców Opola, są to: Domek Lodowy – siedziba Towarzystwa Łyżwiarskiego z restauracją przy Stawie Zamkowym czy Dworek Luizy, na terenie dawnego Winowa, który powstał jako punkt widokowy i kawiarnia, w jego sąsiedztwie znajdowały się tereny rekreacyjne dla mieszkańców Opola (m.in. teren do jazdy na nartach i sankach).

Ciekawostką jest drewniany pawilon ogrodowy rejencji opolskiej tzw. domek szwajcarski Grabówka przy ul. Mozarta 7. Podczas prowadzonych prac w ostatnich latach odkryto tu zespół witraży pochodzący z czasu budowy obiektu, tj. około połowy XIX w.

- **Parki i zabytkowa zielen**

Opieką konserwatorską poprzez wpis do rejestru objęte są dwa miejskie parki w Opolu, tj. park miejski na wyspie Bolko wraz z ogrodem zoologicznym oraz Park Nadodrzański na Paśmie, a także dawne parki dworskie, w dzielnicach Chmielowice i Sławice.

- Park miejski na wyspie Bolko

Źródło: Fot. za: Odkryj Opole.

Ryc. 13. Park miejski na Wyspie Bolko

Wyspa Bolko położona jest między Odrą a jej przepływowym Kanałem Ulgi, od północnego zachodu ograniczona jest pozostałością Kanału Wińskiego. W roku 1313 teren stawku i las zostały przekazane przez księcia Bolesława I opolskim franciszkanom. Zakonnicy na cześć darczyńcy nazwali ten obszar Bolko. Pierwotnie wyspę porastał głównie las, z czasem coraz bardziej okrojony na rzecz pól uprawnych. W roku 1910 Rada Miejska Opola zdecydowała o wykupieniu wyspy i utworzeniu w tym miejscu parku miejskiego, częściowo wycinając stary las i pozostawiając jedynie najokazalsze drzewa. Posadzono nowe drzewa i krzewy, wytyczono aleje spacerowe, urządzono tarasy widokowe. W latach 30. XX w. władze miasta przejęły istniejący już na wyspie ogród zoologiczny. Park miejski na wyspie Bolko obejmuje obszar ok. 60 ha. Jest to park typu krajobrazowego, wśród zadrzewionych alejek i polan znajdują się dwa stawy, zachował się też pomnik przyrody – Dąb Piastowski o obwodzie ponad 450 cm, będący reliktem dawnego lasu. Poza tym dominuje tu starodrzew z przewagą drzew liściastych.

— Park Nadodrzański

Park Nadodrzański położony jest na wyspie Pasieka, zajmuje powierzchnię ok. 6 ha i powstał w drugiej połowie XIX w. Historyczne zagospodarowanie parku polegało na wprowadzeniu krętych ścieżek i rozproszonego zadrzewienia. W latach 20. XX w. powstała tu m.in. nadbrzeżna promenada. Do najstarszych nasadzeń, w których przeważają gatunki liściaste, należą: lipy drobnolistne, dęby szypułkowe, platany klonolistne, buki pospolite. Drzewa te tworzą grupy i kępy, komponując w ten sposób wnętrza parku krajobrazowego. Całość dopełnia mała architektura, oświetlenie i inne elementy infrastruktury parkowej, wykonane podczas rewaloryzacji założenia, zrealizowanej w 2011 r.

Parki podworskie związane są z dawnymi zespołami dworsko-parkowymi w Chmielowicach i Sławicach. Są to niewielkie, naturalistyczne parki wiejskie założone na przełomie XIX i XX w. jako uzupełnienie otoczenia lokalnych rezydencji, z dominującymi gatunkami drzew liściastych rodzimego pochodzenia.

Poza obszarami parkowymi na terenie miasta zachowały się obszary zieleni będącej ważnym elementem dziedzictwa kulturowo-przyrodniczego. Jednym z nich jest pl. Daszyńskiego, który jest świetnym przykładem koncepcji urbanistyczno-krajobrazowej z początku XX wieku. Oprócz elementów małej architektury, systemu alejek spacerowych, jego ważnym składnikiem jest zieleń: partery – trawniki i rabaty, żywopłoty i krzewy oraz drzewa wysokie (lipy, kasztanowce, graby). Warto również zwrócić uwagę na bulwary nad Młynówką i nadbrzeżem Odry.

Odrębnym zagadnieniem są zabytkowe aleje drzew, w zasadzie nie zostały one zinwentaryzowane i poddane waloryzacji, z pewnością część z nich powinna zostać objęta ochroną, jak np. aleja lipowa wzdłuż ul. Niemodlińskiej, od skrzyżowania z ul. Centralną, przez dawną wieś Żerkowice do ul. Paprotkowej.

Problematyka inwentaryzacji, zachowania i pielęgnowania zieleni historycznej jako integralnej części dziedzictwa miasta jest nierozdzielnie związana z Gminnym Programem Opieki.

- **Obszary przyrodnicze**

Na terenie Opola występują również obiekty i obszary podlegające ochronie na podstawie przepisów Ustawy o ochronie przyrody, są to pomniki przyrody i trzy użytki ekologiczne, obejmujące w sumie powierzchnię 29 ha. Użytki ustanowiono w celu ochrony wybitnych walorów przyrodniczych oraz chronionych i rzadkich gatunków roślin oraz zwierząt:

- łąki w Nowej Wsi Królewskiej, które cechuje występowanie zbiorowisk szuwarowych, łąkowych, turzycowych i torfowiskowych;
- Grudzicki Grąd jako pozostałość ekosystemu grądu ze stanowiskami rzadkich i chronionych gatunków roślin;
- Kamionka Piast z zachowanymi kamieniołami skał węglanowych, będąca obszarem o wybitnych walorach widokowych, estetycznych i przyrodniczych.

Na terenie miasta zostało ustanowionych 30 pomników przyrody, większość to platany klonolistne oraz dęby szypułkowe.

Lp.	Nazwa pomnika	Lokalizacja	Działka	Obwód pnia [cm]
1.	lipa drobnolistna	ul. Oświęcimska 136	264	697
2.	dąb szypułkowy	wyspa Bolko	10/5	451
3.	klon polny	ul. Piastowska 14	11/14	283
4.	buk pospolity	ul. Piastowska 20	69/4	342
5.	miłorząb dwuklapowy	ul. Strzelców Bytomskich	50/1	281
6.	dąb szypułkowy	ul. Strzelców Bytomskich 1	50/1	437
7.	dąb szypułkowy	ul. N. Barlickiego, stawek	11/17	430
8.	platan klonolistny	ul. Niedziałkowskiego 6	51	595
9.	platan klonolistny	ul. Piastowska 17	33/2	463
10.	platan klonolistny	pl. Wolności	112/8	758
11.	platan klonolistny	pl. Wolności	112/8	440
12.	wiąz szypułkowy	ul. W.A. Mozarta / Żwirki i Wigury	81	386

13.	platan klonolistny	ul. N. Barlickiego 2	16/1	422
14.	platan klonolistny	ul. N. Barlickiego 2	16/1	421
15.	jesion wyniosły	ul. Piastowska 20	69/4	378
16.	platan klonolistny	ul. W. Korfantego 1	3/1	494
17.	platan klonolistny	ul. Wrocławska	35/7	394
18.	platan klonolistny	ul. Wrocławska	35/7	394
19.	platan klonolistny	ul. Wrocławska	35/7	430
20.	platan klonolistny	ul. Odrowążów 2	22/2	526
21.	dąb szypułkowy	ul. Strzelców Bytomskich 18	20/13	416
22.	wiąz szypułkowy	ul. Oleska 9	115/1	356
23.	dąb szypułkowy	park Pasieka	4	432
24.	platan klonolistny	park Pasieka	4	575
25.	dąb szypułkowy	park Pasieka	4	420
26.	dąb szypułkowy odmiany stożkowatej	ul. Ozimska 48a	61/1	224
27.	buk pospolity	ul. Powstańców Śląskich 22	46/4	314
28.	dąb szypułkowy	park Pasieka	4	438
29.	dąb szypułkowy	ul. Wrocławska – za cmentarzem	2/2	404
30.	buk pospolity	ul. Rejtana	13/44	324

Źródło: Opracowanie: Wydział Ochrony Środowiska i Rolnictwa UM Opole.

Tabela 1 Wykaz pomników przyrody z terenu miasta

• **Mogiły, cmentarze**

Pierwsze cmentarze w Opolu znajdowały się – podobnie jak w innych średniowiecznych miastach – w obrębie murów miejskich, przy kościołach. Cmentarze istniały przy wszystkich trzech kościołach wewnątrz murów – kolegiacie Świętego Krzyża, kościele Dominikanów „Na Górcie” i kościele Franciszkanów. Cmentarze mieściły się również przy kościołach usytuowanych poza murami – kościele Świętego Krzyża na Przedmieściu Odrzańskim i kościele św. Barbary na terenie obecnego pl. Wolności. W Opolu proces likwidacji cmentarzy miejskich rozpoczął się na początku XIX wieku. Wszystkie wymienione wyżej nekropolie przykościelne zostały zamknięte. Na nowe miejsce wiecznego spoczynku opolan wyznaczono położony wówczas dość daleko za miastem, plac na Przedmieściu Odrzańskim przy drodze na Wrocław.

W roku 1813 otwarto nowy komunalny cmentarz dla obu wyznań chrześcijańskich – ewangelików i katolików. Opolscy Żydzi chowali swych zmarłych na założonym w 1821 r. cmentarzu położonym na terenie pobliskiej Nowej Wsi Królewskiej. W roku 1831 niedaleko tej nekropolii, nieco bliżej miasta, otwarto pomocniczy cmentarz choleryczny. W związku z dalszym terytorialnym rozwojem Opola, w granice miasta włączane były kolejne podmiejskie wioski, a razem z nimi – niewielkie wiejskie cmentarze.

W obrębie miasta istnieją obecnie 23 nekropolie, w tym 11 czynnych. Administrowaniem większością opolskich cmentarzy zajmuje się miasto Opole.

Cmentarze czynne to:

- Cmentarz przy ul. Jagiełły (d. Czarnowąsy), założony w XVI w. jako cmentarz przykościelny (przy drewnianym kościele św. Anny, spalonym w 2005 r. i odbudowanym), poszerzony

w wieku XIX, z tego okresu pochodzą najstarsze zachowane nagrobki. Jest to jedyny czynny cmentarz wpisany do rejestru zabytków (pod nr 219/89).

- Centralny Opole-Półwieś przy ul. Cmentarnej. Jest to główny cmentarz miejski, który już kilkakrotnie rozszerzano, jednak jego pierwotne założenie należy uznać za unikalne i cenne. Cmentarz powstał w 1928 r. na powierzchni ok. 20 ha. Założenie zaprojektował Gustaw Allinger w formie wydłużonej, geometrycznej kompozycji, opartej o linie proste i współśrodkowe łuki, dobrze wpisanej w konfigurację terenu. W założeniu wyróżnia się główna oś kompozycyjna, z pasem zieleni niskiej i dwiema alejami, podkreślonymi szpalerami drzew. Oś zamykają place, większy z zespołem kaplicy cmentarnej oraz mniejszy, okrągły z dominantą o funkcji kaplicy lub dzwonnicy. Na obszarze cmentarza są objęte ścisłą ochroną konserwatorską: aleja zasłużonych, mogiła zbiorowa 242 ofiar terroru nazistowskiego w alei zasłużonych, mogiła zbiorowa 3 ofiar terroru nazistowskiego w alei zasłużonych oraz kwatera składająca się z 12 mogił żołnierzy WP (decyzje OWKZ o wpisie do rejestru 153/89, 154/89, 157/89, 158/89). Ze względu na wysokie walory krajobrazu kulturowego cmentarz w części pierwotnego założenia kompozycyjnego powinien zostać wpisany do rejestru zabytków.
- Cmentarz przy ul. Zielonej to dawny cmentarz wiejski w Nowej Wsi Królewskiej, założony w latach 1901–1902 na planie trapezu. Główną oś wyznacza aleja prowadząca od wejścia do kaplicy, po bokach dwie równoległe duże aleje. W pobliżu kaplicy urządzono małe lapidarium z zachowanymi starymi nagrobkami. Najstarszy pochodzi z roku powstania cmentarza – 1901 r. Cmentarz wraz z kaplicą wpisany do rejestru pod nr 218/89.
- Cmentarz przy ul. Na Grobli i Oleskiej – dawny cmentarz wsi Gosławice. Usytuowany na wzniesieniu, zajmuje teren o nieregularnym wydłużonym kształcie, z kapliczką – dzwonnica o barokowej formie, opatrzoną datą 1747, oraz skromnym starodrzewem. Na cmentarzu zachowało się zaledwie kilka starych pochówków, są to proste kamienne nagrobki z lat 20. i 30. XX w. Cmentarz wpisany do rejestru zabytków wraz z kaplicą pod nr 214/89.

Oprócz wyżej wymienionych, czynne cmentarze znajdują się przy ulicach: Tysiąclecia, Wyszomirskiego, Krapkowickiej, a także Niemodlińskiej (Żerkowice), Ślicznej (Chmielowice), Opolskiej (Sławice) i Starej Drodze (Winów).

Pozostałe to cmentarze nieczynne:

- Cmentarz miejski przy ul. Wrocławskiej – otworzono w 1813 r. na Przedmieściu Odrzańskim, był on kilkakrotnie powiększany, dzięki czemu służył lokalnej społeczności jako główna nekropolia przez ponad 100 lat, był miejscem wiecznego spoczynku zarówno zwykłych obywateli miasta, jak i wybitnych mieszkańców, wyznania katolickiego i ewangelickiego. Ostatecznie założenie zajmowało niemalże 10 ha, jego główną oś wyznaczała aleja lipowa, usytuowana równolegle do drogi wrocławskiej, od której na prawo i lewo wyznaczono kwatery grzebalne, rozdzielone dodatkowymi alejkami. Mimo częściowego zniszczenia (likwidacja najstarszej części, powódzie, dewastacja po zamknięciu nekropolii) na cmentarzu zachował się liczny zespół nagrobków o wysokich wartościach artystycznych.

Źródło: Fot. I. Solisz.

Ryc. 14. Cmentarz miejski przy ul. Wrocławskiej

- Cmentarz przy ul. Wrocławskiej – dawny cmentarz wiejski Bierkowic, założony w XVIII/XIX w., na polu w kształcie prostokąta z krzyżem pośrodku, groby usytuowane są prostopadłe do głównej osi wiodącej od strony wejścia do krzyża. Zachowanych jest ok. 30 nagrobków z końca XIX i pierwszej ćwierci XX w. Na terenie cmentarza znajduje się XVIII- wieczna kapliczka – dzwonnica podlegająca również ochronie konserwatorskiej (nr rejestru 215/89).
- Cmentarz wojenny przy ul. Katowickiej – jest to założenie o prostym, regularnym układzie z główną aleją wiodącą do pomnika i nagrobkami rozmieszczonymi w rzędach. Miejsce pochówku żołnierzy Armii Czerwonej poległych w Opolu i okolicy w 1945 r. i w latach następnych (daty śmierci do 1947 r.). Wpisany do rejestru pod nr 143/86.
- Cmentarz żydowski przy ul. Granicznej – założony w 1822 r. Czytelny jest podział cmentarza na trzy kwatery grzebalne w kształcie wydłużonych prostokątów. Cmentarz jest miejscem spoczynku wielu wybitnych opolskich Żydów. W sumie zachowało się ok. 700 nagrobków datowanych na XIX i początek XX w.
- Cmentarz przy skrzyżowaniu ul. Harcerskiej i Budowlanych – należał dawniej do wsi Zakrzów, założony w drugiej połowie XIX w., powiększany z zachowanym do dziś prostym układem cmentarza z główną aleją, wysadzaną drzewami, prostopadłą do obecnej ul. Budowlanych, w przebiegu której w 1907 r. ustawiono betonowy krzyż, stanowiący dominantę cmentarza. W obrębie muru cmentarnego, w narożniku ul. Budowlanych i Harcerskiej, znajduje się murowana kapliczka, na planie kwadratu o barokowych formach wzniesiona w XVIII w.

- Cmentarze przy ulicach: Hubala/Brzozowa, św. Jacka, Niemodlińskiej, Północnej, Partyzanckiej, al. Przyjaźni, Elektryków (Brzezie).

- **Zabytki techniki**

Zasób zabytków techniki i architektury przemysłowej na terenie gminy przedstawia się stosunkowo skromnie. Z uwagi na znaczne gabaryty, jak i zużycie techniczne, zmiany technologiczne, a także m.in. normy ekologiczne, obiekty techniczne często popadają w ruinę i bywają trudne do adaptacji i przekształceń. Wśród szczególnie wartościowych w Opolu można wyróżnić:

- obiekty kolejowe, w tym szczególnie główny dworzec kolejowy wybudowany w 1870 r. w zespole stacji kolejowej, całość powstawała etapami, w 1925 r. zbudowano oddalony o ok. 40 m budynek holu wejściowego, łączący się tunelem pod torami z budynkiem głównym. Szczególną cechą zespołu dworca jest osiowy układ budynków i biegnący po łuku układ peronów z zadaszeniami wspieranymi przez żeliwne kolumny w stylu korynckim. Oprócz dworca, wpisane do rejestru zabytków są także Zakłady Naprawcze Taboru Kolejowego – założone w 1909 r., jest to kompleks obiektów z potężnymi halami remontowymi o efektownych ceglanych elewacjach;
- obiekty przemysłowe – Fabryka Maszyn OFAMA przy ul. Niemodlińskiej, której tradycje sięgają czwartej ćwierci XIX w., zaś istniejący zakład wybudowany został w 1927 r. Uwagę zwraca nie tylko architektura i nieużytkowane maszyny zachowane na placu przed zakładem, ale także sgraffito z epoki socrealizmu (w złym stanie technicznym);

Źródło: fot. I. Solisz.
Ryc. 15. Cementownia Odra

Źródło: fot. za Odkryj Opole.
Ryc. 16. Wodociągowa wieża ciśnień

- przemysł cementowy, z dawnych ośmiu opolskich zakładów zachowały się relikty zabudowań cementowni Bolko, jedyną działającą cementownią jest Odra;
- zespół wodociągów miejskich w Opolu – powstał w latach 1892–1896, wśród budynków wyróżnia się cylindryczna wieża ciśnień o wysokości ok. 50 m; do rejestru wpisane są w zespole również budynek pompowni, komin, zbiornik wody czystej nr 1, filtry powolne i obudowa studni;
- budynek pierwszej elektrowni miejskiej przy ul. Konopnickiej;

- zespoły hydrotechniczne: jaz i śluza komorowa na Młynówce, śluza z ok. 1886 r., z ręcznym mechanizmem zamykania wrót. Ruchomy XIX-wieczny jaz iglicowy, zastąpiony w 1911 r. obecnym jazem stałym. Drugi zespół to jaz i śluza na Odrze przy wyspie Bolko, składa się z dużej śluzy pociągowej (1911 r.), małej śluzy komorowej (1892 r.) oraz jazu;
- Most Groszowy dla pieszych łączący miasto z wyspą Pasieką, zbudowany na początku XX w. w konstrukcji stalowej wisząco-kratownicowej o licznych elementach dekoracyjnych, utrzymanych w stylu secesyjnym.

Obiekty zaliczane do zabytków techniki są w większości ujęte w gminnej ewidencji zabytków, niektóre z nich zostały wpisane do rejestru zabytków.

• **Kapliczki i figury przydrożne**

Kapliczki, figury, a także krzyże przydrożne są jednym z charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego Śląska Opolskiego, są one zwykle kojarzone z obszarami wiejskimi. W Opolu, którego rozwój przestrzenny związany był z przyłączaniem na przestrzeni ostatniego stulecia podopolskich wsi, będących dzisiaj dzielnicami miasta, zachowało się sporo tego typu zabytków. W przypadku kapliczek przeważają obiekty wolnostojące, zarówno murowane, ceglane, jak i otynkowane. Niektóre z nich pełniły funkcje dzwonnicy. Krzyże drewniane i kamienne stawiane były przy drogach prowadzących na pola, z posągów świętych najpopularniejsze były przedstawienia św. Jana Nepomucena.

5.2.4. Zabytki ruchome

Większość zabytków ruchomych w Opolu to obiekty sztuki i rzemiosła artystycznego składające się na wyposażenie świątyń. We wnętrzach sakralnych znajdują się między innymi cenne przykłady sztuki gotyckiej, w tym najstarsze znane na Śląsku Opolskim malowidło ściennie pochodzące z pierwszej ćwierci XIV w. – Scena Ukrzyżowania w podziemiach kościoła Franciszkanów, w kościele tym, w kaplicy św. Anny, znajdują się rzeźbione w kamieniu, pełnoplastyczne nagrobki Bolka I, Bolka II, Bolka III oraz księżnej Anny oświęcimskiej wykonane w latach 1378–1382, przez warsztat z kręgu Piotra Parlera. W Katedrze Opolskiej Podwyższenia Krzyża Świętego najcenniejszym zabytkiem gotyckim jest obraz ołtarzowy Matki pw. Boskiej Opolskiej², pochodzący z XV w., znajduje się tu również gotycka chrzcielnica z najstarszym zachowanym wizerunkiem herbu Opola, a także piastowskiego orła. Obecnie w Katedrze Opolskiej znajduje się także gotycki tryptyk, pochodzący z Kostowa, nieco późniejszym, unikalnym zabytkiem sztuki renesansowej jest marmurowa tablica epitafijna księcia Jana Dobrego. W sumie w świątyni tej wpisanych jest do rejestru kilkadziesiąt zabytków, do wyjątkowych należy zaliczyć zespół płyt nagrobnych i epitafiów, szczególnie żeliwnych wmurowanych w ściany zewnętrzne świątyni.

Z zabytków ruchomych pozostających w przestrzeni miejskiej do najcenniejszych należy secesyjna fontanna Ceres wykonana w 1907 r. przez rzeźbiarza Edmunda Gomansky'ego. Na szczycie fontanny stoi bogini urodzaju Ceres. U jej stóp widnieją postacie symbolizujące

² Obraz pochodzi z Piekar, gdzie w średniowieczu słynął łaskami. Przewieziony został do Opola przez jezuitów, w obronie przed zbliżającą się nawałą turecką, następnie został zwrócony. W 1702 r. ponownie znalazł się w Opolu, tym razem w obawie przed zbliżającym się potopem szwedzkim. Od tamtego czasu na stałe został w Opolu, otrzymując miano Pani Opolskiej.

opolski przemysł cementowy (mężczyzna z kilofem), rybołówstwo (mężczyźni z sieciami) i rolnictwo (dwie kobiety ze snopami i owocami).

Źródło: fot. za Odkryj Opole

Ryc. 17. Fontanna Ceres na placu Daszyńskiego, w tle budynek dawnej powszechnej szkoły ewangelickiej (obecnie sąd)

Źródło: fot. I. Solisz

Ryc. 18. Figura św. Jan Nepomucena w Opolu-Czarnowasach

Cenny zespół rzeźb i kapliczek znajduje się na terenie Wzgórza Uniwersyteckiego, są to obiekty przeniesione z różnych miejsc województwa opolskiego zagrożone zniszczeniem bądź kradzieżą, m.in. rzeźby Cztery Pory Roku z Biestrzykowic czy św. Krzysztof z Kopic.

Ciekawostką są kamienne rzeźby dzieci, autorstwa Thomasa Myrtka, znajdujące się obecnie w sąsiedztwie Grabówki. Licznie na terenie miasta występują figury św. Jana Nepomucena, m.in. usytuowane przy kościołach: Katedrze Opolskiej, oo. Franciszkanów i św. Apostołów Piotra i Pawła.

Zabytki ruchome również dzielimy na obiekty wpisane do rejestru zabytków oraz ewidencyjne. Dokładną ewidencję zabytków ruchomych prowadzi Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Opolu.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Na terenie gminy Opole zlokalizowane są 24 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych. Pozostałe stanowiska w liczbie 305 znajdują się w ewidencji i są chronione planem miejscowym, są to strefy „W” ochrony archeologicznej.

Do szczególnie cennych stanowisk należy zaliczyć nawarstwienia kulturowe opolskiego Ostrówka – miasta/grodu, istniejącego od X do XII w. W grodzie przebywał przedstawiciel księcia oraz stacjonowała drużyna składająca się z kilkudziesięciu wojów, z czasem gród zaczął pełnić rolę administracyjno-polityczną. Prowadzone od lat 30. XX w. badania, kontynuowane w drugiej połowie XX w. potwierdziły, iż od początku gród miał wytyczony plan zabudowy i otoczony był konstrukcjami obronnymi. Najgęstsza zabudowa przypadała na okres od połowy XII do początków XIII w. Realizowane badania dostarczyły wszechstronnej wiedzy o zabudowie i architekturze grodu, życiu jej mieszkańców i nadal są uznawane za istotne źródło wiadomości o wczesnopolskiej kulturze. Wyniki badań i pozyskane zabytki prezentowane są w Muzeum

Śląska Opolskiego oraz w licznych publikacjach. Drugim obszarowym stanowiskiem archeologicznym jest stanowisko nr 3, obejmujące osadę przedlokacyjną (X–XIII w.) i miasto lokacyjne z XIII w. – w granicach historycznego układu urbanistycznego, obejmującego między innymi relikty miejskiego systemu obronnego.

W sumie początki osadnictwa wczesnośredniowiecznego w Opolu sięgają od VII do X w., część śladów tego osadnictwa uległa zniszczeniu lub jest trudna do rozpoznania ze względu na istniejące miejskie nawarstwienia kulturowe. Pozostałe ślady wczesnego osadnictwa znane są z obrzeży miasta, są to osady w Opolu – Gośławicach, Opolu – Groszowicach i Opolu – Półwsi. Takie relikty odkryto szczerunkowo także na Ostrówku.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych

W mieście znajduje się kilka muzeów oraz instytucji zajmujących się pozyskiwaniem, konserwacją oraz ekspozycją zabytków ruchomych. Obiekty gromadzone w placówkach muzealnych stanowią istotną część zasobów zabytkowych.

Wśród muzeów możemy wyróżnić trzy muzea rejestrowe, dla których organizatorem jest Samorząd Województwa Opolskiego (w przypadku CMJW współorganizatorem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego), są to:

- **Centralne Muzeum Jeńców Wojennych** należy do muzeów martyrologicznych, powstałych po II wojnie światowej w celu dokumentowania nazistowskich zbrodni wojennych i pielęgnowania pamięci o ich ofiarach. Muzeum posiada dwie siedziby w Łambinowicach i Opolu. W Opolu mieści się dyrekcja oraz część działów, jest tu prezentowana jedna wystawa stała: „Miejsce Pamięci Narodowej w Łambinowicach – dziedzictwo regionalne, narodowe, europejskie”. Zbiory Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych tworzą obiekty związane z jenieckimi losami żołnierzy koalicji antyhitlerowskiej i miejscami, w których byli oni przetrzymywani podczas II wojny światowej. Istotną częścią działalności muzeum jest także edukacja realizowana w ramach programu edukacyjnego „Pedagogika pamięci”. Muzeum popularyzuje również wiedzę o Opolu, cenione przez mieszkańców są cykliczne spotkania „Twarze Opola”, podczas których prezentowane są sylwetki opolskich naukowców, literatów, artystów, działaczy i pasjonatów.
- **Muzeum Wsi Opolskiej** mieści się na terenie Parku Etnograficznego w Opolu-Bierkowicach, jest to jedyne muzeum na wolnym powietrzu w województwie opolskim. W ciągu niemalże 60 lat działalności Muzeum stworzona została bogata plenerowa ekspozycja zabytków drewnianej architektury wiejskiej Śląska Opolskiego, prezentująca całość regionu opolskiego, z uwzględnieniem okresów historycznych i statusu społeczno-ekonomicznego. Oprócz budynków mieszkalnych, mieszkalno-gospodarczych zobaczyć można także obiekty użyteczności publicznej, jak np. drewniany kościół, szkołę, karczmę i sklepik wiejski czy budowle związane z rzemiosłem i przemysłem wiejskim (kuźnia, młyn). Połączenie zasobów architektonicznych z szeroką ofertą muzealną, taką jak imprezy plenerowe, wystawy, konkursy i pokazy – stanowi niezwykłą atrakcję regionu.
- **Muzeum Śląska Opolskiego** posiada zbiory z zakresu archeologii, etnografii, historii sztuki i przyrody. W budynku eksponowane są wystawy: „Opole. Gród, miasto, stolica regionu”,

„W kręgu farmacji”, „Porcelana tułowicka – dar Antoniego Bilońskiego”, „Etnografia Opolszczyzny – tradycja i zmiana”, a w zbudowanym w latach 2005–2008 nowym pawilonie wystawowym „Galeria malarstwa polskiego XIX i XX w.”, „Pradzieje i wczesne średniowiecze Opolszczyzny”. W odrębnym budynku znajduje się wystawa „Kamienica czynszowa przy ul. św. Wojciecha 9”, a ostatnio oferta Muzeum została poszerzona o wystawę „Tajemnica kamienicy przy ul. Krawieckiej 13 w Opolu”. Natomiast przy ul. Ozimskiej 10 Muzeum posiada swoją galerię ze zbiorami artysty malarza Jana Cybisa.

- **Muzeum Diecezjalne** powstało w 1987 r. z inicjatywy księdza biskupa ordynariusza Alfonsa Nossola i było pierwszym wybudowanym od podstaw muzeum w Polsce po zakończeniu II wojny światowej. Gromadzi zbiory sztuki sakralnej z terenu Śląska Opolskiego. Do najcenniejszych zabytków należą gotyckie figury: "Madonna z Dzieciątkiem" z praskiej szkoły Parlerów, "Krucyfik" z kręgu Tilmana Riemeschneidera oraz "Pieta" z warsztatu mistrza Wita Stwosza, florencki renesansowy obraz w tondzie "Madonna z Dzieciątkiem i św. Janem Chrzcicielem" oraz "Adoracja Dzieciątka" ze szkoły Fra Angelico. Eksponowane tu naczynia liturgiczne wykonane zostały w śląskich warsztatach złotniczych. W salach placówki odbywają się koncerty, wieczory poetyckie i przedstawienia teatralne. Jest to również miejsce prezentacji sztuki współczesnej.
- **Muzeum Polskiej Piosenki** powstało w 2016 r. jako samorządowa instytucja kultury, dla której organizatorem jest Miasto Opole. Działalność muzeum dotyczy historii polskiej piosenki od lat 20. XX w. do czasów współczesnych. Wystawa wykorzystuje współczesne techniki multimedialne w celu prezentacji m.in. teledysków, fragmentów koncertów, programów telewizyjnych, reportaży i wywiadów z artystami. Ważnym elementem ekspozycji jest historia opolskich festiwali piosenki. Całość uzupełniają zbiory rękopisów, instrumentów, płyt, plakatów czy folderów festiwalowych, a także kostiumów artystów występujących na opolskim festiwalu i największych festiwalach piosenki w kraju.

Muzeum Polskiej Piosenki z nowoczesną, multimedialną wystawą stałą otrzymało certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej jako „Najlepszy Produkt Turystyczny Roku” 2017, a w 2018 r. nagrodzono je w kategorii „Obiekt użyteczności publicznej” na najlepszą przestrzeń publiczną województwa opolskiego (nagroda Marszałka Województwa). Dotychczas Muzeum odwiedziło ponad 80 tys. osób, mieszkańców Opola oraz turystów z kraju i z zagranicy (Chiny, Stany Zjednoczone, Wielka Brytania, Niemcy, Hiszpania, Czechy, Ukraina, Słowacja, Rosja). Koszty budowy Muzeum i ekspozycji stałej sfinansowało miasto Opole, jednak dzięki pozyskaniu unijnych środków z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko poniesione nakłady zostały w dużej części zrefinansowane. W grudniu 2018 roku w ramach wspomnianego projektu otwarto w Muzeum Edukacyjne Studio Nagrań, w którym odbywają się liczne warsztaty i lekcje dla najmłodszych mieszkańców miasta dotyczące m.in. nagrania słuchowiska, produkcji muzycznej wykorzystującej głos, nagrywania studyjnego i reżyserii dźwięku. W ramach tego samego projektu zmodernizowana została sala kameralna Narodowego Centrum Polskiej Piosenki, tworząc doskonałe pod względem akustycznym i technicznym miejsce koncertowe,

w którym odbywają się liczne występy znanych wykonawców polskiej współczesnej sceny muzycznej.

Pozostałe muzea zostały utworzone przez uczelnie oraz jednostki wojskowe i związane są z ich historią i działalnością:

- Muzeum Uniwersytetu Opolskiego,
- Muzeum Politechniki Opolskiej i Lamp Rentgenowskich,
- Muzeum Militariów i Techniki Wojskowej "Kompania Szklary",
- Muzeum Historii i Uzbrojenia w Opolu przy Stowarzyszeniu 10. Sudeckiej Dywizji Zmechanizowanej.

W Opolu są także miejsca prezentujące historię miasta i związane z nią zabytki w obiektach niestanowiących jednostek muzealnych, ale będących ważnymi w panoramie miasta zabytkami, są to ekspozycje w Wieży Piastowskiej oraz Wieży Zamku Górnego.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Niematerialne dziedzictwo kulturowe „oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności”³. Działania związane z ochroną dziedzictwa niematerialnego realizowane są w związku z ratyfikacją w 2011 r. przez Polskę Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. Konwencja ta nakłada obowiązek inwentaryzacji przejawów tego dziedzictwa znajdujących się na ich terytoriach zgodnie z zaleceniami i standardami Konwencji. Działania w tym obszarze monitoruje Narodowy Instytut Dziedzictwa, który prowadzi portal „Niematerialne”, a jego istotnym elementem jest Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Na liście tej znajdują się zwyczaje kultywowane na Opolszczyźnie i w Opolu, a są to:

Wodzenie niedźwiedzia – jest starym słowiańskim zwyczajem, pierwotnie o znaczeniu magicznym, mającym zapewnić urodzaj w nowym roku, obecnie to zabawa i widowisko podkreślające tożsamość lokalną, kultywowane podczas karnawału. W zwyczaju istotny element stanowi udział maskary wyobrażającej niedźwiedzia oraz korowodu innych postaci – żandarma, śmierci, leśniczego, diabła, kominiarza, baby, panny młodej, kominiarz, księdza, lekarza czy rzeźnika. W każdej miejscowości wodzenie przebiega nieco inaczej, jednak do stałych elementów należy odwiedzanie przez korowód wszystkich domów, a na koniec wspólna zabawa połączona z symbolicznym zabiciem niedźwiedzia. Z wnioskiem o wpisanie tego zwyczaju na listę krajową zgłosiło się 17 grup depozytariuszy, z czego aż 6 to dzielnice Opola – Chmielowice, Grudzice, Krzanowice, Sławice, Świerkle i Winów.

³ Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego, <http://niematerialne.nid.pl> [dostęp: 28.11.2019]

Kroszonkarstwo opolskie – jest symbolem Opolszczyzny. Kroszonka to zabarwione jajo zdobione metodą rytowniczą (drapane), ozdabiane tradycyjnymi ornamentami roślinnymi: palmy, kwiaty, liście etc. , których wzory są często spotykane także na haftowanych obrusach, zasłonach, dekoracyjnej pościeli (kapach), strojach i malarstwie ludowym. Różnorodność wzorów zależy od inwencji artystycznej samego twórcy. Początkowo kroszonki wykonywane były tylko w okresie Świąt Wielkanocnych, obecnie dzięki formule konkursu stały się powszechną częścią elementów zdobniczych w województwie opolskim.

Umiejętność ręcznego malowania wzoru opolskiego – Wzór opolski pochodzi z tradycyjnych kroszonek, jaj zdobionych na Wielkanoc techniką rytowniczą. W roku 1957, aby podtrzymać tradycję ich wykonywania zorganizowano pierwszy Konkurs Kroszonkarski. W roku 1963 podczas obrad jury konkursu zrodził się pomysł, aby wzornictwo z kroszonek przenieść na bardziej trwały materiał i rozpropagować go wśród szerszego grona odbiorców. Materiał, który zastosowano to porcelit pozyskany z zakładu w Tułowicach. Pieczę nad całością objęła Cepelia. Pod koniec lat 60. XX w. zaczęto to tego celu wykorzystywać porcelanę. Początkowo wytwarzano wyłącznie naczynia dwubarwne, udekorowane prostymi motywami zaczerpniętymi z kroszonek, ówczesne wzory charakteryzowała prostota formy i archaizm. Dominowały i do dziś dominują motywy roślinne⁴.

Działaniami związanymi z promowaniem dziedzictwa niematerialnego zajmuje się Muzeum Wsi Opolskiej. Odbývają się tu warsztaty i lekcje muzealne, związane głównie z garncarstwem, kowalstwem czy malowaniem na szkle. Warsztaty malowania wzoru opolskiego realizują także poszczególni twórcy oraz dynamicznie działająca w tym obszarze firma skupiająca opolskie twórczynie ludowe „Opolskie Dziouchy”, a od lipca 2019 r. także Fundacja „Opolskie Dziouchy”, która promuje artystów i twórców ludowych związanych z Opolem. Inspiracją do tworzenia współczesnych produktów codziennego użytku jest wzór opolski i lokalny folklor.

Ochrona dziedzictwa niematerialnego może służyć wzmocnieniu poczucia tożsamości mieszkańców Opola. Stąd istotne jest opracowywanie wszystkich przejawów miejskiego dziedzictwa niematerialnego, związanego z kultem religijnym i tradycjami – święta doroczne (w tym i odpusty), rodzinne (np. śluby, wesela, zwyczaje pierwszokomunijne, itp.), religijne, patriotyczne i związane z nimi działania. Ale także widowiska w przestrzeni miasta, np. pochody, procesje, manifestacje patriotyczne, artystyczne, łączące się ze świętami religijnymi (np. na Boże Ciało), miejskimi, narodowymi (np. 3 Maja) oraz z upamiętnianiem zdarzeń i postaci ważnych dla mieszkańców.

W Opolu brak jest obecnie danych na temat tradycyjnego rzemiosła: umiejętności wyrobu danych przedmiotów i przekazu tych umiejętności następnym pokoleniom; wiedzy o tradycyjnych rzemiosłach i rzemieślnikach jako elementu tożsamości miasta i ich roli kulturowej. Działania w tym obszarze powinny dotyczyć nie tylko zachowania pamięci o tym, ale także dbałości o obecność w przestrzeni miasta i świadomości mieszkańców. Ważne jest również dbanie o firmy rodzinne zakorzenione w tradycji (np. cukiernicze, piekarnicze, fotograficzne, szewskie, zegarmistrzowskie itp.).

⁴ <http://niematerialne.nid.pl> [dostęp; 18.11.2019 r.]

Działania dotyczące dziedzictwa niematerialnego mogą być realizowane w następujący sposób:

- 1) rozpoznanie, z jakimi zjawiskami tego dziedzictwa identyfikują się mieszkańcy, jak waloryzują dany element tożsamości kulturowej, społecznej, religijnej, historycznej itd.;
- 2) wzmacnianie związku mieszkańców z niematerialnym wymiarem dziedzictwa miasta poprzez działania dokumentacyjne, edukacyjne i promocyjne;
- 3) dalsze wspieranie organizacji pozarządowych i instytucji kultury w zakresie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego (edukacji, identyfikacji, promocji dziedzictwa niematerialnego i jego ochrony w myśl Konwencji UNESCO z 2003 r.).

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Prawna ochrona zabytków wynika z form ochrony, które wskazuje Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, są one określone w sposób następujący:

- 1) wpis do rejestru zabytków – podstawowa forma polegająca na objęciu ochroną prawną zabytku, poprzez wydanie przez wojewódzkiego konserwatora zabytków decyzji administracyjnej;
 - 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (...) – szczególną ochroną muszą być objęte zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ich otoczenia, inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) uznanie za pomnik historii dotyczy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury.

W zasadzie podstawowym instrumentem ochronnym jest wpis do rejestru zabytków – pozostałe formy ochrony konserwatorskiej są w niewielkim stopniu wykorzystywane. Wpis do rejestru jest jedyną pozostającą w dyspozycji wojewódzkiego konserwatora zabytków formą ochrony, uchwalenie planu miejscowego oraz powołanie parku kulturowego pozostaje w kompetencjach gminy, zaś pomniki historii w drodze rozporządzenia ustanawia Prezydent RP. Natomiast Lista Skarbów Dziedzictwa jest formą ochrony konserwatorskiej zarezerwowaną dla zabytków ruchomych, prowadzoną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Obecnie na terenie Opolszczyzny nie ma zabytków objętych taką formą ochrony.

5.3.1. Pomniki historii

Pomniki historii to miejsca, które, ze względu na szczególną wartość i znaczenie dla kultury narodowej, z uwagi na swoją historię, klasę architektury oraz piękno otaczającego je krajobrazu, zasługują na szczególną uwagę i ochronę. Lista Pomników Historii została zapoczątkowana w 1994 r. Obecnie liczy 105 zespołów i obiektów położonych na obszarze całego kraju. Na terenie województwa opolskiego obecnie jest sześć Pomników Historii. Nie ma na tej liście obiektów z Opola. W Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020–2023, zawarto dla Opola propozycję ubiegania się o ustanowienie

Pomnika Historii związanego ze średniowiecznymi obiektami miasta w ramach wniosku Piastowskie Opole.

5.3.2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Rejestr ten prowadzi się w formie odrębnych ksiąg dla zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych. Wpisanie zabytku do rejestru zabytków nakłada na właściciela bądź posiadacza obowiązki wynikające m.in. z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wskazane szczegółowo w punkcie 5.5.1. Programu Opieki).

W aneksach, będących załącznikiem do Programu Opieki, przedstawiono wykazy zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego, położonych w granicach administracyjnych gminy Opole, uszeregowany według ksiąg rejestrowych.

- **Zabytki nieruchome**

Wpis do rejestru zabytku nieruchomego może nastąpić z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (art. 9 ust. 1). Przedmiotowego wpisu dokonuje wojewódzki konserwator zabytków, wydając decyzję administracyjną. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku (art. 9 ust. 2), albo obszar lub zespół zabudowy. W przypadku wpisów obszarowych w Opolu do rejestru wpisane jest historyczne stare miasto oraz zespół zabudowy przyrynkowej, parki i cmentarze.

Wpis układu urbanistycznego lub ruralistycznego niesie ze sobą konsekwencje odmienne od wpisu indywidualnego zabytku. Ochronie podlega historyczne rozplanowanie układu ulic i poszczególnych działek, pierzei, a także historyczne nawierzchnie i nawarstwienia kulturowe. Pozwolenia konserwatorskiego wymagają między innymi prace przy elewacjach budynków czy budowa nowych obiektów kubaturowych, jak również ustawienie małej architektury i innych urządzeń w przestrzeni miejskiej starego miasta.

Po nowelizacji Ustawy o ochronie zabytków w 2017 r., informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o ostatecznym zakończeniu tego postępowania wojewódzki konserwator zabytków przekazuje niezwłocznie właściwemu staroście. Jednocześnie informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru, do czasu ostatecznego zakończenia tego postępowania, podaje się do publicznej wiadomości na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego znajduje się zabytek, a ponadto w siedzibie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób zwyczajowo przyjęty w miejscowości, w której znajduje się zabytek. Wynika to z faktu, iż od momentu rozpoczęcia procedury wpisu do rejestru zabytek podlega ochronie prawnej (art. 9 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

W Opolu obecnie wpisanych jest do rejestru zabytków ponad 200 obiektów i obszarów, w ramach 179 decyzji wydanych przez konserwatora wojewódzkiego, które zgodnie

z obowiązującą Ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami podlegają ścisłej ochronie prawnej. Różnica pomiędzy liczbą decyzji i liczbą zabytków wynika z faktu, że niektóre decyzje obejmują kilka obiektów, np. decyzja dotycząca zespołu architektonicznego Rynku obejmuje kilkanaście kamienic. Liczba zabytków wpisanych do rejestru nie jest stała z uwagi na wpisywane kolejne obiekty z gminnej ewidencji zabytków. W tej chwili zabytki rejestrowe w Opolu stanowią 5,7% wszystkich obiektów włączonych do gminnej ewidencji zabytków.

Źródło: Opracowanie I. Solisz na podstawie danych WUOZ w Opolu.

Ryc. 19. Wpisy obiektów do rejestru zabytków nieruchomych z podziałem na powiaty.

Wpisu do rejestru zabytków wojewódzki konserwator zabytków dokonuje najczęściej na wniosek właściciela. Z uwagi na niewielkie zainteresowanie właścicieli ścisłą ochroną konserwatorską, jaką jest rejestr zabytków, część cennych obiektów nadal znajduje się poza nim. W ostatnim okresie (2016–2017) w Opolu wojewódzki konserwator zabytków wpisał do rejestru ważne obiekty zabytkowe: kościół w Opolu – Groszowicach, sześć kamienic, szkołę przy ul. Ozimskiej 48 a oraz most przy ul. Zamkowej na Młynówce.

Warto rozważyć działania zmierzające do wpisania do rejestru zabytków cennych obiektów i obszarów zabytkowych np. kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła, biurowca „Europa” (przed wojną słynnego domu towarowego Franza Justa), czy cmentarza na Półwsi w granicach projektu G. Allingera wraz z kaplicą.

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków znajduje się w załączniku nr 1, dane te są również dostępne na stronie internetowej wojewódzkiego konserwatora zabytków.

• Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Wojewódzki konserwator w ramach 104 decyzji wpisał do rejestru zabytki sztuki i rzemiosła artystycznego, w większości będące zabytkami sakralnymi, są to wyposażenia świątyń (ołtarze, chrzcielnice, rzeźby, polichromie, obrazy, prospekty organowe i organy, epitafia, kute kraty i in.), figury św. Jana Nepomucena i Matki Boskiej, kapliczki, pomniki, rzeźby będące wystrojem elewacji, fontannę miejską i inne. Do zabytków ruchomych zalicza się również ruchome zabytki techniki, w Opolu wpisany do rejestru jest holownik parowy RADGOST tzw. Barka. W rejestrze figuruje również wyposażenie spalonego kościoła odpustowego pw. św. Anny w Opolu – Czarnowąsach. Wykaz zabytków ruchomych, wpisanych do rejestru zabytków znajduje się w załączniku nr 2.

Liczba wpisów do rejestru zabytków ruchomych z podziałem na obiekty i kategorie			
Lp	Miejscowość	Obiekt	Liczba decyzji OWKZ
1.	Opole	Wyposażenie kościoła katedralnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	28
2.	Opole	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. MB Bolesnej i św. Wojciecha („Na Górcie”)	13
3.	Opole	Wyposażenie kościoła Franciszkanów pw. Trójcy Świętej i klasztoru OO. Franciszkanów	13
4.	Opole - Czarnowąsy	Wyposażenie kościoła odpustowego pw. św. Anny	2
5.	Opole - Czarnowąsy	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Norberta	1
6.	Opole	Wyposażenie kościoła OO. Jezuitów	1
7.	Opole	Wyposażenie kaplicy w budynku Kurii Diecezjalnej	1
8.	Opole	Wyposażenie kaplicy pw. św. Aleksego	2
9.	Opole	Wyposażenie kościoła rektorskiego pw. św. Sebastiana	2
10.	Opole	Wyposażenie kościoła parafialnego pw. MB Nieustającej Pomocy	1
11.	Opole	Zespół nagrobków	1
12.	Opole	Figury św. Jana Nepomucena	7
13.	Opole	Kapliczki	7
14.	Opole	Pomniki i rzeźby	8
15.	Opole	Rzeźby i płaskorzeźby związane z architekturą (detal elewacji)	5
16.	Opole	Fontanny	1
17.	Opole	Inne	11

Źródło: Opracowanie I. Solisz na podstawie danych WUOZ w Opolu.

Tabela 2. Liczba wpisów do rejestru zabytków ruchomych z podziałem na obiekty i kategorie

W przypadku cennych obiektów i detalu powstałych już po II wojnie światowej podejmowane będą działania zmierzające do stworzenia w Opolu katalogu dóbr kultury współczesnej. Wśród najcenniejszych znajdują się:

- Przystanek „Grzybek”, pl. Wolności, architekt F. Jesionowski, 1959,
- Fontanna przy pl. Wolności, architekt F. Jesionowski, 1959,
- Mozaika na dawnej kwiaciarni PGR Chróścina, ul. Krakowska 7, projekt W. Maszkowski.

• Zabytki archeologiczne

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje, iż zabytki archeologiczne to zabytki nieruchome, będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem. Są to w szczególności: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Obecnie w rejestrze zabytków gminy Opole są 24 stanowiska archeologiczne. Najcenniejszym i najbardziej znanym stanowiskiem archeologicznym w Opolu jest Ostrówek – miasto/gród, związany z pozostałościami osady wczesnośredniowiecznej z X–XII w., które jako pierwsze w województwie opolskim zostało wpisane do rejestru (A-1/64). Większość stanowisk wpisanych do rejestru stanowią dawne osady zaliczane do kultury łużyckiej, przeworskiej oraz średniowiecznej; w tym zbiorze są tylko dwa cmentarzyska (w dzielnicach Groszowice i Wróblin).

Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru i ujęte w ewidencji w Opolu z podziałem na dzielnice i dawne jednostki osadnicze			
Dzielnica	Dawne jednostki osadnicze	Stanowiska w rejestrze zabytków	Stanowiska w ewidencji
I	Borki		3
	Brzezie		2
	Czarnowąsy	7	56
	Świerkle	-	-
II	Krzanowice		28
	Wróblin	6	19
	Zakrzów	1	10
III	Chabry	-	-
IV	Armii Krajowej	-	-
V	Gosławice		17
	Malinka	-	-
VI	Kolonia Gosławicka		1
	Grudzice		12
	Malina		7
VII	Groszowice	3	29
	Grotowice		10
	Nowa Wieś Królewska		14
VIII	Śródmieście		12*
IX	Stare Miasto (Ostrówek)	1	9

X	Nadodrze	-	-
XI	Zaodrze	-	-
XII	Bierkowice	2	17
	Półwieś		13
	Sławice		9
	Wrzoski	1	14
XIII	Chmielowice		2
	Szczepanowice Wójtowa Wieś	1	5
	Winów	1	6
	Żerkowice		
	Dobrzeń Mały	1	10
	SUMA	24	305

*W ewidencji stanowisk archeologicznych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu znajdują się stanowiska przypisane do tzw. Centrum, dla których nie jest znana lokalizacja, karty AZP zostały opracowane na podstawie danych archiwalnych, w powyższym zestawieniu stanowiska te zostały przypisane do Śródmieścia.

Źródło: I. Solisz na podstawie danych WUOZ w Opolu.

Tabela 3. Stanowiska archeologiczne w Opolu z podziałem na dzielnice i dawne jednostki osadnicze – wpisane do rejestru i ujęte w ewidencji

Wszystkie roboty ziemne (takie jak budowy, roboty instalacyjne, gazociągi, wodociągi, kanalizacje, kable energetyczne i telefoniczne, rowy melioracyjne) w obrębie stanowisk archeologicznych i ich sąsiedztwie, muszą być uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (OWKZ) i prowadzone (wraz z ich dokumentacją) na koszt inwestora, pod nadzorem specjalisty – archeologa. Naruszenie stanowiska archeologicznego jest możliwe tylko po wcześniejszym przebadaniu danego miejsca. O każdorazowym znalezisku archeologicznym należy informować OWKZ, a jeśli nie jest to możliwe Prezydenta Miasta Opole (art. 32 i 33 Ustawy o ochronie zabytków).

Zestawienie stanowisk archeologicznych w Opolu zawarte jest w Załącznikach nr 3 i 4. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków znajduje się również na stronie internetowej wojewódzkiego konserwatora zabytków.

5.3.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego są formą ochrony zabytków realizowaną przez samorząd gminny.

Ustawa o ochronie zabytków w art. 18 określa niezbędne elementy przy sporządzaniu i aktualizacji studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz planów miejscowych (także strategii), a są to:

- 1) zapisy Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami;
- 2) rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustalenia dotyczące przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

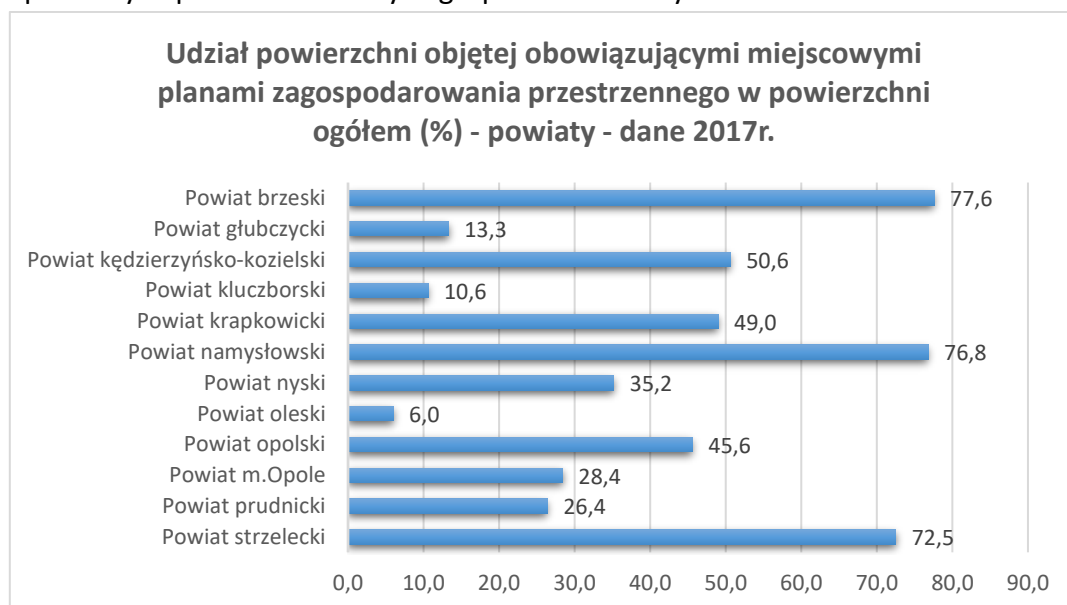
Jednocześnie w dokumentach, takich jak studium, plan miejscowy oraz decyzje o warunkach zabudowy konieczne jest uwzględnienie ochrony:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W przypadku studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w planach miejscowych uwzględnia się także zapisy gminnego programu opieki nad zabytkami oraz ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Uchwalenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego wiąże się z dopełnieniem określonej przepisami procedury. Tok postępowania jest szczegółowo opisany przez Miejskie Biuro Urbanistyczne i dostępny na stronie urzędu⁵. W ramach podejmowanych czynności niezbędna jest między innymi współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych. Konserwator po otrzymaniu zawiadomienia o podjęciu odpowiedniej uchwały przez Radę Miasta składa wnioski konserwatorskie, następnie wyraża opinie i udostępnia niezbędne informacje. Na koniec uzgadnia projekt i zmiany planu zagospodarowania w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W założeniach ustawodawcy miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny odgrywać główną rolę w procesie kształtowania ładu przestrzennego i być efektywną formą ochrony zabytków. Utrudnieniem dla realizacji tego celu jest między innymi żmudny i czasochłonny proces powstawania i uzgadniania planu, szczególnie w skomplikowanym obszarze urbanistycznym o wielowiekowej historii, nawarstwieniach i licznych problemach oraz sprzecznych potrzebach różnych grup interesariuszy.

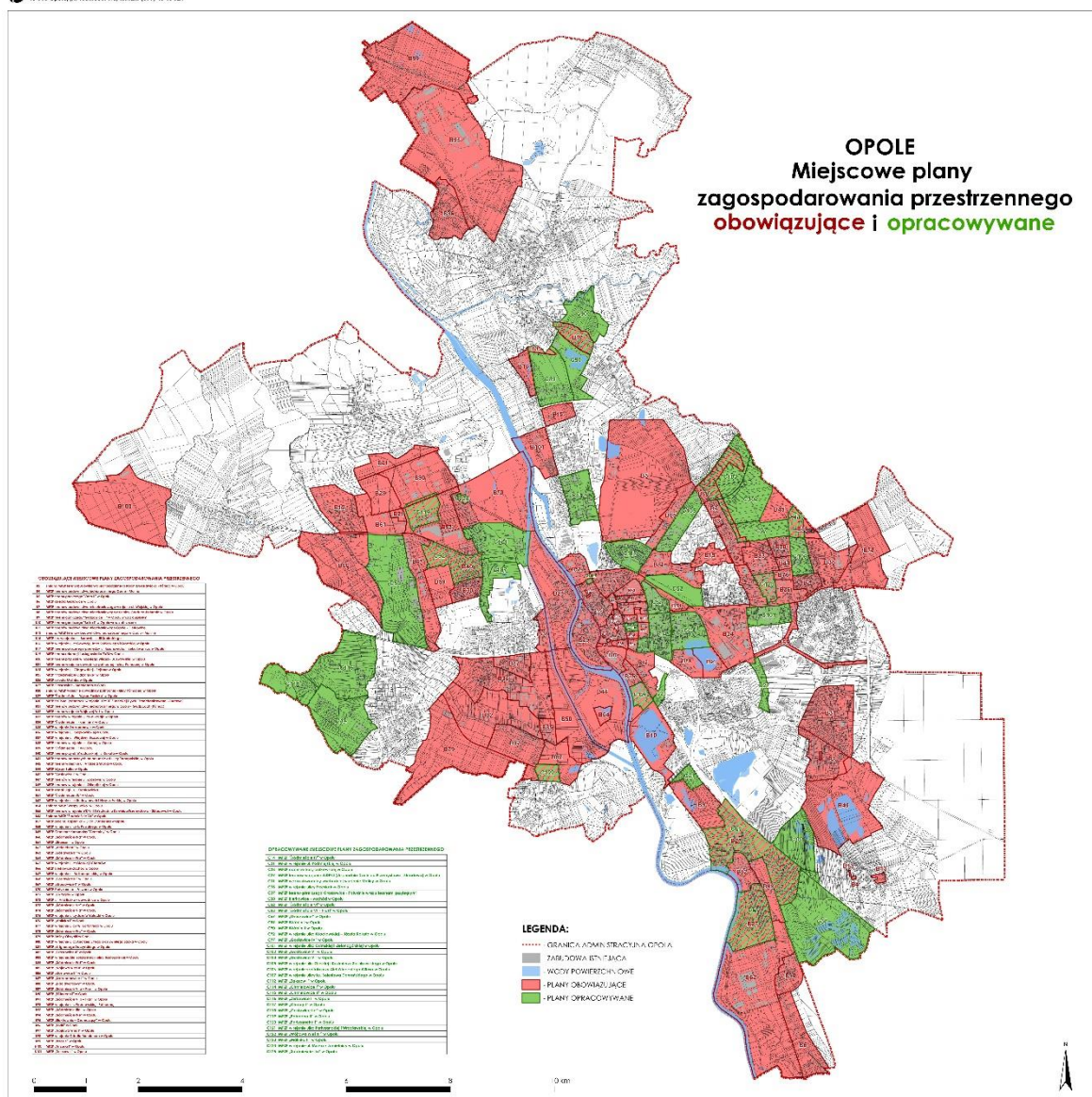
Źródło: I Solisz na podstawie danych BDL GUS [dostęp: 18.11.2019]

Ryc. 20. Udział powierzchni objętej obowiązującymi MPZP w powierzchni ogółem z podziałem na powiaty

⁵ <https://www.bip.um.opole.pl/?id=37572>

Podsumowując, Opole ma niższy od średniej wojewódzkiej udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem, choć systematycznie liczba opracowań planistycznych wzrasta. Średnia pokrycia planami w województwie opolskim na koniec 2017 r. wynosiła 41%, zaś dla Opola 28,4%⁶, obecnie jest to 35% powierzchni całkowitej Opola (89 obowiązujących planów)⁷.

URZĄD MIASTA OPOLA - BIURO URBANISTYCZNE
45-011 Opole, pl. Wolności 3/8, telefon: (077) 45 11 924

Źródło: Biuro Urbanistyczne UM w Opolu, <https://www.bip.um.opole.pl/> [dostęp: 28.11.2019]

Ryc. 21. Obowiązujące i opracowywane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w Opolu

5.3.4. Parki kulturowe

Parki kulturowe są tworzone w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park tworzy rada gminy na podstawie uchwały po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

⁶ Bank Danych Lokalnych – Główny Urząd Statystyczny.

⁷ Dane: Biuro Urbanistyczne UM Opole.

Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

Tego typu forma ochrony jest szczególnie polecana dla form krajobrazowych i może być pomocna przy opracowaniu długofalowej strategii działania dla cennych obszarów kulturowych i kulturowo-przyrodniczych. Obecnie korzystają z niej ośrodki staromiejskie o szczególnych wartościach zabytkowych, takie jak Kraków czy Wrocław do efektywnych działań na rzecz estetycznego kształtowania przestrzeni i ochrony krajobrazu kulturowego.

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Opole posiada Gminną Ewidencję Zabytków (GEZ), jest ona podstawą sporządzania programu opieki nad zabytkami przez gminę oraz ustalania zapisów formy ochrony zabytków w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z Ustawą o ochronie zabytków w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Obecnie w Gminnej Ewidencji Zabytków jest ujętych 3157 obiektów⁸, a w wojewódzkiej – 3171 zabytków. Różnice w wykazach wynikają między innymi z rozbieżności dotyczących zabytków z nowych dzielnic Opola oraz braku w GEZ zabytków techniki. Dla zabytków na tych obszarach (Borki, Brzezie, Chmielowice, Czarnowąsy, Sławice, Świerkle, Winów, Wrzoski, Żerkowice) zostały wykonane karty ewidencyjne, głównie na podstawie danych zgromadzonych w biurze wojewódzkiego konserwatora zabytków oraz dawnych gminnych ewidencji zabytków z gmin Dąbrowa, Dobrzeń Wielki, Komprachcice i Prószków. W ramach weryfikacji terenowej wskazano również wartościowe obiekty, które są proponowane do włączenia do Gminnej Ewidencji Zabytków – po uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

⁸ Zarządzenie Nr OR-I-0050.864.2018 Prezydenta Miasta Opola z dnia 29 grudnia 2017 r.

Wykaz zabytków wskazanych do włączenia do gminnej ewidencji zabytków zawierający obiekty i obszary wpisane do rejestru zabytków, ujęte w dawnych gminnych ewidencjach zabytków oraz posiadające wartości zabytkowe

Lp.	Ulica	Obiekt
1.	Namysłowska 10	dom
2.	Ochronna 4	św. Jan Nepomucen
3.	Ochronna 6	krzyż
4.	Pelargonii 11	dom
5.	Pelargonii 18	budynek mieszkalno-gospodarczy
6.	Pelargonii 23	zagroda
7.	Pelargonii 26	dom
8.	Wałowa 4	budynek mieszkalno-gospodarczy
9.	Dobrzeńska 38	szkoła (ob. przedszkole)
10.	Dobrzeńska 66	budynek gospodarczy
11.	Dobrzeńska	kapliczka (obok nr 44)
12.	Dobrzeńska	pomnik (obok nr 25)
13.	Dobrzeńska	trafostacja (naprzeciw nr 40B)
14.	Dobrzeńska	wiadukt
15.	Elektryków	cmentarz
16.	Energetyków	wiadukt
17.	Kosa 1	dom
18.	Kosa 3	dom
19.	Kosa 6	dom
20.	Kosa 8	dom
21.	Kosa 18	dom
22.	Kosa 20	dom
23.	Nyska 1	szkoła
24.	Nyska 4	dom
25.	Nyska 13	dom (ob. budynek gospodarczy)
26.	Nyska 15	zagroda
27.	Nyska 19	dawny młyn
28.	Nyska 19	dom
29.	Śliczna	cmentarz
30.	Basztowa	baszta 2 w murze klasztornym
31.	Basztowa	droga
32.	Jagiełły 5a	budynek przy młynie
33.	Jagiełły 10	dom
34.	Jagiełły 11	dom
35.	Jagiełły 14	dom
36.	Jagiełły 42	dom
37.	Jagiełły	cmentarz
38.	Jagiełły	pomnik
39.	Jagiełły	wiadukt nad PKP
40.	Krzyżowa 8	kapliczka i budynek mieszkalno-gospodarczy
41.	Małej Panwi	krzyż (naprzeciw zabudowań 18B)
42.	Małej Panwi	krzyż (w pobliżu nr 9)
43.	Pankiewicza 4	dworzec
44.	Pankiewicza 4	budynek gospodarczy w zespole dworca kolejowego
45.	Pankiewicza 4	droga w zespole dworca kolejowego

46.	Plac Klasztorny 2a	budynek
47.	Plac Klasztorny 10-12-14	budynek w dawnym zespole folwarcznym przy klasztorze
48.	Plac Klasztorny	kapliczka MB
49.	Plac Klasztorny	krzyż
50.	Studzienna 1	budynek mieszkalno-gospodarczy
51.	Wolności 1	dom
52.	Wolności 19	dom
53.	Wolności 21	budynek gospodarczy
54.	Wolności 36	budynek mieszkalno-gospodarczy
55.	Wolności 83	budynek mieszkalno-gospodarczy
56.	Wolności 87	budynek mieszkalno-gospodarczy z kapliczką
57.	Wolności	krzyż (obok nr 38)
58.	Opolska 35	folwark – zespół
59.	Opolska	most
60.	Sławicka - Rajska	układ ruralistyczny dawnej wsi owalnicy - Sławice
61.	Sławicka 10	krzyż
62.	Sławna 6	dom
63.	Strażacka 2	krzyż
64.	Strażacka 2	dom
65.	Strażacka 23	dom folwarczy (sześciórak nr 19–23)
66.	Strażacka 17	krzyż
67.	Strażacka 29	folwark – oficyna
68.	Strażacka	trafostacja
69.	Brzezińska 2	kapliczka dzwonnica
70.	Brzezińska 33	kapliczka św. Anny
71.	Brzezińska 48	kapliczka MB
72.	Świerkli 11	budynek mieszkalno-gospodarczy
73.	Świerkli 14a	stodoła
74.	Świerkli 17 i 17a	zagroda
75.	Świerkli 17	kapliczka z budynkiem
76.	Świerkli 26	dom
77.	Świerkli 36	dom
78.	Świerkli 48	stodoła
79.	Świerkli 61	budynek mieszkalno-gospodarczy
80.	Ks. Duszy 10	folwark
81.	Ks. Ligudy 5	dom
82.	Stara Droga	cmentarz
83.	Szkolna 5	kapliczka
84.	Szkolna 14	dom
85.	Szkolna 18	krzyż
86.	Szkolna 32	budynek mieszkalno-gospodarczy
87.	Szkolna 33	zagroda
88.	Szkolna 34	zagroda
89.	Szkolna 41	zagroda
90.	Królewska 4	dom i gospoda
91.	Mechnicka 3	zagroda
92.	Wrocławska	dawne Wrzoski układ ruralistyczny
93.	Wrocławska 240	zagroda
94.	Wrocławska 262	dom
95.	Wrocławska 263	krzyż

96.	Wrocławska 266	krzyż
97.	Wrocławska 266	zagroda
98.	Wrocławska 269	budynek mieszkalno-gospodarczy
99.	Wrocławska 270	zagroda (dawne karty stodoły i budynku mieszkalno-gospodarczego uzupełnione o budynki inwentarskie i gospodarcze)
100.	Wrocławska 304	zagroda (dawne karta budynku mieszkalno-gospodarczego uzupełniona o stodołę)
101.	Wrocławska 307	zagroda (dawne karta budynku mieszkalno-gospodarczego uzupełniona o stodołę)
102.	Wrocławska 316	zagroda
103.	Wrocławska 317	budynek
104.	Wrocławska 323	zagroda (dawna karta budynku mieszkalno-gospodarczego uzupełniona o stodołę)
105.	Młynarska 8	budynek mieszkalno-gospodarczy
106.	Młynarska	kapliczka
107.	Młynarska	krzyż
108.	Niemodlińska 123	zagroda
109.	Niemodlińska 129	budynek mieszkalny i stodoła
110.	Niemodlińska 132	zagroda
111.	Niemodlińska 134	zagroda
112.	Niemodlińska 138	budynek mieszkalno-gospodarczy
113.	Niemodlińska 140	dom
114.	Niemodlińska 163	dom
115.	Niemodlińska 176	zagroda
116.	Niemodlińska	aleja
117.	Niemodlińska	krzyż
118.	Ogrodowa 27-39	zespół budowlany
119.	Stara Droga 6	zespół willowo-parkowy (obecnie tylko budynek mieszkalny)

Źródło: Opracowanie na podstawie danych UM Opole (karty adresowe zabytków)

Tabela 4. Wykaz zabytków wskazanych do włączenia do gminnej ewidencji zabytków

Obecnie włączenie obiektów do GEZ wymaga porozumienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków co do zasadności ujęcia tego zabytku w ewidencji oraz najpilniejszych postulatów konserwatorskich, a także wymaga zawiadomienia właściciela zabytku o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do GEZ. Zawiadamianie właścicieli zabytków o zamiarze włączenia do GEZ, o sporządzeniu nowej karty adresowej albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z GEZ wynika ze zmiany Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r., zmieniającego rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2019r. poz. 1886). Do powyższych zawiadomień o włączeniu karty do GEZ lub o wykonaniu nowej, dołącza się odpowiednią kartę ewidencyjną.

Biorąc pod uwagę istniejące rozbieżności w wykazach, konieczność uwzględnienia ochrony zabytków na obszarach przyłączonych do Opola, a także systematyczny ruch budowlany, który powoduje zmiany w zasobach zabytkowych (rozbiórki, przebudowy i modernizacje), planowana jest weryfikacja i aktualizacja ewidencji gminnej, polegającej zarówno na uzu-

pełnieniu jej o kolejne budynki czy obszary jak i na wykreśleniu z ewidencji obiektów nieistniejących oraz gruntownie przebudowanych, w wyniku której obiekty utraciły wartości zabytkowe (zmiana bryły budynku, układu i wielkości otworów okiennych, zniszczenie wystroju elewacji itp). W ramach ewidencji zostaną również opracowane karty adresowe dla stanowisk archeologicznych.

Należy przy tym podkreślić, że zmiany w GEZ nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Ochrona obiektów ujętych w ewidencji zabytków oraz wskazanych w MPZP polega przede wszystkim na dbałości o formę architektoniczną obiektu (gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj oraz kolor pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, kolorystyka, forma stolarki okiennej i drzwiowej). Stan techniczny zabytków włączonych do GEZ w Opolu jest zróżnicowany, wynika ze sposobu użytkowania obiektu lub jego braku, ale także jest obrazem wiedzy jaką właściciele i użytkownicy mają w zakresie ochrony zabytków. Niestety, bardzo często brak jest jakiegokolwiek wiedzy o wartościach zabytkowych budynków oraz o zasadach prowadzenia robót budowlanych, uwzględniających walory historyczne budynków, co przekłada się na stałe zmniejszanie zasobu zabytkowego. Stąd konieczne jest propagowanie wśród mieszkańców zabytkowych domów wiedzy o wartości budynków, ich detalu architektonicznym, o zasadach prowadzenia prac w obiektach zabytkowych, np. poprzez spotkania, warsztaty i odpowiednie opracowania, konkursy na poprawnie przeprowadzone prace konserwatorskie, informacje na stronie internetowej. Uzupełnieniem działalności popularyzującej i edukującej jest rozwijający się systematycznie od kilku lat system wsparcia finansowego w ramach udzielanych dotacji przez Urząd Miasta w Opolu na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych w zabytkach. Możliwość dotowania prac przez samorządy umożliwiła nowelizacja Ustawy o ochronie zabytków z 2017 r. i jest ona realizowana w Opolu. Także obiekty włączone do ewidencji, a niewpisane do rejestru mogą uzyskać dotację na prace przy zabytkach.

Wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków (stan na 2018 r.) stanowi odrębny Załącznik nr 1.

5.5. Działania gminy w obszarze dziedzictwa kulturowego

Działania Miasta Opola w obszarze dziedzictwa kulturowego koncentrują się wokół zabytków o największym znaczeniu dla gminy, gdyż są to obiekty będące istotną częścią historii materialnej miasta, świadectwem jego rozwoju, działalności ważnych dla miasta osób, budują tożsamość mieszkańców oraz są jego wyróżnikiem, co jest wykorzystywane w poszerzaniu oferty kulturalnej i rekreacyjnej dla opolan oraz istotnie wspiera promocję miasta w tworzeniu ciekawej oferty turystycznej.

Zadaniem aktualnego Programu jest wskazanie celów działania w obszarze posiadanych zasobów – wyboru najbardziej cennych i jednocześnie zaniedbanych zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w celu ustalenia właściwej kolejności na liście zadań własnych Opola, a także pomocy finansowej dla innych podmiotów.

5.5.1. Obiekty zabytkowe będące własnością gminy

Gmina Opole jest właścicielem i posiadaczem zabytków wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Nakłada to na miasto obowiązki wynikające z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie bowiem z art. 5 tej ustawy właściciel zabytku jest zobowiązany do:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków będące własnością gminy to: elementy dawnego systemu obronnego miasta – relikty murów miejskich wraz z Wieżą Zamku Górnego, budynki szkół i instytucji, kamienice, cmentarze, zabytki ruchome (fontanna Ceres).

Obiekty zabytkowe, których właścicielem jest Miasto Opole					
Lp.	Miejscowość, dzielnica	Obiekt i adres obecny	Adres dawny (z decyzji o wpisie do rejestru)	Nr decyzji o wpisie do rejestru	Uwagi
1.	Opole	układ urbanistyczny	miasto Opole w granicach średniowiecznego założenia	149/55 z 19.01.1955	
2.	Opole	cmentarz	ul. Budowlanych /Harcerska	216/89 z 25.08.1989	
3.	Opole	cmentarz żydowski, ul. Graniczna	ul. Poniatowskiego	223/89 z 6.11.1989	
4.	Opole	cmentarz wojenny Armii Radzieckiej	ul. Katowicka	143/86 z 10.09.1986	
5.	Opole Bierkowice	cmentarz i kaplica – dzwonnica	ul. Wrocławska	215/89 z 25.08.1989	
6.	Opole Nowa Wieś Królewska	cmentarz komunalny z kaplicą	ul. Zielona	218/89 z 28.09.1989	
7.	Opole Gosławice	cmentarz „Na Grobli” wraz z kaplicą	ul. Oleska	214/89 z 17.08.1989	
8.	Opole Półwieś	mogiła zbiorowa 242 ofiar terroru hitlerowskiego w alei zasłużonych, cmentarz komunalny	ul. Cmentarna	153/87 z 9.06.1987	

9.	Opole Półwieś	mogiły 3 ofiar terroru hitlerowskiego w alei zasłużonych, cmentarz komunalny	ul. Cmentarna	154/87 z 9.06.1987	
10.	Opole Półwieś	kwatera składająca się z 12 mogił żołnierzy Wojska Polskiego, cmentarz gminny	ul. Cmentarna	157/87 z 31.07.1987	
11.	Opole Półwieś	aleja zasłużonych na cmentarzu komunalnym	ul. Cmentarna	158/87 z 31.07.1987	
12.	Opole Bierkowice	kapliczka	ul. Wrocławska	638/59 z 13.11.1959	
13.	Opole Grudzice	kapliczka	ul. Grudzicka	53/2007 z 12.06.2007	
14.	Opole Gostawice	kapliczka – dzwonnica na cmentarzu komunalnym	ul. Oleska	2035/78 z 21.04.1978	
15.	Opole-Wróblin	kapliczka – dzwonnica wraz z ogrodzeniem	ul. Sołtysów	182/2012 z 27.01.2012 r.	
16.	Opole	kapliczka	ul. Poprzeczna	143/2011 z 31.01.2011	
17.	Opole	park miejski na wyspie Bolko: park ludowy		291/93 z 2.03.1993	
18.	Opole	ogród zoologiczny		291/93 z 2.03.1993	
19.	Opole	park miejski Pasieka		18/2002 z 11.12.2002	
20.	Opole	Wieża Zamku Górnego, (wieża i fragment muru dawnego Zamku Piastowskiego)	pl. Kopernika	754/64 z 31.03.1964	
21.	Opole	mury obronne i łupina obronna nad Odrą	ul. Nadbrzeżna	755/64 z 31.03.1964	
22.	Opole	kamienica wraz z gruntem w granicach fundamentowania	ul. Damrota 6	257/2016 z 22.08.2016	
23.	Opole	szkoła	ul. Kościuszki 14	2245/90 z 29.12.1990	
24.	Opole	dom	ul. 1 Maja 21	2165/87 z 29.05.1987	
25.	Opole	budynek mieszkalny (kamienica)	ul. Ozimska 8	2394/99 z 27.12.1999	

26.	Opole	szkoła wraz z gruntem w granicach fundamentowania	ul. Ozimska 48a	256/2016 z 22.08.2016r.	
27.	Opole	kładka dla pieszych na Młynówce pomiędzy ul. Piastowską i Mozarta, tzw. Most Groszowy		2313/92 z 23.12.1992	
28.	Opole	dom	ul. Piłsudskiego 10/Spychalskiego 2	2118/85 z 27.12.1985	
29.	Opole	most nad Młynówką	w ciągu ul. Zamkowej	145/2016 z 23.03.2016r.	
30.	Opole-Borki	kaplica-dzwonnica		636/59 z 13.11.1959	
31.	Opole-Chmielowice	park podworski,	ul. Ogrodowa	194/94 z 8.12.1994	
32.	Opole-Czarnowąsy	cmentarz wyznaniowy		219/89 z 28.09.1989	

Źródło: Opracowanie na podstawie danych UM Opole.

Tabela 5. Obiekty zabytkowe, których właścicielem jest Miasto Opole

W latach ubiegłych zostały podjęte działania w celu poprawy stanu technicznego większości z tych obiektów, stąd stan zasobów należy określić jako dobry.

5.5.2. Infrastruktura i działania Gminy Opole w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego do popularyzacji miasta i obszaru gminy

Gmina Opole realizuje wiele zadań na rzecz popularyzacji Opola i okolic jako miejsca przyjaznego mieszkańcom i turystom, oferującego ciekawą i bogatą ofertę spędzania wolnego czasu, to liczne wydarzenia i atrakcje kulturalne oraz propozycje korzystania, m.in. z tras turystycznych o różnym stopniu trudności, długości i różnorodnych tematach.

Należy również wskazać, iż w Opolu działają miejskie jednostki kultury, ważne w obszarze popularyzacji sztuki i edukacji kulturalnej:

- Galeria Sztuki Współczesnej, która przedstawia i upowszechnia sztukę współczesną. Prezentuje wystawy opolskich twórców, zarówno uznanych, jak i młodych artystów, organizowane są wystawy ogólnopolskie oraz międzynarodowe.
- Miejska Biblioteka Publiczna prowadzi szeroką działalność edukacyjną, kulturalną i informacyjną, inspirowanie zainteresowania czytelnicze oraz promuje literaturę i sztukę. Jej główna siedziba mieści się w przebudowanym i rozbudowanym kilka lat temu obiekcie przy ul. Minorytów, łączący XIX-wieczną kamienicę z nowoczesną, prostą bryłą. Odbyna się tu m.in. Opolska Jesień Literacka.
- Opolski Teatr Lalki i Aktora im. Alojzego Smolki – jeden z najstarszych teatrów lalkowych w Polsce (1937 r. utworzenie Polskiego Teatru Kukiełkowego przy Dzielnicy I Związku

Polaków w Niemczech), przygotowuje repertuar nie tylko dla dzieci, ale i dla widzów dorosłych, co dwa lata organizuje Ogólnopolski Festiwal Teatrów Lalek.

- Narodowe Centrum Polskiej Piosenki – pełni funkcje ponadregionalnej instytucji kultury wpływającej na atrakcyjny wizerunek Opola, ściśle współpracuje z Muzeum Polskiej Piosenki w Opolu w zakresie ochrony, promocji i rozwoju polskiej piosenki, w tym Krajowego Festiwalu Piosenki Polskiej w Opolu, organizuje wydarzenia kulturalne, prowadzi także działalność wydawniczą i wystawienniczą.

Miasto Opole wraz z jednostkami podległymi, realizuje zadania w zakresie popularyzacji i edukacji w obszarze ochrony materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W szczególności są to projekty realizowane przez Miejską Bibliotekę Publiczną, a wśród nich projekt pn. Dawna książka dziecięca. Projekt ma zachęcić młodych czytelników do sięgnięcia po stare tytuły. W Oddziale Dziecięco-Młodzieżowym Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Jana Pawła II w Gabinecie Książki znajduje się kolekcja książek znanych ilustratorów książek dziecięcych: M. Szancera, B. Butenki, J. Wilkonია i wielu innych dzisiaj już zapomnianych ilustratorów. Na bazie zgromadzonej kolekcji planowana jest organizacja cyklu wystaw i warsztatów plastycznych dla dzieci i rodziców pn. „Książki naszych dziadów i rodziców”. Dla dorosłych to nostalgiczny powrót do lat dzieciństwa, a dla młodych lekcja i spotkanie z dawnymi bohaterami bajek i opowiadań.

Ponadto w 2020 r. obchodzona będzie 135. rocznica urodzin Stanisława Wasylewskiego. Ten polski dziennikarz, eseista, krytyki literacki urodził się w Stanisławowie, a powojenne losy złączyły go z Opolem. Był on kierownikiem literackim ukazującego się we Lwowie tygodnika satyryczno-politycznego „Szczutek”. Napisał scenariusz do pierwszego w historii polskiego serialu komiksowego – Ogniem i mieczem, czyli przygody szalonego Grzesia. Upamiętnienie rocznicy zwieńczone ma być wystawą na której zaprezentowane zostaną publikacje Stanisława Wasylewskiego, jak również przybliżone najważniejsze daty i osiągnięcia tego dziennikarza, eseisty i krytyka literackiego.

Przez Młodzieżowy Dom Kultury w Opolu realizowany jest projekt edukacji regionalnej dla przedszkolaków i uczniów szkół podstawowych pn. Mały Opolanin. Uczestnicy projektu zwiedzają najciekawsze zakątki miasta, biorą udział w zajęciach muzealnych, spotkaniach z ciekawymi ludźmi i warsztatach artystycznych. Poznają genealogię miasta, zabytki, historię, symbolikę, specyfikę Opola i regionu, jego wielokulturowość i osobliwość, ciekawostki z życia dawnych opolan oraz wiersze, piosenki i legendy związane z miastem.

Wiele zadań z zakresu popularyzacji i edukacji w obszarze ochrony materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego podejmowanych jest także przez placówki oświatowo-wychowawcze. Należy do nich m.in. udział w wyżej wspomnianym projekcie Mały Opolanin, wycieczki do skansenu w Bierkowicach, konkursy plastyczne dla przedszkoli Zabytkowe Opole. W przedszkolach realizowany jest też Program Piękna Nasza Polska Cała, w ramach którego najmłodszy poznają historię polskiego państwa i symboli narodowych. Organizowane są kąciki regionalne w grupach przedszkolnych, prowadzone zajęcia wzbogacające wiedzę o własnym regionie.

Na uwagę zasługuje realizacja tematyki z dziedzictwa kulturowego przez Publiczną Szkołę Podstawową nr 28 w Opolu. Szkoła jako członek Sieci Szkół Stowarzyszonych UNESCO od wielu lat zajmuje się kształceniem w celu ochrony dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Realizowany jest projekt pn. Packing UNESCO Suitcases w ramach programu Erasmus+. Wraz ze szkołami partnerskimi z Poczdamu i Marsali, szkoła odpowiedzialna była za wykonanie tzw. Kufra Muzealnego, którego zadaniem jest przedstawienie wiedzy o jednym z obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO „w pigułce”.

Kolejnym realizowanym przez placówki oświatowe projektem jest Poznaj moje miasto – Opole. Projekt odbywa się podczas zajęć dydaktycznych oraz poza terenem placówki. Organizowane są ciekawe spotkania, wycieczki, dzieci biorą udział w różnych projektach lokalnych.

W Opolu organizowane są liczne imprezy kulturalno-rekreacyjne o randze regionalnej i międzynarodowej. Ich organizatorami jest Urząd Miasta Opole, podległe jednostki organizacyjne oraz inne instytucje, organizacje i stowarzyszenia. Do najważniejszych cyklicznych imprez kulturalno-rekreacyjnych nawiązujących do szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego, zaliczyć można m.in.:

- Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej,
- Festiwal Filmowy Opolskie Lamy,
- Opolskie Konfrontacje Teatralne „Klasyka Żywa”,
- Ogólnopolski Festiwal Teatrów Lalek,
- Opolski Festiwal Fotografii,
- Festiwal Książki,
- Festiwal Opolskich Smaków.

Do ważnych działań, których celem jest popularyzacja działalności osób i jednostek zaangażowanych w obszarze dziedzictwa kulturowego należą coroczne **Nagrody Miasta Opola** za osiągnięcia w dziedzinie kultury.

Obecnie nagrody za wybitne osiągnięcia w dziedzinie kultury przyznawane są na podstawie Uchwały nr LIV/1080/17 Rady Miasta Opola z dnia 28 grudnia 2017 r. w sprawie ustanowienia nagród za osiągnięcia w dziedzinie kultury oraz określenia warunków i trybu ich przyznawania, oraz Uchwały zmieniającej nr XV/297/19 Rady Miasta Opola z dnia 29 sierpnia 2019r. Nagrody Miasta Opola za osiągnięcia w dziedzinie kultury mogą być przyznawane co roku za wybitne osiągnięcia w dziedzinie kultury, a także z okazji ważnych wydarzeń kulturalnych oraz jubileuszy pracy twórczej i artystycznej.

Nagrody te przyznawane są w następujących kategoriach:

- 1) nagroda promocyjna za aktywność kulturalną promującą miasto w kraju i za granicą,
- 2) nagroda dla animatorów kultury za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania kultury,
- 3) nagroda za całokształt dokonań twórczych i artystycznych,
- 4) nagroda za debiut kulturalny roku,
- 5) nagroda za wydarzenie kulturalne w mieście,
- 6) nagroda w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego za wyróżniające dokonania w zakresie opieki i ochrony dóbr kultury na terenie Opola,

7) nagroda za mecenat nad rozwojem kultury i ochroną jej dóbr.

Trasy piesze i rowerowe

Na terenie gminy Opole wytyczane są liczne trasy piesze i rowerowe. Do szczególnie interesujących należy zaliczyć trasy tematyczne, które prezentują zabytki i ciekawą historię, takie jak:

- Miejskie trasy turystyczne – Trasa historyczna Opole dawniej i dziś, Trasa festiwalowa, Trasa zielone Opole
- Trasy spacerowe – Odkryj sacrum w Opolu, Odkryj architekturę Opola, Odkrywaj zielone Opole, Odkryj Opole zmysłami, Opole kulinarnie i inne trasy miejskie;
- Trasy rowerowe – Odkryj Opole rowerem, Rowerowy spacer śladami historii Opola, Rowerowy spacer po terenach rekreacyjnych Opola;
- Przebojowe Opole TOP 10 to zaproszenie do spędzenia rodzinnego weekendu w Opolu z propozycją zwiedzenia 10 atrakcji (Wieża Piastowska, Muzeum Polskiej Piosenki i Amfiteatr Tysiąclecia, ZOO Opole, Rynek w Opolu i Kazimierz I opolski, Opolska Wenecja, Muzeum Wsi Opolskiej, Zamek Górny, Wzgórze Uniwersyteckie, Staw Zamkowy z grającą fontanną, Kamienica Czyszowa);
- Opole – Spacer po mieście, którego już nie ma – publikacja wydana przez Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim i Urząd Miasta Opola. To propozycja wędrowania m.in. śladami znanych postaci z historii miasta, takimi jak: rabin Leo Baeck, Karol Musioł, po parku miejskim na Bolko, po nekropolii przy ul. Wrocławskiej, po dawnych opolskich gospodach, ścieżkami ciekawych kobiet w stulecie praw wyborczych dla nich, śladami zabytków i miejsc sakralnych, wśród obiektów międzywojennego modernizmu oraz w poszukiwaniu rzeźb w przestrzeni Opola;
- Część opolskich restauracji znalazła się na Szlaku Kulinarnym Województwa Opolskiego „Opolski Bifyj”, który zrzesza obiekty gastronomiczne, posiadające w swojej karcie potrawy lub/i produkty, które znajdują się na Liście Produktów Tradycyjnych Województwa Opolskiego.

Opole leży ponadto na trasach wielu szlaków regionalnych, np. na szlakach powiatu opolskiego: Szlak Hutników Opole – Zagwizdzie (25 km), Szlak rodu von Praschma Opole – Komprachcice (ok. 35 km). Najnowsze propozycje prezentujące zasoby dziedzictwa przemysłowego to Szlak przemysłu i żeglugi oraz szlaki tematyczne, np. Szlak cementu i doliny Odry, adresowane do różnych grup odbiorców (dla osób aktywnych, rodzin, seniorów), które zostały przygotowane przez Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki.

Wyzwaniem pozostają jeszcze alternatywne sposoby spędzania czasu wolnego, takie jak np. questy, geocaching, intensyfikacja kultywowania lokalnych tradycji i wytwórczości. Planowane jest uzupełnienie istniejących tras i szlaków o ciekawe zabytki z terenu dzielnic przyłączonych do Opola.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY

Stan zachowania zabytków nieruchomych w Opolu jest zróżnicowany w zależności od kategorii obiektów. W najlepszym stanie są zabytki sakralne, kościoły i kapliczki. Obecnie trwają szeroko zakrojone prace budowlane i konserwatorskie przy Katedrze Opolskiej pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Zostały także zrealizowane liczne prace przy obiektach zabytkowych będących własnością miasta, m.in. przy Wieży Zamku Górnego. Gmina systematycznie udziela dotacji celowych na dofinansowanie prac budowlano-konserwatorskich przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków. Oprócz finansowania prac przy zabytkach, podejmowanych jest wiele innych zadań popularyzujących dziedzictwo. Jednak ze względu na szeroki zakres problematyki związanej z ochroną i opieką nad zasobami kulturowymi, wciąż przed Opolem wiele wyzwań w tym obszarze. W celu oceny aktualnego stanu dziedzictwa kulturowego w ramach analizy SWOT przeanalizowano czynniki mające na to wpływ.

Silne strony	Słabe strony
▪ Występowanie obiektów zabytkowych i historycznych o wartościach ponadregionalnych. ▪ Duża liczba obiektów o walorach historycznych w centrum miasta (zabudowa staromiejska). ▪ Zadbane najważniejsze zabytkowe obiekty sakralne oraz użyteczności publicznej, będące wizytówkami miasta. ▪ Posiadanie Gminnej Ewidencji Zabytków i jej uzupełnianie o obiekty znajdujące się w nowych dzielnicach miasta (po jego administracyjnym rozszerzeniu). ▪ Występowanie obszarów atrakcyjnych przyrodniczo oraz krajobrazowo. ▪ Istnienie obszarów chronionych: użytków ekologicznych oraz licznych pomników przyrody, będących zapleczem przyrodniczym, występowanie dwóch zabytkowych parków. ▪ Uwzględnienie potrzeb ochrony zabytków i ochrony przyrody w dokumentach strategicznych i programowych gminy oraz w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. ▪ Tzw. uchwała reklamowa obowiązująca od 5 lipca 2019 r. w sprawie ustalenia zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń w Opolu, w myśl której ustalono przepisy szczegółowe dla umieszczania małej architektury w strefach ochrony konserwatorskiej.	▪ Brak kampanii informacyjnej na temat przepisów dotyczących sytuowania reklam itd. ▪ Brak inicjatywy części prywatnych właścicieli w dążeniu do prawidłowego utrzymania obiektów zabytkowych. ▪ Nieprawidłowe przeprowadzanie prac konserwatorskich przez część prywatnych właścicieli. ▪ Wymagająca renowacji ze względu na zły stan techniczny część obiektów zabytkowych niebędących własnością miasta. ▪ Niewystarczająca świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właściciela do należytego utrzymywania zabytków i terenów zielonych. ▪ Niewystarczająca promocja dobrych wzorców i praktyk w obszarze dziedzictwa kulturowego. ▪ Brak wystarczającej liczby osób wyspecjalizowanych w dziedzinach dokumentowania, badania i prowadzenia prac w zabytkach. ▪ Niewystarczająca promocja walorów przyrodniczych. ▪ Niewystarczająca ilość oznaczeń obiektów zabytkowych i obiektów cennych przyrodniczo i informacji o nich w terenie. ▪ Pogarszający się stan drzew starych oraz zdrowotny pomników przyrody. ▪ Duży koszt rewaloryzacji zabytków i terenów przyrodniczo czynnych, parków zabytkowych, użytków, drzew pomnikowych. ▪ Deficyt organizacji pozarządowych zajmujących się edukacją i popularyzacją dziedzictwa.

▪ Udzielanie dotacji właścicielom obiektów zabytkowych z budżetu miasta oraz znaczący wzrost środków finansowych na ten cel w budżecie miasta na przestrzeni ostatnich lat. ▪ Coroczne przeglądy drzew pomnikowych i utrzymywanie bieżące użytków ekologicznych. ▪ Działalność w mieście jednostek i instytucji wyspecjalizowanych w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego (np. WUOZ, Miejski Konserwator Zabytków, Oddział Terenowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa, muzea). ▪ Obecność regionalistów i znawców lokalnej historii oraz ich udział w współtworzeniu oferty kulturalnej miasta. ▪ Funkcjonujące, zróżnicowane trasy i szlaki turystyczne, piesze i rowerowe. ▪ Wykreowane produkty turystyczne (Amfiteatr Opolski, Wieża Piastowska, Opolska Wenecja, zrewitalizowane pozostałości po Zamku Górnym i in.). ▪ Odbywające się regularnie imprezy kulturalne, w tym Europejskie Dni Dziedzictwa, Noc Muzeów, Noc Kultury, Dni Opola, Jarmark Franciszkański, Święto Wojciechowe. ▪ Szeroka oferta kulturalna instytucji kultury (muzeów, bibliotek, galerii, instytucji artystycznych, itp.). ▪ Szeroka oferta kulturalna organizacji pozarządowych, wzrost środków finansowych na otwarte konkursy ofert w dziedzinie kultury i ochrony jej dóbr. ▪ Różnorodne formy prezentacji dziedzictwa kulturowego np. tematyczne spacery po mieście, wykłady, prelekcje, publikacje, media społecznościowe, trasy, takie jak Poznaj historię z wykorzystaniem kodów QR. ▪ Wydawanie materiałów edukacyjnych o ochronie przyrody. ▪ Dobre warunki do rozwoju turystyki krajoznawczej i specjalistycznej. ▪ Działające dwa punkty Informacji Turystycznej: MIT oraz OROT.	▪ Brak systematycznej edukacji poruszającej zagadnienia z zakresu dziedzictwa kulturalnego i ochrony zabytków. ▪ Niewystarczająca liczba badań konserwatorskich oraz inwentaryzacji obiektów zabytkowych i ich elementów, np. dotyczących zabytkowej stolarki.
Szanse	Zagrożenia
▪ Stolica województwa – szeroka i aktywna działalność instytucji kultury oraz organizacji pozarządowych.	▪ Luki prawne i brak spójności w przepisach (np. Ustawa o ochronie zabytków w relacji z Prawem budowlanym).

▪ Działania na rzecz uporządkowania przestrzeni publicznej miasta poprzez wdrożenie zapisów uchwały reklamowej. ▪ Przygotowane i realizowane konkretne zadania związane z rewitalizacją obiektów i obszarów zabytkowych. ▪ Włączanie w proces dbałości o ochronę dziedzictwa kulturowego miasta mieszkańców poprzez realizację budżetu obywatelskiego, inicjatywy obywatelskiej, konsultacje społeczne dokumentów programowych, wdrażanie Programu Współpracy Miasta Opola z organizacjami pozarządowymi i innymi uprawnionymi podmiotami, otwarte konkursy ofert na zadania z dziedziny kultury i ochrony jej dóbr. ▪ Rozwój promocji miasta w oparciu o turystykę kulturową. ▪ Możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł: samorządowych, państwowych, środki UE i in. ▪ Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby. ▪ Wprowadzenie nowych narzędzi ochrony dla służb konserwatorskich, m.in. powołanie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków, tymczasowa ochrona konserwatorska obiektu po rozpoczęciu procedury wpisu do rejestru zabytków. ▪ Zwiększanie się zainteresowania społecznego lokalną historią i zabytkami oraz otaczającym krajobrazem. ▪ Rosnąca popularność regionalnych wyrobów, inspirowanych kulturą ludową. ▪ Zwiększanie się zainteresowania społecznego aktywnymi formami spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. ▪ Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców. ▪ Rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w zakresie ochrony przyrody; ▪ Promocja walorów krajobrazu przyrodniczego gminy.	▪ Możliwe ograniczenie środków finansowych z budżetu UE na turystykę i dziedzictwo kulturowe. ▪ Niewystarczające środki finansowe na prace konserwatorskie ze względu na duże potrzeby w tym zakresie. ▪ Niekontrolowane mnożenie reklam i innych nośników na obiektach i w obszarach historycznych. ▪ Obniżenie walorów krajobrazu kulturowego i przyrodniczego poprzez wprowadzanie nowej zabudowy oraz infrastruktury. ▪ Dążenie do szybkiego wykonania prac budowlanych kosztem rozpoznania wartości zabytku i jakości prowadzenia prac. ▪ Mało skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska. ▪ Często negatywny obraz służb konserwatorskich w świadomości społecznej. ▪ Niechęć do obejmowania obiektów ochroną konserwatorską przez właścicieli. ▪ Niewystarczająca ilość funduszy na pielęgnację pomników przyrody i utrzymywania użytków ekologicznych.
--	--

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Program Opieki realizowany jest w oparciu o dwa priorytety, w ramach których ustalono kierunki działań oraz zadania. W efekcie ochrona i opieka nad zabytkami gminy Opole ma zmierzać do:

- systemowego działania samorządu w obszarze lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wdrożenie ww. Programu Opieki;
- dbałości o krajobraz kulturowy miasta, którego celem jest zachowanie charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych;
- efektywnego wykorzystania środków finansowych na działania w obszarze ochrony zabytków, szczególnie na finansowanie prac w obiektach zabytkowych;
- rewitalizacji obszarów zdegradowanych i zaniedbanych, z uwzględnieniem społecznego charakteru projektów;
- badania i dokumentowania zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz digitalizacji i udostępniania danych o zabytkach;
- wspierania aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie i dbanie o dziedzictwo, z uwzględnieniem dziedzictwa niematerialnego;
- wzbogacania oferty turystycznej miasta, m.in. poprzez nowe formy działań i aktywności zróżnicowanych grup docelowych w obszarze dziedzictwa kulturowego;
- opracowania i wdrażania kolejnych projektów edukacyjnych, których celem jest zwiększenie wiedzy i świadomości mieszkańców dotyczących zasobów kulturowych gminy oraz zasad i metod ich ochrony.

CEL 1

DZIEDZICTWO KULTUROWE I PRZYRODNICZE WYZNACZNIKIEM ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU MIASTA

Kierunki działań	Zadania
1. Ochrona przestrzeni zabytkowej/kulturowej miasta polegającej na dbałości o tworzenie odpowiednich uwarunkowań prawnych wynikających z obowiązków i możliwości jednostki samorządowej	1.1 Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, w tym bieżące utrzymanie ich stanu, (np. zabytkowej fontanny przy pl. Daszyńskiego, remont i konserwacja murów obronnych przy ul. Baldego)
	1.2. Dofinansowywanie w ramach środków pochodzących z budżetu gminy prac konserwatorskich przy zabytkach niestanowiących wyłącznej własności gminy
	1.3. Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, w tym wdrażanie uchwały reklamowej
	1.4. Współpraca z urzędem konserwatorskim w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego

	1.5. Tworzenie dokumentacji konserwatorskiej jako podstawy do ustanawiania odpowiednich form ochrony zabytków na terenie miasta (w tym dokumentacji dla stanowisk archeologicznych)
2. Ekspozowanie zabytków jako wyróżników gminy w rozwoju ekonomicznym i społecznym	2.1. Rewaloryzacja przestrzeni miejskiej w obrębie zabytkowego śródmieścia oraz rewitalizacji obszarów zabytkowych dzielnic w zakresie kształtowania historycznych układów przestrzennych i ich dominant z uwzględnieniem zieleni (w zapisach miejscowych planów przestrzennych i w innych opracowaniach)
	2.2. Rozpoczęcie ustawowego znakowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz poszerzenie grupy zabytków posiadających tablice informacyjne dotyczące ich historii i wartości
	2.3. Tworzenie szlaków i tras kulturowych, które będą stanowić ważne i atrakcyjne produkty turystyczne w oparciu o obiekty zabytkowe miasta oraz wydarzenia i ważne postaci w historii miasta i Polski (np. Szlak Piastowski, Szlak Rodła)
	2.4. Ewaluacja zrealizowanych w latach 2016–2019 zadań i projektów związanych z zarządzaniem zasobami zabytkowymi
3. Aktywizacja społeczna i instytucjonalna na rzecz dziedzictwa – zwiększanie świadomości społecznej związanej z ochroną zabytków w mieście	3.1. Wzmocnienie współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych oraz określenie szczegółowych jej zasad: popularyzacja najlepszych realizacji konserwatorskich i budowlanych, udzielanie informacji i przekazywanie wiedzy w zakresie ochrony zabytków, organizacja szkoleń, warsztatów oraz opracowanie innych form ekspozowania działań w obszarze dziedzictwa (konkursy, promocja)
	3.2. Współpraca wydziałów i jednostek organizacyjnych miasta oraz innych instytucji w celu konsekwentnej realizacji zadań w obszarze dziedzictwa kulturowego
	3.3. Wspieranie rozwoju stowarzyszeń, fundacji, inicjatyw obywatelskich działających w obszarze dziedzictwa materialnego i niematerialnego w ramach otwartych konkursów ofert na zadania ujęte w Programie Współpracy z organizacjami pozarządowymi
	3.4. Podnoszenie kompetencji pracowników UM i jednostek organizacyjnych w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym
4. Działania wspierające zachowanie krajobrazu kulturowego poprzez integrację ochrony zabytków i przyrody	4.1. Opracowywanie dokumentów planistycznych wraz z wdrażaniem programów rewitalizacji, strategii, programów, ze szczególnym uwzględnieniem wartości zabytkowych i przyrodniczych
	4.2. Poprawa ładu przestrzennego jednostek osadniczych oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa przedmieść, m.in. poprzez zapisy w MPZP dotyczące ochrony historycznych układów, gabarytów zabudowy, formy architektonicznej, ścisłego określenia zasad kontynuacji historycznej zabudowy dla nowego budownictwa
	4.3. Prowadzenie prac przy zabytkowych obiektach i zespołach zieleni oraz małej architektury: parkach, cmentarzach (także nieczynnych), kapliczkach i in.
	4.4. Ochrona dziedzictwa archeologicznego w ścisłym połączeniu z ochroną środowiska, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

	4.5. Realizacja projektów wspierających zachowanie i odtworzenie tradycyjnej roślinności charakterystycznych alei i zadrzewień oraz rewitalizacja podwórek – popularyzacja dobrych praktyk, współpraca z jednostkami Urzędu Miasta Opola
--	--

CEL 2

SKUTECZNA OCHRONA ZABYTKÓW POPRZECZ BADANIE, EDUKACJĘ I PROMOCJĘ DZIEDZICTWA

Kierunki działań	Zadania
1. Rozpoznanie badawcze zasobu kulturowego gminy wraz z rozszerzaniem jego ochrony	1.1. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków poprzez weryfikację dotychczasowych zasobów z wykonaniem aktualnych kart adresowych
	1.2. Prowadzenie prac badawczych wraz z opracowywaniem dokumentacji zabytków oraz digitalizacja materiałów będących w zasobach służb konserwatorskich
	1.3. Działania inwentaryzacyjne dotyczące detalu architektonicznego, opracowanie katalogów form, w tym zabytkowej stolarki w ramach współpracy z organizacjami oraz uczelniami wyższymi
	1.4. Działania na rzecz wprowadzenia nowych form ochrony zabytków w Opolu – pomnika historii
	1.5. Utworzenie katalogu dóbr kultury współczesnej
2. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	2.1. Kontynuacja projektów związanych z systemem informacji i promocji środowiska kulturowego Opola
	2.2. Kontynuacja udostępniania wraz z bieżącym uzupełnianiem informacji o zabytkach na stronie internetowej i w mediach społecznościowych
	2.3. Kontynuacja organizacji imprez kulturalnych promujących ponadlokalnie zasoby dziedzictwa kulturowego gminy
	2.4. Utworzenie we współpracy z pasjonatami ikonograficznej bazy danych o historii, zabytkach i rozwoju przestrzennym Opola
	2.5. Poszerzanie oferty (w tym opracowań) dla turystów obcojęzycznych, której celem jest zwiększanie promocji międzynarodowej oraz współpraca z przewodnikami miejskimi w zakresie promocji dziedzictwa kulturowego Opola
3. Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta	3.1. Wspieranie turystyki kulturowej na terenie miasta poprzez m.in. rozbudowę infrastruktury, popularyzację i rozwój tras oraz szlaków turystycznych, a także budowę ścieżek pieszych i rowerowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu oraz uzupełnianie oferty w tym zakresie poprzez nowe propozycje tematyczne oraz inne formy
	3.2. Wspieranie projektów i realizacji, których celem jest promowanie walorów kulturowych jako potencjału dla rozwoju turystyki
	3.3. Opracowanie nowych, atrakcyjnych form poznawania dziedzictwa kulturowego Opola przy współpracy instytucji,

	stowarzyszeń, szkół itp., uwzględniającej różne grupy docelowe (m.in. młodzież, seniorów)
	3.4. Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa, Nocy Muzeów, Nocy Kultury, Święta Wojciechowego, Jarmarku Franciszkańskiego oraz innych wydarzeń dotyczących dziedzictwa kulturowego
	3.5. Współpraca z uczelniami na rzecz realizacji projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego
	3.6. Identyfikacja i popularyzacja niematerialnego dziedzictwa kulturowego
4. Kształcenie i edukacja dzieci, młodzieży i ich rodziców na rzecz ochrony dziedzictwa	4.1. Kontynuacja i rozwój programu edukacyjnego dla szkół Mały Opolanin oraz jego rozszerzenie o uczniów szkół średnich
	4.2. Organizowanie i wspieranie konkursów, wystaw i innych nowatorskich form działalności edukacyjnej i popularyzacyjnej, szczególnie realizowanych w przestrzeniach publicznych
	4.3. Organizacja pikników rodzinnych i innych form aktywności rodzinnej w ramach wydarzeń związanych z lokalną historią i dziedzictwem kulturowym
	4.4. Wzmacnianie związku mieszkańców z niematerialnym wymiarem dziedzictwa poprzez działania edukacyjne
	4.5. Dbłość o pamięć historyczną, upowszechnianie historii Opola, upamiętnianie ważnych dla dziejów i kultury miasta osób, wydarzeń, w tym przygotowania do 100. rocznicy powstania Dzielnicy I Związku Polaków w Niemczech (2023 r.).

W realizację zadań Programu wpisują się działania Urzędu Miasta Opola i podległych jednostek, planowane do wykonania w latach 2020–2023

Lp.	Miejsce, adres	Cel działania	Realizacja
1.	Opole, ul. Władysława Opolczyka	Podniesienie atrakcyjności oferty zrewitalizowanej Wieży i pozostałości po Zamku Górnym w Opolu (zakup elementów wyposażenia Zamku przybliżających historię i legendy związane z obiektem wraz z działaniami edukacyjno-informacyjnymi zaplanowanymi we współpracy z Uniwersytetem Opolskim)	2020–2023
2.	Opole, ul. Władysława Opolczyka, teren przed dawną fosą	Upamiętnienie postaci księcia Władysława II opolskiego w formie pomnika	2020–2021
3.	Opole, Wieża Piastowska, kościół i zespół klasztorny Ojców Franciszkanów, kościół katedralny pw. Podwyższenia	Podniesienie do rangi pomnika historii zespołu obiektów zabytkowych, rejestrowych związanych z historią dynastii Piastów w Opolu, istotnych dla polskiego dziedzictwa kulturowego. Opracowanie wniosku o uznanie za Pomnik Historii	2020–2021

	Krzyża Świętego oraz kościół Matki Boskiej Bolesnej i św. Wojciecha		
4.	Opole – klasztor w Czarnewasach, Wieża Piastowska, Katedra Opolska, kościół o.o. Franciszkanów w Opolu, Rynek – pomnik Księcia Kazimierza I opolskiego, Wieża i pozostałości po Zamku Górnym w Opolu	Utworzenie Piastowskiego szlaku turystycznego wraz z działaniami upowszechniającymi wiedzę o piastowskim dziedzictwie miasta	2021–2022
5.	Opole	Podjęcie działań mających na celu szerokie upowszechnienie historii związanej z Rodłakami i działalnością Dzielnicy I Związku Polaków w Niemczech w przedwojennym Opolu • dbałość o estetykę miejsc i tablic upamiętniających działaczy Związku Polaków w Niemczech oraz ważne wydarzenia w historii Rodła • utworzenie ścieżki/trasy edukacyjnej „Śladami Rodła” i jej popularyzacja w szkołach i placówkach oświatowych • przygotowania i organizacja obchodów 100. rocznicy powstania Dzielnicy I Związku Polaków w Niemczech	2020–2023
6.	Opole, Rynek	Podniesienie atrakcyjności turystycznej i estetyki przestrzeni opolskiego rynku: • dotacje na prace remontowo-konserwatorskie • wspieranie działań mających na celu przywrócenie walorów estetycznych i użytkowych kamienicom rynkowym • poprawa estetyki placu rynkowego • iluminacja kamienic i przestrzeni z uwzględnieniem wydarzeń i dekoracji świątecznej	2020–2023
7.	Opole, układ urbanistyczny miasta w obrysie dawnych murów miejskich	• Dotacje na remonty konserwatorskie	2020–2023
8.	Opole, obiekty wpisane do rejestru zabytków i gminnej ewidencji zabytków	• wspieranie działań mających na celu prowadzenie prac konserwatorskich w obiektach zabytkowych w mieście, ze szczególnym uwzględnieniem Katedry Opolskiej – kontynuacja wspierania prac konserwatorskich, przygotowanie do jubileuszu 1000-lecia sprowadzenia do Opola relikwii Świętego Krzyża.	2020–2023

		• udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie Opola, niestanowiących wyłącznej własności miasta • renowacja zabytkowych kapliczek oraz obiektów małej architektury	
9.	Opole, plac przed dworcem PKP	Przebudowa placu dworcowego – rewitalizacja reprezentacyjnej części miasta położonej w strefie ochrony konserwatorskiej wraz ze zmianą lokalizacji i renowacją zabytkowej lokomotywy. Zagospodarowanie przestrzeni do odpoczynku i rekreacji	2020–2023
10.	Opole, plac przy skrzyżowaniu ul. Ozimskiej z Plebiscytową	Kontynuacja rewitalizacji placu przy skrzyżowaniu ul. Ozimskiej z Plebiscytową o nowe elementy: renowację pomnika oraz wykonanie nasadzeń roślinności	2020–2022
11.	Opole, pl. Sebastiana	Prace remontowo-konserwatorskie zabytkowego krzyża na pl. św. Sebastiana	2020–2021

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Wydziału Kultury, Turystyki i Współpracy Zagranicznej UM Opole.

Tabela 6. Wykaz działań rewitalizacyjnych obiektów i obszarów planowanych w latach 2020–2023

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja założeń programowych, określonych w rozdziale siódmym, powinna być prowadzona przy pomocy następującego instrumentarium:

- *instrumenty prawne* – wynikające z przepisów ustawowych, m.in.: uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, powołanie parku kulturowego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wdrożenie uchwały krajobrazowej, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, itp.;
- *instrumenty finansowe* – finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje na remonty obiektów wpisanych do rejestru zabytków niebędących własnością gminy, dla właścicieli i posiadaczy zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków oraz włączonych do gminnej ewidencji zabytków;
- *instrumenty koordynacji* – realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w gminnej strategii i innych dokumentach, współpraca w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami z innymi jednostkami samorządowymi w ramach Stowarzyszenia Aglomeracja Opolska, z powiatem i samorządem województwa, organizacjami wyznaniowymi oraz bezpośrednio z właścicielami zabytków;

- *instrumenty społeczne* – m.in. system konsultacji i dyskusji publicznych, działania edukacyjne, promocyjne, współpraca z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, systemy szkoleń dla właścicieli obiektów zabytkowych, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- *instrumenty kontrolne* – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, opracowanie ewidencji dotyczącej stanowisk archeologicznych, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego w skali gminy, sporządzanie sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami oraz aktualizacja Programu Opieki wynikająca z czteroletniego okresu jego obowiązywania.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Wymóg prowadzenia kontroli realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Opole wynika wprost z Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z tym dokumentem Prezydent Miasta Opola ma obowiązek sporządzać sprawozdania z realizacji programu oraz przedstawić go radzie gminy. Sprawozdanie to przedstawia się również wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Celem tych działań jest monitorowanie procesu wdrażania Programu Opieki, co umożliwi ocenę skutków dla dziedzictwa realizowanych w ramach przyjętych zadań oraz wprowadzaniu ewentualnych korekt i propozycji zmian, tak aby program najskuteczniej, jak to możliwe, realizował cele ochrony dziedzictwa kulturowego gminy. Przygotowanie sprawozdania po dwóch latach funkcjonowania niniejszego programu będzie szczególnie istotne, ponieważ będzie to okres wdrażania zaktualizowanych dokumentów strategicznych w województwie opolskim oraz nowej perspektywy finansowej, które na chwilę sporządzania niniejszego dokumentu nie są znane.

W ramach monitoringu stosowane będą następujące zasady oceny:

Cel I – Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze wyznacznikiem zrównoważonego rozwoju miasta

- Poziom wydatków z budżetu gminy na opiekę nad zabytkami w poszczególnych latach – dotyczącą prowadzenia prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy.
- Poziom wydatków z budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami w poszczególnych latach – udzielanie dotacji.
- Aktualizacja i opracowywanie materiałów planistycznych gminy (studium, plany miejscowe).
- Aktualizacja „Planu ochrony zabytków Gminy Opole na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych”.
- Liczba szkoleń i innych form podnoszenia kwalifikacji pracowników Urzędu Miasta Opola i jednostek organizacyjnych w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym.
- Poziom wydatków z budżetu gminy na prowadzenie prac przy zabytkowych obszarach i obiektach przyrodniczych: parkach, cmentarzach, pomnikach przyrody.

- Liczba zrealizowanych prac oraz wdrożonych nowych projektów dotyczących zieleni miejskiej.

Cel II – Skuteczna ochrona zabytków poprzez badanie, edukację i promocję dziedzictwa

- Wykonana liczba aktualnych kart ewidencyjnych zabytków nieruchomości.
- Wykonana liczba kart ewidencyjnych zabytków ruchomych pozostających własnością Gminy Opole.
- Liczba utworzonych szlaków i tras turystycznych, ścieżek edukacyjnych, ścieżek przyrodniczo-dydaktycznych oraz liczba przygotowanych nowych form aktywności (questów, gier terenowych i in.).
- Liczba zrealizowanych szkoleń, konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych oraz wydarzeń w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa, Nocy Muzeów, Nocy Kultury i innych związanych z ochroną i popularyzacją dziedzictwa kulturowego na terenie gminy.
- Liczba opracowanych programów edukacyjnych i pomocy naukowych dotyczących edukacji regionalnej.
- Liczba umieszczonych tablic informujących o ochronie prawnej zabytku oraz tablic dotyczących historii i znaczenia zabytku dla regionu (dla jakich obiektów, wysokość poniesionych środków).
- Liczba zrealizowanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników, materiałów zamieszczonych na www, w mediach społecznościowych) na temat dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawowym źródłem finansowania zabytków w Polsce są środki publiczne, pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów jednostek samorządu terytorialnego. Finansowanie odbywa się na zasadach dofinansowywania prac przy obiektach zabytkowych, w oparciu o zapisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dysponentami środków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- wojewódzcy konserwatorzy zabytków,
- organ stanowiący – gminy, powiatu, samorządu województwa.

Zadania te realizowane są głównie poprzez corocznie organizowane nabory wniosków. Dotacja udzielana jest osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku, wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków na podstawie art. 77 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,

- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- 14) uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7–15,
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Z reguły dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych prac. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona do 100% nakładów koniecznych, jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

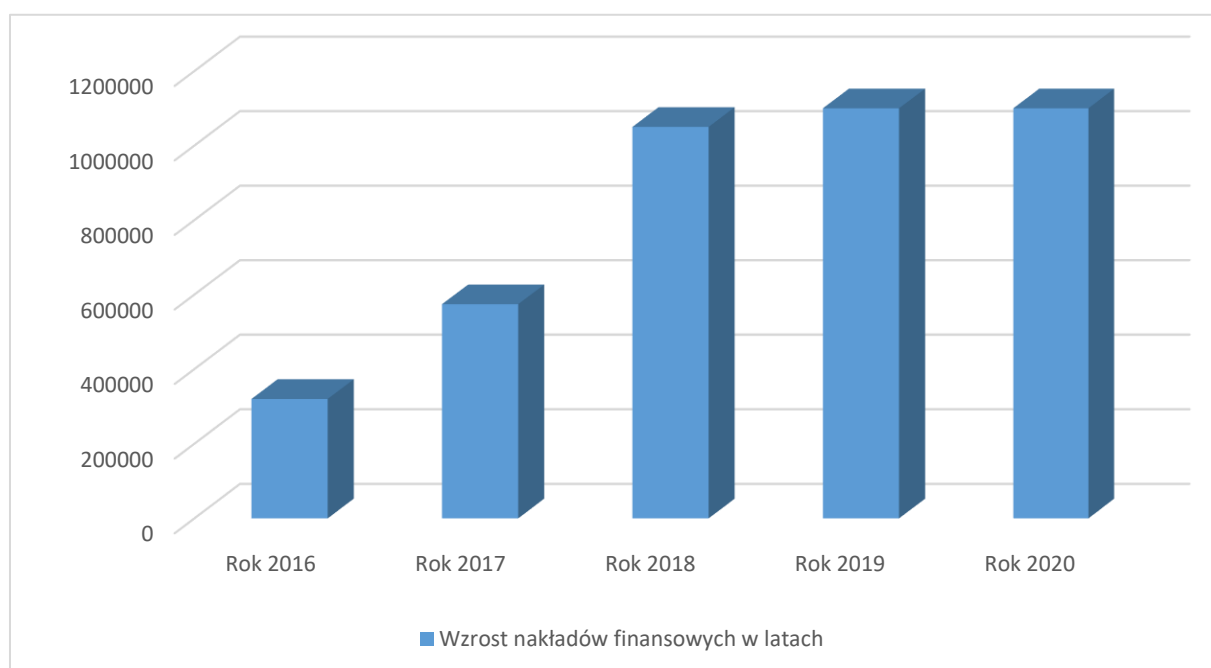
Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z art. 81 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245, z 2019 r. poz. 730, 1696) oraz zgodnie z Ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. z 2019 r. poz. 506) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Gmina Opole przyznaje dotacje na podstawie Uchwały nr LII/1060/2017 Rady Miasta Opola z dnia 30 listopada 2017 r. w sprawie zasad i trybu postępowania o udzielenie dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków położonych na terenie gminy Opole, niestanowiących wyłącznej własności Gminy Opole oraz Uchwały nr XIV/246/19 Rady Miasta Opola z dnia 4 lipca 2019 r. w sprawie zmiany powyższej Uchwały.

Przyznawanie dotacji odbywa się na podstawie odpowiednio złożonego wniosku na rok przed planowaną inwestycją, aby zapewnić środki w planowanym budżecie. Systematycznie wzrasta poziom finansowania prac w obiektach zabytkowych niebędących własnością miasta, w roku 2016 udzielono 13 dotacji na kwotę 320 000 zł, a w roku 2019 na ten cel przeznaczono 1 179 000 zł, przyznając w sumie 18 dotacji. Znaczącą część beneficjentów stanowią wspólnoty mieszkaniowe: w 2019 r. przyznano na remonty wspólnotowych budynków 13 dotacji z 18 udzielonych. Łącznie w latach 2016–2019 Samorząd Miasta Opola przeznaczył na zadania w obszarze ochrony zabytków kwotę 3 459 850 zł.

Źródło: Opracowanie: Wydział Kultury, Turystyki i Współpracy Zagranicznej.

Ryc. 22. Wzrost nakładów finansowych w zł (udzielanych dotacji) na prace w obiektach zabytkowych w Opolu

Źródło: Fot. ze zbiorów UM Opole.

Ryc. 23. Renowacja wnętrza Katedry Opolskiej, 2018-2019

Miasto Opole w latach 2018–2019 przeznaczyło na renowację Katedry Opolskiej łącznie 800 000 zł. W projekcie ratowania najcenniejszych zabytków miasta Opola uczestniczyły też lokalne samorządy, które przekazały Miastu Opole w ramach pomocy finansowej łącznie kwotę 419 000 zł. Dodatkowo 1 mln zł przekazał Zakład Komunalny w Opolu.

Źródło: Fot. ze zbiorów UM w Opolu.

Ryc.24. Kamienica przy ul. Ozimskiej 49, przed rozpoczęciem prac i po wykonaniu restauracji

Źródło: Fot. ze zbiorów UM w Opolu.

Ryc. 25. Przebudowa i renowacja loggii w jednym z budynków na ul. Kolejowej w Opolu, przed rozpoczęciem prac i po zakończeniu, 2019 r.

Finansowanie prac z innych źródeł:

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ogłasza corocznie programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Ochronie i opiece nad zabytkami dedykowany jest Program Dziedzictwo Kulturowe, a szczególnie:

Priorytet „Ochrona zabytków”,

Priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”,

Priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego”,

Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych”,

Priorytet „Wspieranie działań muzealnych”,

Priorytet „Kultura ludowa i tradycyjna”,

Priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych”.

Zgodnie z art. 83 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków

Dotacje przyznawane przez Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków mogą być udzielane na prace planowane do wykonania lub jako refundacje poniesionych wcześniej nakładów (analogicznie jak dotacje ministra kultury). Liczba i wysokość udzielanych dotacji zależy od liczby zgłoszonych wniosków i wartości środków posiadanych w budżecie przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na ten cel. Dotacje mogą być przyznane podmiotom niezaliczanym do sektora finansów publicznych, tj. osobom fizycznym, jednostkom samorządu terytorialnego lub innym jednostkom organizacyjnym, będących właścicielami lub posiadaczami zabytku wpisanego do rejestru albo posiadającymi taki zabytek w trwałym zarządzie.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

- Program Razem Bezpieczniej związany w dofinansowaniu zadań z zakresu poprawy bezpieczeństwa i zabezpieczenia obiektów zabytkowych (systemy przeciwpożarowe i przeciwwłamaniowe) adresowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, kościołów i związków wyznaniowych.
- Fundusz Kościelny przeznaczony m.in. na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej, tylko na podstawowe prace zabezpieczające sam obiekt (remonty dachów, elewacji, osuszanie i odgrzybianie, remonty instalacji itp.) – bez otoczenia, wystroju i obiektów towarzyszących. Podmiotami uprawnionymi do otrzymania dotacji są osoby prawne Kościołów i związków wyznaniowych, działających na podstawie ustaw o stosunku państwa do Kościołów oraz związków wyznaniowych.

Środki samorządowe z budżetu województwa opolskiego

Ze środków województwa są udzielane dotacje celowe na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytkach, znajdującymi się na obszarze województwa opolskiego, posiadającymi istotne znaczenie kulturowe. Zarząd Województwa Opolskiego w corocznym ogłoszeniu podaje wysokość środków finansowych przeznaczonych na dotacje, terminy składania wniosków oraz ich rozpatrzenia. Inne wspieranie przedsięwzięć w obszarze edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego to realizacja otwartych konkursów ofert.

Fundusze strukturalne Unii Europejskiej

Poza źródłami finansowania pochodzącymi ze środków publicznych Budżetu Państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Są to Regionalne Programy Operacyjne, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka, Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Program Europejskiej Współpracy Terytorialnej.

Należy zaznaczyć, iż w trakcie obowiązywania Programu wsparcie kultury i ochrony zabytków w perspektywie finansowej 2021–2027 będzie możliwe w ramach Celu Polityki 5 – Europa bliżej obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych.

Wszystkie inwestycje realizowane w Celu Polityki 5 muszą być wdrażane poprzez instrumenty terytorialne, wskazane w art. 22 projektu rozporządzenia ogólnego

(zintegrowane inwestycje terytorialne, rozwój lokalny kierowany przez społeczność, inne narzędzia terytorialne).

Cel Polityki 5 będzie wdrażany poprzez realizację projektów wynikających ze strategii terytorialnych obejmujących swoim zakresem cele szczegółowe i rodzaje interwencji, m.in. takie jak:

- ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury, jako ważnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru;
- rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o właściwości uzdrowiskowe i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej, m.in. na potrzeby rozwoju sektora turystyki, ekoturystyki czy srebrnej gospodarki⁹.

Źródłem finansowania opieki nad zabytkami mogą być również środki **Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej** – możliwe jest dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkowych układach parkowych, parkowo-wodnych i ogrodowych, w ramach Programu Ochrona i Przywracanie Różnorodności Biologicznej i Krajobrazowej. Beneficjenci to jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, parki krajobrazowe i ich zespoły, uczelnie wyższe; organizacje pozarządowe, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego i jednostki organizacyjne Państwowego Gospodarstwa Leśnego – Lasy Państwowe; podmioty będące właścicielem lub zarządcą zabytkowych parków i ogrodów.

Środki na prace przy zabytkach mogą być także pozyskane od firm, fundacji, stowarzyszeń lub osób prywatnych.

Wsparcie finansowe zadań z zakresu edukacji dziedzictwa kulturowego realizowane jest natomiast przez program Narodowego Instytutu Dziedzictwa pn. **Wspólnie dla dziedzictwa**. Jest to program adresowany do organizacji pozarządowych, a jego zadaniem jest wsparcie działań dotyczących identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego. Minimalna kwota dofinansowania w roku 2019 wynosiła 10 tys. zł, zaś maksymalna kwota to 80 tys. zł. Program będzie kontynuowany w kolejnych latach, jako jeden z elementów realizacji Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 (Kierunek działania 3.2. – Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami).

W ramach programu realizowane są zadania przy następujących działaniach:

- a) prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do ewidencji zabytków i w ich otoczeniu, prowadzące do zabezpieczania, utrwalenia, ucztelnienia oraz zachowania substancji i wartości zabytku;

⁹ Opracowane przez Referat Zarządzania i Programowania Departamentu Koordynacji Programów Operacyjnych UMWO, na podstawie projektów rozporządzeń opublikowanych przez KE na przełomie maja/czerwca 2018 r. oraz Założeń do Umowy Partnerstwa na lata 2021–2027 otrzymanych z Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju w lipcu 2019 r., Źródło: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2020 -2023

- b) działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), prowadzące do rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
- c) działania zmierzające do wzmacniania praktyk społeczno-kulturowych, tradycji, w tym tradycji rękodzielniczych i związanych z przekazami ustnymi, upowszechniania umiejętności, w tym umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiające zachowanie zabytków i ich wartości;
- d) działania edukacyjne oraz popularyzujące dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa i wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości¹⁰.

11. LITERATURA I ŹRÓDŁA OPRACOWANIA

1. *Gminny Program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*, „Kurier Konserwatorski” 2009, nr 3.
2. Chrzanowski T., Kornecki M., *Sztuka Śląska Opolskiego: od średniowiecza do końca w. XIX*, Kraków 1974.
3. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. 7: Województwo opolskie, z. 11: *Miasto Opole i powiat opolski*, red. T. Chrzanowski, M. Kornecki, Warszawa 1968.
4. *Zabytki sztuki w Polsce – Śląsk*, [red. meryt. S. Brzezicki, Ch. Nielsen], Warszawa 2006.
5. Sękowski R., *Opole: rozwój przestrzenny miasta do końca XVII wieku (szkice i wypisy źródłowe)*, Opole 2013.
6. *Opole. Dzieje i tradycja*, pod red. B. Linka, K. Tarki, U. Zajączkowskiej, Opole 2011.
7. Filipczyk J., Schiller G., *O życiu i śmierci w Opolu: stary cmentarz miejski 1813–1963*, Opole 2017.
8. Gediga B., Holc E., *Opole – gród, miasto, stolica regionu: gród na Ostrówku w Opolu. Informator wystawy stałej archeologicznej*, Opole 2012.
9. *W herbie miasta krzyż. #800LATOPOLA*, red. ks. M. Lisa, Opole 2017.
10. Banik J., *Zwyczaj wodzenia niedźwiedzia na Śląsku Opolskim na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego*, Opole 2019.
11. Adamska M., *Historyczne i współczesne założenia zieleni miejskiej Opola. Od XIX-wiecznych skwerów do realizacji z początków XXI wieku*, „Architektura” 2012, 6-A, z. 19.
12. Solisz I., *Rola samorządu w ochronie zabytków*, Kraków 2007, mps.
13. Materiały promocyjne wydane przez Gminę Opole oraz materiały ze strony www.opole.pl, cmentarze.opole.pl [dostęp: 28.11.2019].
14. Strony internetowe: www.isap.sejm.gov.pl; www.wuozopole.pl; www.mkidn.gov.pl; www.nid.pl; <http://wolontariat.nid.pl>; <https://polska-org.pl/> [dostęp: 28.11.2019].

¹⁰ Więcej informacji na stronie: <http://wolontariat.nid.pl> [dostęp: 18.11.2019]

15. Strategie, plany, programy:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 1997 r. nr 78 poz. 483 z późn. zm., szczególnie art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 73 i 86).
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067 z późn. zm.).
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2020, Warszawa 2005.
- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (Monitor Polski z 2013 r. poz. 378).
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 (Monitor Polski z 2019 r. poz. 808).
- Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do roku 2020 (Uchwała nr XXV/325/2012 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 grudnia 2012 r.).
- Strategia Rozwoju Opola do 2030 roku (Uchwała nr XV/282/19 Rady Miasta Opola z dnia 29 sierpnia 2019 r.).

12. SPIS RYCIN I TABEL

Ryciny:

1. Obszary i obiekty objęte ochroną konserwatorską w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Opola
2. Załącznik do uchwały reklamowej zawierający strefy ochrony konserwatorskiej
3. Plan Opola z 1763 r. według rysunku Friedricha Bernharda Wernhera, z dzieła "Silesia in Compendio seu Topographia [...]"
4. Mapa Opola oraz sąsiednich miejscowości (dzisiejszych dzielnic miasta) z 1936 r.
5. Podział miasta z 2019 r. na trzynaście dzielnic, opracowanie Biuro Urbanistyczne UM Opole
6. Wieża Piastowska
7. Wieża Zamku Górnego z reliktnami murów
8. Kościół Świętej Trójcy
9. Kościół Matki Boskiej Bolesnej i św. Wojciecha
10. Opactwo Norbertanek w Opolu – Czarnowąsach: kościół pw. św. Norberta
11. Opactwo Norbertanek w Opolu – Czarnowąsach: dom zakonny
12. Kamienica pod Lwem w Opolu
13. Park Miejski na wyspie Bolko
14. Cmentarz miejski przy ul. Wrocławskiej
15. Cementownia Odra
16. Wodociągowa wieża ciśnień
17. Fontanna Ceres na pl. Daszyńskiego
18. Figura św. Jan Nepomucen w Opolu – Czarnowąsach
19. Wpisy obiektów do rejestru zabytków nieruchomych z podziałem na powiaty
20. Udział powierzchni objętej obowiązującymi MPZP w powierzchni ogółem z podziałem na powiaty

21. Obowiązujące i opracowywane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego w Opolu
22. Wzrost nakładów finansowych (udzielanych dotacji) na prace w obiektach zabytkowych w Opolu,
23. Renowacja Katedry Opolskiej, 2018-2019
24. Kamienica przy ul. Ozimskiej 49, przed rozpoczęciem prac i po wykonaniu restauracji
25. Przebudowa i renowacja loggii w jednym z budynków na ul. Kolejowej w Opolu, przed rozpoczęciem prac i po zakończeniu, 2019 r.

Tabele:

1. Wykaz pomników przyrody z terenu miasta
2. Liczba wpisów do rejestru zabytków ruchomych z podziałem na obiekty i kategorie
3. Stanowiska archeologiczne w Opolu z podziałem na dzielnice i dawne jednostki osadnicze – wpisane do rejestru i ujęte w ewidencji
4. Wykaz zabytków wskazanych do włączenia do gminnej ewidencji zabytków
5. Obiekty zabytkowe, których właścicielem jest Miasto Opole
6. Wykaz działań rewitalizacyjnych obiektów i obszarów planowanych w latach 2020–2023

13. ANEKSY

Tabela 1. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Miejscowość, dzielnica	Obiekt i adres obecny	Adres (ulica i nr)	Data powstania	Nr decyzji o wpisie do rejestru
1	Opole	układ urbanistyczny miasto Opole w granicach średniowiecznego założenia		pocz. XIII	149/55 z 19.01.1955
2	Opole	kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Książąt Opolskich	XIII, XVI, XVII	763/64 z 3.04.1964
3	Opole	kościół seminaryjny pw. św. Sebastiana	pl. św. Sebastiana	1680, 1932	1949/71 z 15.06.1971
4	Opole	kościół parafialny pw. MB Bolesnej wraz z wnętrzem	pl. Kopernika 12	XIV, XVII–XIX	125/54 z 3.09.1954
5	Opole	kaplica św. Wojciecha	Pl. Kopernika 11	XIII–XVII	756/64 z 31.03.1964
6	Opole	budynek Collegium Maius UO (budynek dawnego szpitala z relikiami klasztoru Dominikanów)	pl. Kopernika 11	XIII, 1845	2370/97 z 20.05.1997
7	Opole – Nowa Wieś Królewska	zespół kościelno-plebański wraz z obszarem w obrębie ogrodzenia: kościół parafialny pw. MB Nieustającej Pomocy, plebania,	pl. Kościelny 2a	pocz. XX	165/2011 z 28.07.2011

		budynek gospodarczy, ogród, aleja lipowa, ogrodzenie			
8	Opole–Pół- wieś	kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła	Domańskiego	1936–1937	164/2011 z 8.07.2011
9	Opole	kościół Franciszkanów wraz z klasztorem i dziedzińcem	Zamkowa	XIV, XVII	764/64 z 5.04.1964
10	Opole-Gro- szowice	kościół parafialny pw. św. Kata- riny Aleksandryjskiej wraz z ogrodzeniem i otoczeniem w jego obrębie	ks. Popiełuszki	1880–1883	244/2016 z 21.01.2016
11	Opole	kaplica św. Aleksego	Katedralna	XV	765/64 z 3.04.1964
12	Opole	dawny szpital św. Aleksego	Katedralna	1865/66, 1912/13	2007/74 z 24.04.1974
13	Opole	byłe kolegium jezuickie, obecnie muzeum	Mały Rynek 7	XV, XVII, XVIII	156/55 z 4.03.1955
14	Opole	cmentarz	Budowlanych /Harcerska	przed 1833, II poł. XIX	216/89 z 25.08.1989
15	Opole	cmentarz żydowski	Graniczna	1822, 1866, 1969	223/89 z 6.11.1989
16	Opole	cmentarz wojenny Armii Radziec- kiej	Katowicka	1945	143/86 z 10.09.1986
17	Opole – Bierkowice	cmentarz i kaplica – dzwonnica	Wrocławska	II poł. XIX, przed 1883	215/89 z 25.08.1989
18	Opole – Nowa Wieś Królewska	cmentarz komunalny z kaplicą	Zielona	1901–1902	218/89 z 28.09.1989
19	Opole – Go- sławice	cmentarz „Na Grobli” wraz z ka- plicą	Oleska	II poł. XIX	214/89 z 17.08.1989
20	Opole – Pół- wieś	mogiła zbiorowa 242 ofiar terroru hitlerowskiego w alei zasłużo- nych, Cmentarz Komunalny	Cmentarna		153/87 z 9.06.1987
21	Opole – Pół- wieś	mogiły 3 ofiar terroru hitlerow- skiego w alei zasłużonych, Cmen- tarz Komunalny	Cmentarna		154/87 z 9.06.1987
22	Opole – Pół- wieś	kwatery składająca się z 12 mogił żołnierzy WP, Cmentarz Komu- nalny	Cmentarna		157/87 z 31.07.1987
23	Opole Pół- wieś	aleja zasłużonych na Cmentarzu Komunalnym	Cmentarna		158/87 z 31.07.1987
24	Opole – Bierkowice	kapliczka	Wrocławska	XVIII	638/59 z 13.11.1959

25	Opole – Grudzie	kapliczka	Grudzicka		53/2007 z 12.06.2007
26	Opole – Gośławice	kapliczka – dzwonnica, cmentarz komunalny	Oleska	XVIII	2035/78 z 21.04.1978
27	Opole – Wróblin	kapliczka – dzwonnica wraz z ogrodzeniem	Sołtysów		182/2012 z 27.01.2012
28	Opole – Zakrzów	kaplica św. Anny wraz z ogrodzeniem i otoczeniem w obrębie	św. Anny	II poł. XIX	192/2012 z 27.07.2012
29	Opole – Gośławice	kapliczka	Poprzeczna		143/2011 z 31.01.2011
30	Opole	park miejski na wyspie Bolko (dawny park ludowy)		1913	291/93 z 2.03.1993
31	Opole	ogród zoologiczny		1930	291/93 z 2.03.1993
32	Opole	park miejski Pasieka		lata 40. XIX, lata 30. XX	18/2002 z 11.12.2002
33	Opole	park etnograficzny	Wrocławska 174		284/92 z 28.01.1992
34	Opole	Wieża Zamku Górnego i fragment dawnego muru	pl. Kopernika	koniec XIV, XIX	754/64 z 31.03.1964
35	Opole	Wieża Piastowska	Piastowska 14	1300, XX	188/56 z 20.01.1956
36	Opole	mury obronne i łupina obronna nad Odrą	Nadbrzeżna	XIV	755/64 z 31.03.1964
37	Opole	Baszta Wilcza (teren klasztoru Sióstr Notre Dame)	Mały Rynek	XIV	753/64 z 31.03.1964
38	Opole	zespół budynków dworca PKP (budynek główny z przejściem podziemnym, budynek hallu kasowego, budynki zaplecza, budynek pocztowo-telegraficzny, tunele do peronów, wiaty peronowe, budynek komisariatu)	Krakowska		2227/90 z 11.09.1990
39	Opole	hala wachlarzowa – wagonownia	ks. Popiełuszki 59		132/2010 z 28.12.2010
40	Opole	budynek	Armii Krajowej 6		5/2001 z 23.10.2001
41	Opole	dom	Armii Krajowej 7	koniec XIX	2121/86 z 28.04.1986
42	Opole	budynek mieszkalny	Armii Krajowej 16	1906	21/2003 z 2.04.2003
43	Opole	budynek, tzw. Domek Lodowy	Barlickiego 2a	pocz. XX	2202/89 z 31.08.1989
44	Opole	dom mieszkalny, obecne Ognisko Plastyczne	Barlickiego 15	koniec XIX	2234/94 z 20.09.1994

45	Opole	zespół budynków Związku Polaków w Niemczech: dawny budynek wydawnictwa „Nowiny”, dawne zabudowania Spółdzielni Artykułów Rolniczych „Rolnik”: budynek główny, budynki gospodarcze – magazyn i stajnia	Buczka – Łan-gowskiego		2095/84 z 15.06.1984
46	Opole	budynek mieszkalny (administracyjno-usługowy)	Cmentarna 7a	lata 20. i 30. XX	2393/99 z 21.10.1999
47	Opole	budynek	Damrota 1/ Krakowska 49		188/2012 z 11.06.2012
48	Opole	budynek banku	Damrota 2	pocz. XX	2041/78 z 15.11.1978
49	Opole	kamienica	Damrota 4	1911	250/2016 z 16.03.2016
50	Opole	kamienica	Damrota 6	1908 r.	257/2016 z 22.08.2016
51	Opole	kamienica	Damrota 8	1910	10/2001 z 15.07.2001
52	Opole	budynek	Damrota 10a	ok. 1920	2316/93 z 12.02.1993
53	Opole	zespół budynków Sądu Okręgowego, dawna szkoła	pl. Daszyńskiego 1–2	ok. 1910	40/2005 z 19.05.2005
54	Opole	budynek mieszkalny	Grunwaldzka 5	ok. 1890	2257/91 z 9.05.1991
55	Opole	budynek mieszkalny	Grunwaldzka 6	koniec XIX	238/2015 z 1.10.2015
56	Opole	budynek (nr 14) oraz elewacja północna i wschodnia budynku (nr 16)	Grunwaldzka 14 i 16		264/2017 z 16.01.2017
57	Opole	budynek	Grunwaldzka 23		2290/91 z 21.11.1991
58	Opole	kamienica	Grunwaldzka 24	Ok. 1910	260/2016 z 10.11.2016
59	Opole	budynek mieszkalny	Grunwaldzka 25	XIX/XX	2358/96 z 19.03.1996
60	Opole	kamienica	Katedralna 10		193/2012 z 30.07.2012
61	Opole	dom	pl. Kopernika 3		2210/90 z 20.03.1990
62	Opole	dom	pl. Kopernika 4		2211/90 z 20.03.1990
63	Opole	dom	pl. Kopernika 5		2212/90 z 20.03.1990
64	Opole	zespół budynków mieszkalno-usługowych	pl. Kopernika 8, 9, 10	pocz. XX	2002/73 z 17.04.1973

65	Opole	budynek	pl. Kopernika 15	pocz. XX	2249/90 z 29.12.1990
66	Opole	elewacja frontowa budynku	Koraszewskie- go 3	koniec XIX	2086/82 z 20.07.1982
67	Opole	budynek	Koraszewskie- go 7	koniec XIX	2220/90 z 12.06.1990
68	Opole	budynek mieszkalny	Koraszewskie- go 9	XIX	2219/90 z 11.06.1990
69	Opole	elewacja frontowa budynku	Koraszewskie- go 14	początek XIX	2074/82 z 7.03.1982
70	Opole	szkoła	Kościuszki 14	1894–1899, 1912/1913, 1925/1926	2245/90 z 29.12.1990
71	Opole	kamienica	Kościuszki 17	II poł. XIX	2349/95 z 6.05.1995
72	Opole	kamienica	Kościuszki 19		203/2013 z 2.04.2013
73	Opole	budynek mieszkalny	Kościuszki 25	1913	2336/94 z 17.10.1994
74	Opole – Nowa Wieś Królewska	budynek szkoły parafialnej, obec- nie hospicjum	pl. Kościelny 2	1899	1/2001 z 20.05.2001
75	Opole	kamienica, obecnie budynek biu- rowy	Krakowska 28	1890	2224/90 z 25.06.1990
76	Opole	budynek poczty	Krakowska 46	1854	2036/78 z 13.07.1978
77	Opole	budynek administracyjny	Krakowska 53	II poł. XIX	2042/79 z 8.01.1979
78	Opole	kamienica mieszkalna	Kropidły 1	II poł. XIX	2255/91 z 29.04.1991
79	Opole	dom opieki społecznej gminy ewangelickiej, obecnie budynek administracyjny	Kropidły 5	koniec XIX	2321/93 z 7.06.1993
80	Opole	dom „Villa Helena”	Kropidły 8–8a	XIX	2353/95 z 5.12.1995
81	Opole	dom	Książąt Opol- skich 10	ok. 1880	2203/89 z 11.09.1989
82	Opole	dom	Książąt Opol- skich 36 B	1900	2246/90 z 3.01.1991
83	Opole	dom mieszkalny	1 Maja 7	II poł. XIX	2091/82 z 14.12.1982
84	Opole	dom	1 Maja 11	1890	2155/87 z 6.03.1987
85	Opole	dom mieszkalny	1 Maja 13	1890	2164/87 z 27.05.1987
86	Opole	dom mieszkalny	1 Maja 15	1890	2158/87 z 30.04.1987
87	Opole	budynek	1 Maja 17	1890	2159/87 z 30.04.1987

88	Opole	dom	1 Maja 19	1890	2160/87 z 30.04.1987
89	Opole	dom	1 Maja 21	ok. 1890	2165/87 z 29.05.1987
90	Opole	budynek mieszkalny	1 Maja 31		17/2002 z 27.11.2002
91	Opole	dom	1 Maja 33	1900	2173/87 z 15.09.1987
92	Opole	budynek biurowo-warsztatowy w dawnej fabryce prefabrykatów	Marka z Jemielnicy 2		2200/89/90 z 10.07.1990
93	Opole	portiernia z wieżą strażniczą, z ogrodzeniem i bramami	Marka z Jemielnicy 2		2201/89/90 z 3.09.1990
94	Opole	pałacyk właściciela	Marka z Jemielnicy 2		2043/79 z 27.12.1979
95	Opole	dom	Malczewskiego 4	XVIII, XX	1699/66 z 27.09.1966
96	Opole	dom	Matejki 4	XIX/XX	2311/92 z 30.12.1992
97	Opole	dom mieszkalny	Matejki 6		2262/91 z 13.03.1991
98	Opole	dom	Matejki 10	koniec XIX/XX	2312/92 z 30.12.1992
99	Opole	Muzeum Jeńców Wojennych	Minorytów 3	XVIII–XX	2278/91 z 7.08.1991
100	Opole	domek szwajcarski Grabówka	Mozarta 7	koniec XIX	2363/96 z 30.12.1996
101	Opole	dom	Niedziałkows- kiego 5	koniec XIX	2225/90 z 29.06.1990
102	Opole	dom	Niedziałkows- kiego 9	koniec XIX	2237/90 z 29.06.1990
103	Opole	dom	Niedziałkows- kiego 18	II poł. XIX	2253/90 z 28.12.1990
104	Opole	dom	Odrowążów 2	1902	2223/90 z 22.06.1990
105	Opole	zespół obiektów wodociągów miejskich (budynek pompowni, wieża ciśnień, komin, zbiornik wody czystej nr 1, filtry powolne, obudowa studni) , obecnie WiK	Oleska 66	1896	2076/82 z 3.06.1982
106	Opole	dom	Osmańczyka 11	XVIII–XX	701/64 z 16.01.1964
107	Opole	dom	Osmańczyka 16		7/2001 z 28.12.2001
108	Opole	dom	Ostrówek 19		2230/90 z 20.07.1990
109	Opole	budynek mieszkalny	Ozimska 8	pocz. XX	2394/99 z 27.12.1999

110	Opole	dom, obecnie budynek wystawienniczy (dawne BWA)	Ozimska 10	pocz. XIX	2322/93 z 16.07.1993
111	Opole	budynek	Ozimska 18	koniec XIX	2328/93 z 2.12.1993
112	Opole	budynek mieszkalny	Ozimska 38	1892–1893	2333/94 z 1.10.1994
113	Opole	szkoła	Ozimska 48a	pocz. XX	256/2016 z 22.08.2016
114	Opole	kamienica	Ozimska 49	pocz. XX	259/2016 z 3.10.2016
115	Opole	Kamienica	Ozimska 51	koniec XIX	265/2017 z 1.03.2017 r.
116	Opole	dom – kamienica	Ozimska 67		163/2011 z 8.07.2011
117	Opole	budynek mieszkalny	Pasieczna 9	II poł. XIX	2256/91 z 25.04.1991
118	Opole	kładka dla pieszych na Młynówce tzw. Most Groszowy	pomiędzy ul. Piastowską i Mozarta	pocz. XIX	2313/92 z 23.12.1992
119	Opole	zespół obiektów hydroinżynieryj- nych - Młynówka na 155 km rzeki Odry, śluza mała komorowa	Piastowska	XIX/XX	2198/89 z 22.09.1989
120	Opole	zespół obiektów hydroinżynieryj- nych – Młynówka na 155 km rzeki Odry, jaz stały	Piastowska	XIX/XX	2198/89 z 22.09.1989
121	Opole	budynek mieszkalno-usługowy, obecnie hotel Piast	Piastowska 1 – 1a	XIX/XX	2096/84 z 27.08.1984
122	Opole	budynek mieszkalny	Piastowska 3	pocz. XX	2222/90 z 6.07.1990
123	Opole	zespół budynków Urzędu Woje- wódzkiego (budynek główny biu- rowy, łącznik dwukondygnacyjny skrzydło boczne zachodnie, skrzy- dło boczne wschodnie, otoczenie budynku, drzewostan oraz war- stwa kulturowa)	Piastowska 14 – 15	lata 30. XX	2284/91 z 26.09.1991
124	Opole	budynek mieszkalny (dawny dom kantora)	Piastowska 16	koniec XIX	2103/84 z 22.11.1984
125	Opole	budynek (obecnie WBP)	Piastowska 20	II poł. XIX	2241/90 z 6.11.1990
126	Opole	budynek mieszkalny	Piastowska 22	XIX/XX	2285/91 z 1.10.1991
127	Opole	dom	Piłsudskiego 10/Spychal- skiego 2	koniec XIX	2118/85 z 27.12.1985
128	Opole	budynek w dawnym zespole ko- szar	Plebiscytowa 3	1896–1898	234/2015 z 11.06.2015
129	Opole	budynek w zespole koszar	Plebiscytowa 5	1896–1898	2372/97 z 11.08.1997

130	Opole	dom	Podgórna 1	1890	2319/93 z 18.03.1993
131	Opole	budynek mieszkalny	Powstańców Śląskich 11	pocz. XX	2248/90 z 18.12.1990
132	Opole	budynek mieszkalny	Powstańców Śląskich 19	II poł. XIX	2232/91 z 8.01.1991
133	Opole	dom mieszkalny	Powstańców Śląskich 22	koniec XIX	2231/90 z 20.07.1990
134	Opole	zespół obiektów Zakładów Naprawczych Taboru Kolejowego: budynek hal remontowych, kompleks obiektów elektroenergetycznych (kotłownia z kominem, budynek podstacji wysokiego napięcia z warsztatem naprawczym), budynek kuźni z obręczarnią, odlewnią i lakiernią, budynek administracyjno-magazynowy, magazyny tekstylne I i II, budynek tapicerni, wodociągowa wieża ciśnienia, tory kolejowe w obrębie zakładu	Rejtana 7	pocz. XX	232/2015 z 20.02.2015
135	Opole	budynek mieszkalny	Reymonta 7		2266/91 z 8.07.1991
136	Opole	dom	Reymonta 9		2221/90 z 5.07.1990
137	Opole	budynek – kamienica	Reymonta 47	IV ćwierć XIX	2403/2001 z 7.03.2001
138	Opole	budynek mieszkalny	Reymonta 49		8/2001 z 28.03.2002
139	Opole	dom mieszkalny, „Dom Rybaka”	Rybacka 5	koniec XIX	2109/85 z 3.04.1985
140	Opole	zespół architektoniczny Rynku (1, 2, 3of., 4, 5–6, 7, 8–9, 10, 11a,b,c, 12–14, 15a,b,c, 16a,b, 17, 19, 21, 23, 26, 27, 28–29, 30–31, 31, 32a)	Rynek		2337/94 z 12.10.1994
141	Opole	dom mieszkalny, tzw. Apteka pod Lwem	Rynek 1	XVI, XVIII	751/64 z 31.03.1964
142	Opole	dom mieszkalny	Rynek 10	1618, XIX/XX	589/59 z 12.10.1959
143	Opole	brama budynku	Rynek 17–19	1950	2325/93 z 20.09.1993
144	Opole	dom	Rynek 30	1621, XVIII, 1950	52/48 z 26.02.1948 25/48 z 10.04.1948
145	Opole	dom	Rynek 31	1621, XVIII, 1950	13/48 z 10.04.1948 27/48

					z 10.04.1948
146	Opole	budynek mieszkalny	Sądowa 1	koniec XIX	2077/82 z 11.06.1982
147	Opole	dom mieszkalny	Sądowa 3	koniec XIX	2078/82 z 15.06.1982
148	Opole	budynek więzienia	Sądowa 4	koniec XIX	2298/92 z 29.06.1992
149	Opole	dom mieszkalny	Sądowa 5	koniec XIX	2079/82 z 22.06.1982
150	Opole	dom mieszkalny	Sądowa 7	koniec XIX	2080/82 z 22.06.1982
151	Opole	dom mieszkalny	Sądowa 9	koniec XIX	2081/82 z 22.06.1982
152	Opole	budynek mieszkalny, oficyna	pl. Sebastiana 5	1890/92	2340/94 z 15.12.1994
153	Opole	budynek mieszkalny	Sempołowskiej 2	po 1811	1971/72 z 17.11.1972
154	Opole	budynek	Sempołowskiej 3	koniec XIX	2209/90 z 27.03.1990
155	Opole	budynek mieszkalny	Sienkiewicza 1a	I poł. XIX	2094/84 z 25.04.1984
156	Opole	budynek mieszkalny	Sienkiewicza 34	ok. 1900	2162/87 z 28.05.1987
157	Opole	budynek mieszkalny	Spychalskiego 32	1895/97	2335/94 z 27.09.1994
158	Opole	dom	Staromiejska 12	ok. 1860	2204/89 z 11.09.1989
159	Opole	kamienica	Ściegiennego 7		49/2006
160	Opole	budynek, obecnie Dom Kultury	Strzelców Bytomskich 1	II poł. XIX	2254/91 z 8.06.1991
161	Opole	budynek mieszkalny	Strzelców Bytomskich 10	XIX/XX	2244/90 z 7.11.1990
162	Opole	fragment dawnej zabudowy miasta, domy wraz z odcinkiem ulicy i zielenią	Studzienne 1–3	XIX	2061/81 z 20.01.1981
163	Opole	synagoga (obecnie TVP)	Szpitalna 1	1840/41	2154/87 z 6.03.1987
164	Opole	budynek mieszkalny	Szpitalna 3		2229/90 z 20.07.1990
165	Opole	dom mieszkalny	Szpitalna 5	ok. 1860	2163/87 z 28.05.1987
166	Opole	spichlerz zbożowy	Szpitalna 9	1880	2156/87 z 5.03.1987
167	Opole	spichlerz, obecnie biuro	Szpitalna 17a		2187/88 z 19.12.1988
168	Opole	dom mieszkalny,	św. Wojciecha 6	XIX, XX	157/55 z 9.03.1955

169	Opole	dom mieszkalny,	św. Wojciecha 13		158/55 z 9.03.1955
170	Opole	kamienica	Wrocławska 2	XIX/XX	39/2005 z 26.04.2005
171	Opole	most na Młynówce	Zamkowa		145/2016 z 23.03.2016 r.
172	Opole	budynek, obecnie Archiwum Państwowe	Zamkowa 2		2060/81 z 7.01.1981
173	Opole	budynek mieszkalny	Żeromskiego 5		2265/91 z 9.07.1991
174	Opole-Borki	kaplica – dzwonnica	Ochronna 4	XIX	639/59 z 13.11.1959
175	Opole – Chmielowice	park podworski	Nyska/ Ogrodowa	XIX, I poł. XX	194/94 z 8.12.1994
176	Opole – Czarnowąsy	dawny klasztor Norbertanek: klasztor wraz z murem, basztami i bramą (obecnie DPS)	pl. Klasztorny 2	1682–1690	762/64 z 2.04.1964
177	Opole – Czarnowąsy	kościół parafialny pw. św. Norberta w dawnym klasztorze Norbertanek	pl. Klasztorny	poł. XIII, XVIII	762/64 z 2.04.1964
178	Opole – Czarnowąsy	cmentarz wyznaniowy	Jagiełły	XVII, XIX	219/89 z 28.09.1989
179	Opole – Sławice	park dworski wraz z folwarkiem (kuźnia, czworak, aleja jesionowa)	Opolska	XIX	302/98 z 28.12.1998

Tabela 2. Wykaz zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Opole/dzielnica	Przedmiot wpisu do rejestru	Nr rejestru zabytków
1.	Opole – Czarnowąsy	obraz Madonna z Dzieciątkiem	Ks.B.t.I-13/57 4.09.1957 r.
2.	Opole – Czarnowąsy	rzeźba św. Jana Nepomucena	Ks.B.t.IV-692/77 15.09.1977 r.
3.	Opole – Czarnowąsy	rzeźba Matki Boskiej, ul. Wolności 94	Ks.B.t.IV-691/77 15.09.1977 r.
4.	Opole – Czarnowąsy	wyposażenie kościoła odpustowego pw. św. Anny	Ks.B.t.III-605/72 7.10.1972 r.
5.	Opole – Czarnowąsy	wyposażenie kościoła odpustowego pw. św. Anny	Ks.B.t.V-872/91 2.12.1991 r.
6.	Opole – Czarnowąsy	wyposażenie kościoła parafialnego pw. Bożego Ciała i św. Norberta	Ks.B.t.III-606/72 10.10.1972 r.
7.	Opole – Czarnowąsy	instrument organowy z kościoła parafialnego pw. Bożego Ciała i św. Norberta	Ks.B.t.IV-360/17 3.03.2017 r.
8.	Opole	wyposażenie kościoła katedralnego pw. Podwyższenia Krzyża Świętego – ołtarz drewniany, 1652 r.	Ks.B.t.I-55/57 5.12.1957 r.
9.	Opole	ołtarz pw. św. Anny	Ks.B.t.I-56/57 5.12.1957 r.

10.	Opole	balustrada z kutej kraty z 1730 r.	Ks.B.t.I-57/57 5.12.1957 r.
11.	Opole	obraz – Matka Boska Piekarska	Ks.B.t.I-58/57 5.12.1957 r.
12.	Opole	epitafium Andrzeja Schwinke	Ks.B.t.I-78/57 20.12.1957 r.
13.	Opole	epitafium Małgorzaty Schreiber	Ks.B.t.I-79/57 20.12.1957 r.
14.	Opole	płyta nagrobna Karoliny Józefy Lynckner	Ks.B.t.I-80/57 20.12.1957 r.
15.	Opole	płyta nagrobna Małgorzaty von Oppersdorff	Ks.B.t.I-81/57 20.12.1957 r.
16.	Opole	epitafium Adama Bees	Ks.B.t.I-82/57 20.12.1957 r.
17.	Opole	płyta z dawnej krypty rodziny Oppersdorffów	Ks.B.t.I-83/57 20.12.1957 r.
18.	Opole	płyta z dawnego wejścia do krypty rodziny v. Bees	Ks.B.t.I-84/57 20.12.1957 r.
19.	Opole	fragmenty epitafium Joachima Jędryczki i jego żony	Ks.B.t.I-86/57 20.12.1957 r.
20.	Opole	ołtarz boczny pw. św. Urbana	Ks.B.t.I-93/56 31.10.1953 r.
21.	Opole	krata przy kaplicy pw. św. Anny	Ks.B.t.I-97/57 20.12.1957 r.
22.	Opole	epitafium rodziny Skopek	Ks.B.t.I-98/57 20.12.1957 r.
23.	Opole	epitafium Henryka Zieglera	Ks.B.t.I-99/57 20.12.1957 r.
24.	Opole	ambona klasycystyczna	Ks.B.t.I-103/57 20.12.1957 r.
25.	Opole	epitafium Barbary von Oppersdorff	Ks.B.t.I-109/57 20.12.1957 r.
26.	Opole	epitafium Krystyny von Oppersdorff	Ks.B.t.I-110/57 20.12.1957 r.
27.	Opole	epitafium Jana von Oppersdorff	Ks.B.t.I-111/57 20.12.1957 r.
28.	Opole	tryptyk (przeniesiony z Gołkowic)	Ks.B.t.I-143/58 10.10.1958 r.
29.	Opole	ambona (przeniesiona z kościoła w Głucholazach)	Ks.B.t.I-279/63 7.02.1963 r.
30.	Opole	tryptyk	Ks.B.t.II-480/70 16.03.1970 r.
31.	Opole	zespół zabytków	Ks.B.t.IV-697/1-76/77 9.12.1976 r.
32.	Opole	chrzcielnica gotycka	Ks.B.t.VI-936/94 23.11.1994 r.
33.	Opole	zespół ołtarzy z prezbiterium	Ks.B.t.VI-968/00 7.07.2000 r.

34.	Opole	zespół zabytków ruchomych (obrazy, rzeźby, witraż)	Ks.B.t.III-257/1-18/12 26.04.2012 r.
35.	Opole	płyta nagrobna Joanny Eleonory Beer	Ks.B.t.IV-279/13 11.09.2013 r.
36.	Opole	rzeźba – św. Jan Nepomucen, przy kościele katedralnym pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Ks.B.t.V-771/89 5.06.1989 r.
37.	Opole	zespół zabytków przy katedrze Podwyższenia Krzyża Świętego: Ogrójec, Grupa Ukrzyżowania, Krzyż	Ks.B.t.II-119/1-3/08 30.01.2008 r.
38.	Opole	wyposażenie kościoła parafialnego pw. MB Bolesnej („Na Górce”) – ołtarz boczny	Ks.B.t.I-63/57 20.12.1957 r.
39.	Opole	ołtarz pw. św. Józefa	Ks.B.t.I-64/57 20.12.1957 r.
40.	Opole	ambona	Ks.B.t.I-65/57 20.12.1957 r.
41.	Opole	obraz – św. Tomasz z Akwinu	Ks.B.t.I-66/57 20.12.1957 r.
42.	Opole	ołtarz boczny z rzeźbami śś. Rocha i Sebastiana	Ks.B.t.I-67/57 20.12.1957 r.
43.	Opole	obraz – św. Dominik	Ks.B.t.I-68/57 20.12.1957 r.
44.	Opole	ołtarz z obrazem – Ukrzyżowanie	Ks.B.t.I-69/57 20.12.1957 r.
45.	Opole	obraz – Chwała św. Wojciecha i Katarzyny	Ks.B.t.I-70/57 20.12.1957 r.
46.	Opole	cztery rzeźby ojców Kościoła	Ks.B.t.I-71/57 20.12.1957 r.
47.	Opole	rzeźba – Chrystus Zmartwychwstały	Ks.B.t.I-72/57 20.12.1957 r.
48.	Opole	część środkowa dawnego tryptyku	Ks.B.t.III-597/72 2.09.1972 r. (wpisany jako tryptyk z kaplicy w Przeczy – na plebanii w Skorogoszczy ks.B.t.I-267)
49.	Opole	zespół zabytków	Ks.B.t.IV-657/1-44/76 9.12.1976 r.
50.	Opole	organy	Ks.B.t.II-181/10 10.02.2010 r.
51.	Opole	wyposażenie kościoła Franciszkanów pw. Trójcy Świętej i klasztoru OO. Franciszkanów – fresk Ukrzyżowanie	Ks.B.t.I-2/54 30.03.1954 r.
52.	Opole	obraz – Chrystus Ukrzyżowany	Ks.B.t.I-59/57 5.12.1957 r.
53.	Opole	epitafium córek Scholtza	Ks.B.t.I-60/57 5.12.1957 r.
54.	Opole	płyta nagrobna Jana Prószkowskiego	Ks.B.t.I-61/57 5.12.1957 r.
55.	Opole	krata przy kaplicy Najświętszego Sakramentu	Ks.B.t.I-62/57 5.12.1957 r.
56.	Opole	płyty nagrobne książąt opolskich Bolesława I i II oraz	Ks.B.t.I-210/60

		Anny i Bolesława III	30.12.1960 r.
57.	Opole	polichromia ścienna	Ks.B.t.II-508/71 29.03.1971 r.
58.	Opole	zespół zabytków	Ks.B.t.IV-644/1-31/76 20.09.1976 r.
59.	Opole	malowidła ścienne z kaplicy św. Maksymiliana Kolbe	Ks.B.t.V-773/1-7/89 2.06.1989 r.
60.	Opole	polichromia na sklepieniu prezbiterium i nawy	Ks.B.t.II-100/07 12.06.2007 r.
61.	Opole	organy	Ks.B.t.II-104/07 8.08.2007 r.
62.	Opole	rzeźby Boga Ojca i Chrystusa Zmartwychwstałego	Ks.B.t.II-110/1-2/07 12.11.2007 r.
63.	Opole	fragmenty malowideł we wnętrzu (prezbiterium, nawa i kaplica św. Anny)	Ks.B.t.III-259/1-7/12 30.05.2012 r.
64.	Opole	rzeźba – św. Jan Nepomucen, przy klasztorze OO. Franciszkanów	Ks.B.t.I-106/57 20.12.1957 r.
65.	Opole	wyposażenie kościoła OO. Jezuitów	Ks.B.t.V-715/1-4/79 6.02.1979 r.
66.	Opole	wyposażenie kaplicy w budynku Kurii Diecezjalnej	Ks.B.t.V-753/1-15/88 15.12.1988 r.
67.	Opole	wyposażenie kaplicy pw. św. Aleksego	Ks.B.t.I-100/57 16.01.1957 r.
68.	Opole	Wyposażenie kaplicy pw. św. Aleksego	Ks.B.t.IV-647/1-6/76 18.11.1976 r.
69.	Opole	wyposażenie kościoła rektorskiego pw. św. Sebastiana	Ks.B.t.V-803/1-5/89 27.12.1989 r.
70.	Opole	organy	Ks.B.t.III-185/10 17.02.2010 r.
71.	Opole – Nowa Wieś Królewska	prospekt organowy wraz z instrumentem z kościoła parafialnego pw. MB Nieustającej Pomocy	Ks.B.t.II-120/08 31.01.2008 r.
72.	Opole	wyposażenie kościoła parafialnego pw. MB Nieustającej Pomocy	Ks.B.t.III-236/1-24/11 8.07.2011 r.
73.	Opole	kartusz herbowy z elewacji budynku Muzeum Śląska Opolskiego	Ks.B.t.IV-646/76 4.11.1976 r.
74.	Opole	rzeźba – św. Jan Nepomucen, przy kościele pw. św. Piotra i Pawła	Ks.B.t.I-107/57 20.12.1957 r.
75.	Opole	rzeźba – św. Jan Nepomucen, w kapliczce przy ul. św. Jacka	Ks.B.t.V-787/89 20.09.1989 r.
76.	Opole	rzeźba – św. Jan Nepomucen, przy ul. Oleskiej (Uniwersytet Opolski)	Ks.B.t.IV-703/78 26.04.1978 r.
77.	Opole	rzeźba – św. Jan Nepomucen, kapliczka przy ul. Partyzanckiej 60B	Ks.B.t.VI-956/97 20.01.1997 r.
78.	Opole	Kapliczka przy ul. Partyzanckiej 60B, dz. nr 54/7	Ks.B.t.II-151/09 27.01.2009 r.
79.	Opole	fontanna, pl. Daszyńskiego	Ks.B.t.IV-676/77 20.04.1977 r.
80.	Opole	rzeźba – Jeździec na koniu, ul. Korfantego 1	Ks.B.t.I-5/02

			8.11.2002 r.
81.	Opole	pomnik Poległych 36. Pułku Piechoty, ul. Ozimska	Ks.B.t.VI-942/95 6.03.1995 r.
82.	Opole	trzy rzeźby chłopców, pl. Wolności, nad Młynówką	Ks.B.t.VI-942/95 6.03.1995 r.
83.	Opole	rzeźba – św. Józef z Dzieciątkiem, elewacja budynku ul. Krakowska 9	Ks.B.t.VI-942/95 6.03.1995 r.
84.	Opole	płaskorzeźba – Zwiastowanie, elewacja budynku Rynek 12	Ks.B.t.VI-942/95 6.03.1995 r.
85.	Opole	kapliczka słupowa przy kościele parafialnym pw. MB Bolesnej	Ks.B.t.V-728/81 25.02.1981 r.
86.	Opole – Gostawice	wyposażenie kapliczki cmentarnej	Ks.B.t.I-701/1-4/78 15.03.1978 r.
87.	Opole	rzeźba – św. Józef z Dzieciątkiem, elewacja budynku ul. Katedralna 10	Ks.B.t.I-13/03 18.08.2003 r.
88.	Opole	kapliczka, cmentarz komunalny przy ul. Budowlanych i Harcerskiej	Ks.B.t.I-21/04 2.02.2004 r.
89.	Opole	kapliczka, u zbiegu ul. Osmańczyka i pl. Kopernika	Ks.B.t.I-22/04 2.02.2004 r.
90.	Opole	rzeźby – Cztery Pory Roku (przeniesione z Biestrzykowic), teren Uniwersytetu Opolskiego	Ks.B.t.I-311/64 11.01.1964 r.
91.	Opole	grupa rzeźbiarska Chrystus Ukrzyżowany i Maria Magdalena (z wirydarza dawnego klasztoru Dominikanów), teren Uniwersytetu Opolskiego	Ks.B.t.II-125/08 1.04.2008 r.
92.	Opole	nagrobek małżeństwa Heidebrandt, pochodzący z wsi Jastrzębie k. Namysłowa, obecnie teren Uniwersytetu Opolskiego	Ks.B.t.II-129/08 23.04.2008 r.
93.	Opole	kapliczka przydrożna, obecnie teren Uniwersytetu Opolskiego	Ks.B.t.III-186/10 16.03.2010 r.
94.	Opole	kapliczka przydrożna, obecnie teren Uniwersytetu Opolskiego	Ks.B.t.III-226/11 25.03.2011 r.
95.	Opole	kapliczka przy ul. J. Walecki	Ks.B.t.II-158/09 28.05.2009 r.
96.	Opole	rzeźba – Madonna z Dzieciątkiem, elewacja budynku pl. św. Sebastiana dz. ewid. nr 79/13	Ks.B.t.III-202/10 28.10.2010 r.
97.	Opole – Groszowice	prospekt organowy wraz z instrumentem z kościoła parafialnego pw. św. Katarzyny Aleksandryjskiej	Ks.B.t.III-203/10 29.09.2010 r.
98.	Opole	holownik parowy RADGOST tzw. Barka (Kanał Ulgi)	Ks.B.t.III-220/11 7.02.2011 r.
99.	Opole	zespół witraży w sali konsumpcyjnej przy budynku tzw. domku szwajcarskiego, obecnie smażalnia naleśników Grabówka	Ks.B.t.IV-291/14 11.04.2014 r.
100.	Opole	rzeźba – Chłopiec ze skarbonką, przy budynku tzw. domku szwajcarskiego, obecnie smażalnia naleśników Grabówka	Ks.B.t.IV-292/14 11.04.2014 r.
101.	Opole	zespół obiektów (nagrobków) z terenu cmentarza przy ul. Wrocławskiej	Ks.B.t.IV-294/1-30/14 30.04.2014 r.
102.	Opole	obraz olejny na desce przedstawiający scenę przy stole,	Ks.B.t.IV-364/2017 7.06.2017 r.

		wpisany do rejestru zabytków miasta Warszawy pod numerem B-1738 decyzją SKZ z dn. 10.12.1968 r.	
103	Opole	imbryk z podgrzewaczem (Salon Desa)	Ks.B.t.II-477/70 13.03.1970 r.
104	Opole	ikona rosyjska (L. Lehrem, ul. Krawiecka 14/16)	Ks.B.t.II-613/73 13.11.1972 r.

Tabela 3. Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Lp.	Nr stanowiska	Typ stanowiska	Chronologia	Nr rejestru zabytków
Opole – Czarnowąsy				
1	1	punkt osadniczy	epoka kamienia	A – 20/65
2	27	osada	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich)	A – 419/76
3	28	osada osada	kultura łużycka, epoka brązu (?) średniowiecze	A – 425/76
4	32	śląd osadniczy osada osada osada	epoka kamienia okres wpływów rzymskich wczesne średniowiecze XIII–XVI	A – 626/84
5	38	osada osada punkt osadniczy ?	kultura łużycka (okres halsztacki) okres wpływów rzymskich XIV–XV pradzieje	A – 420/76
6	39	punkt osadniczy osada produkcyjna punkt osadniczy ?	kultura łużycka kultura przeworska (późny okres wpływów rzymskich) późne średniowiecze pradzieje	A – 426/76
7	40	punkt osadniczy osada ?	neolit XIV–XV pradzieje	A – 788/88
Dobrzeń Mały				
8	2	cmentarzysko ciałopalne	kultura łużycka (epoka brązu, epoka żelaza)	A – 329/71
Opole – Bierkowie				
9	15	osada	wczesne średniowiecze (IX–X w.)	A – 624/84
10	17	osada punkt osadniczy	VIII–IX pradzieje	A – 625/84
Opole – Groszowice				
11	109	osada osada punkt osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka (epoka brązu) kultura przeworska (okres późnorzymski) pradzieje XIV–XV	A – 930/91
12	110	śląd osadniczy cmentarz ciałopalny/szkieletowy osada osada	neolit kultura łużycka (epoka brązu i okres halsztacki) wczesne średniowiecze średniowiecze	A – 26/65
13	35	osada punkt osadniczy	kultura łużycka (późny okres epoki brązu)	A – 352/72

			kultura przeworska (późny okres wpływów rzymskich)	
Opole – Stare Miasto (Ostrówek)				
14	-	grodzisko zamek	wczesne średniowiecze (X–XIII w.) XIII–XX w.	A – 1/64
Opole – Wójtowa Wieś				
15	71	osada osada	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich f. B2/C1-C2) XIV–XV	A – 931/91
Opole – Wróblin				
16	52	punkt osadniczy osada punkt osadniczy	średnia epoka kamienia kultura łużycka (epoka brązu) wczesne średniowiecze	A – 21/65
17	53	punkt osadniczy osada punkt osadniczy osada punkt osadniczy	epoka kamienia kultura łużycka (młodszy okres epoki brązu) okres wpływów rzymskich XI–XII XIII–XV	A – 21/65
18	64	osada	kultura łużycka (V okres epoki brązu)	A – 793/88
19	65	osada punkt osadniczy	kultura łużycka (późny okres epoki brązu) neolit, X–XI	A – 787/88
20	66	punkt osadniczy punkt osadniczy	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich faza D) XI–XII	A – 783/88
21	69	punkt osadniczy punkt osadniczy osada punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia epoka brązu kultura łużycka (okres halsztacki C) kultura celtycka, I w. p.n.e. (okres wpływów rzymskich) X–XIII	A – 863/89
Opole – Winów				
22	5	punkt osadniczy punkt osadniczy osada punkt osadniczy	kultura przeworska (okres późnorzymski) pradzieje wczesne średniowiecze (IX–X) XIV–XV	A – 924/91
Opole – Wrzóska				
23	5	osada osada osada punkt osadniczy	kultura przeworska (okres wpływów rzymskich faza C) X–XI XIV–XV pradzieje	A – 628/84
Opole – Zakrzów				
24	176	ślad osadniczy ślad osadniczy osada	młodsza epoka kamienia, neolit kultura przedłużycka (II i pocz. III okresu epoki brązu) kultura łużycka (epoka brązu)	A – 22/65

Tabela 4. Wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków

Lp.	Nr według ewidencji WKZ	Lokalizacja stanowiska	Wiek
STARE MIASTO			
1.	1		Grodzisko – X–XIII Zamek – XIII–XX
2.	3		Osada przedlokacyjna – X–XIII Miasto lokacyjne – XIII–nowożytność
3.	6		Relikty mostu „Piastowskiego” i „ostrogi” lewego brzegu Odry –XVIII
4.	133		Relikty mostu kolejowego – 1842–1921
5.	134	Teren ogródków działkowych przy dworcu Opole Wschód, droga nr 3	Ślad osadniczy – epoka kamienia
6.	135	Odbudowa Hotelu Dworcowego (obecnie Hotel Mercure)	Skarb – średniowiecze XI–XV
7.	136	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – kultura łużycka, IV–V okres epoki brązu, okres halsztacki
8.	137	W kanale, 80 m na pld.-wsch. od reperu 4,1-68 na głębokości 1,80 m	Ślad osadniczy – epoka brązu
9.	138	Pomiędzy ul. Luboszycką, ul. Oleską i dawną linią kolejową	Ślad osadniczy – średniowiecze
ŚRÓDMIEŚCIE			
10.	139	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – kultura łużycka, okres halsztacki
11.	140	Brak lokalizacji	Skarb – kultura łużycka, V okres epoki brązu
12.	141	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – I okres epoki brązu
13.	142	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – młodsza epoka kamienia, neolit
14.	143	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – epoka kamienia
15.	144	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – epoka kamienia
16.	145	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – młodsza epoka kamienia, neolit
17.	146	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – okres rzymski
18.	147	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy
19.	148	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – okres rzymski
20.	149	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – okres rzymski
21.	151	brak lokalizacji	Ślad osadniczy – okres rzymski
BIERKOWICE			
22.	2	Przy drodze Opole–Brzeg, po lewej stronie drogi jadąc z Opola. Na pld. od cmentarza i 300 m na pld. od szkoły	Cmentarz średniowieczny
23.	4		Ślad osadniczy
24.	5	Na łące Kornka, na zach. od Prószkówki	Ślad osadniczy – neolit
25.	7		Ślad osadniczy – neolit

26.	8		Punkt osadniczy – neolit
27.	9		Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze
28.	10		Ślad osadniczy
29.	11	Teren budowy mieszalni pasz PZGS	Ślad osadniczy
30.	12		Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze
31.	13	Dz. nr 515/56. 647/58	Osada – XIV–XVI
32.	14		Punkt osadniczy – VI–X Punkt osadniczy – XIV–XV Punkt osadniczy – pradzieje
33.	15*		Osada IX–X
34.	16		Ślad osadniczy – IX–X Ślad osadniczy – XIV–XV
35.	17*		Osada – VIII–IX Punkt osadniczy – pradzieje
36.	31		Osada – XIII–XIV Osada – pradzieje
37.	32	Na wzgórzu 162,5 na pld.-wsch. od Chwałkowic przy pld.-wsch. granicy wsi	Punkt osadniczy – kultura łużycka
38.	33	Piaskownia w Bierkowicach (pomiędzy Bierkowicami i Chwałkowicami) na lewo od Prószkówki	Ślad osadniczy – pradzieje
PÓŁWIEŚ			
39.	18		Punkt osadniczy – kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – XIII–XIV
40.	19		Punkt osadniczy
41.	20		Osada – XIV–XV
42.	21	Koło szosy, na wzgórzu za Półwsią, ok. 1/4 mili od Opola. Oddzielone od strony północnej szosą Opole–Brzeg, od południowej szosą Półwieś–Szczepanów	Cmentarzysko – okres wpływów rzymskich
43.	22	Na wsch. od cegielni w dolinie Odry, na wsch. od wsi	Ślad osadniczy – kultura łużycka, II–III okres epoki brązu
44.	23	Przy drodze Bierkowice–Półwieś na pld. od wzgórza 153,9 na zach. od wzgórza 162,5	Ślad osadniczy – neolit
45.	24	Piaskownia na wzgórzu na zach. od wsi, przy szosie	Ślad osadniczy
46.	25	W piaskowni w odległości ok. 60 m na pld. od	Ślad osadniczy – neolit Punkt osadniczy – kultura łużycka, IV okres epoki brązu

		drogi do Bierkowic, wzniesienie 153,9	
47.	26	W piaskowni na terenie Półwsi, leżącej na pld. od drogi Opole–Wrocław na wzgórzu 153,9	Ślad osadniczy
48.	27	Na ptn. od koszar artylerii „Um Kanonierweg”	Osada produkcyjna – kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich Osada – VI–VIII
49.	28		Ślady osadniczy – neolit Ślady osadniczy – kultura łużycka Ślady osadniczy – wczesne średniowiecze
50.	29	Stanowisko na polu Krolla, na ptn.-zach. od wsi przy drodze prowadzącej do wzgórza 153,9. Wg sprostowania z 1936 r. stanowisko znajduje się w pld. części wsi, a nie na ptn. od Półwsi. Pole Krolla leży w odległości 578 m na pld. od dużego skrzyżowania	Osada – kultura łużycka
51.	30	Tuż przy „Kanonierweg”, przy słupie oświetleniowym (prawdopodobnie obok stanowiska 27)	Ślad osadniczy
GROSZOWICE			
52.	34	Ok. 100 m od pld. zabudowań Groszowic (dz. nr 57 i 58)	Punkt osadniczy – kultura łużycka, późny okres epoki brązu
53.	35*	Dz. 174/1, 174/3	Osada – kultura łużycka, późny okres epoki brązu Punkt osadniczy – kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich
54.	36	Ok. 50 m na zach. od drogi polnej z Groszowic do Grotowic	Osada – kultura łużycka, późny okres brązu
55.	100	Wzgórze Kuhschellenberg dz. 106, 107, 108, 119	Ślad osadniczy – kultura łużycka Punkt osadniczy – pradzieje
56.	101	Niewielkie wzniesienie górujące nad doliną Odry – obecnie rozległa odkrywka kamienia wapiennego	Osada – kultura łużycka, okres halszacki Cmentarzysko szkieletowe – wczesne średniowiecze X–XI Punkt osadniczy – średniowiecze
57.	102	Dz. nr 13 i 18	Punkt osadniczy – kultura łużycka Punkt osadniczy XIV–XV
58.	103	Dz. nr 28	Punkt osadniczy – II poł. XIII i I poł. XIV
59.	104	Dz. nr 15, 16	Ślad osadniczy – kultura łużycka Punkt osadniczy – XIV–XV

60.	105	Dz. nr 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88	Ślad osadniczy – pradzieje Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze XI–XII Osada – późne średniowiecze XIII–XIV
61.	106	Dz. nr 93, 94, 95, 96, 97, 98	Osada – kultura przeworska, okres późnorzymski Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze VIII–IX Punkt osadniczy – późne średniowiecze XIV
62.	107	Dz. nr 93, 94, 95	Ślad osadniczy – pradzieje Punkt osadniczy – XIV–XV
63.	108	Dz. nr 118, 119	Ślad osadniczy – pradzieje Punkt osadniczy – XIV–XV
64.	109*	Dz. nr 100, 101, 102	Osada – kultura łużycka, epoka brązu Osada – kultura przeworska, okres późnorzymski Punkt osadniczy – pradzieje Punkt osadniczy – XIV–XV
65.	110*	Baza przedsiębiorstwa budownictwa hydro-technicznego	Ślad osadniczy – neolit Cmentarz ciałopalny/szkieletowy – kultura łużycka, epoka brązu i okres halszacki Osada – wczesne średniowiecze Osada – średniowiecze
66.	111	Dz. nr 101, 102, 103	Osada – kultura łużycka, okres halszacki Ślad osadniczy – XI–XII
67.	112	Na wsch. od Groszowic, między dawną wsią a terenem kolejowym, koło kaplicy, przy żwirowisku	Cmentarz ciałopalny – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich, III/IV
68.	113	Dz. nr 158, 159, 160, 161/1, 162/1	Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres rzymski f. B2/C1-C2 Punkt osadniczy – XIV–XV
69.	114	Dz. nr 320, 321	Ślad osadniczy – neolit Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
70.	115	Piaskownia Mahra dz. nr 93, 94, 95	Punkt osadniczy – kultura łużycka Ślad osadniczy – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – XIV–XV
71.	116	Dz. nr 22	Ślad osadniczy – pradzieje Punkt osadniczy – późne średniowiecze
72.	117	Dz. nr 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40	Osada produkcyjna – kultura przeworska, okres późnorzymski Ślad osadniczy – późne średniowiecze
73.	118	Dz. nr 36, 38, 39, 40, 41, 42	Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres rzymski f. B2/C1-C2
74.	119	Dz. nr 23, 24, 25, 26, 27, 90, 92	Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres późnorzymski Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze, VIII–IX
75.	120	Grotowice Groszowice	Punkt osadniczy – IV–V okres epoki brązu Punkt osadniczy Ślad osadniczy – okres wpływów rzymskich Cmentarz szkieletowy
76.	121	Nad Odrą na ptn. od Grotowic, na granicy z Groszowicami	Ślad osadniczy
77.	122		Cmentarz ciałopalny – IV okres epoki brązu
78.	123		Skarb – monety

79.	124		Ślad osadniczy – mezolit
80.	125	Żwirownia gromadzka koło cementowni w Groszowicach	Skarb – kultura łużycka, okres halsztacki
NOWA WIEŚ KRÓLEWSKA			
81.	75	Na terenie cementowni, która była własnością Prünzheima, naprzeciw wyspy Bolko, za halą sportową	Cmentarz ciałopalny – kultura pomorska, okres halsztacki
82.	76		Ślad osadniczy – neolit Cmentarzysko szkieletowe – wczesne średniowiecze, X–XII
83.	77	Obok cmentarza przy ul. Zielonej na polu Fitzka – piaskownia	Punkt osadniczy – epoka kamienna Punkt osadniczy – neolit Cmentarz ciałopalny – kultura łużycka, epoka brązu i okres halsztacki
84.	78		Ślad osadniczy – pradzieje
85.	79		Ślad osadniczy – neolit
86.	80		Ślad osadniczy – epoka kamienna
87.	81	Na zach. od linii kolejowej i stanowiska nr 88 (na wsch. od stanowiska 3 i od linii kolejowej)	Osada – kultura łużycka, epoka brązu
88.	82	W pld.-zach. części wyrobiska cementowni Bolko	Punkt osadniczy – epoka kamienna Punkt osadniczy Cmentarzysko szkieletowe
89.	83		Ślad osadniczy
90.	84	Ok. 200 m nad brzegiem doliny rzeki, w pobliżu źródła wpadającego do Odry	Punkt osadniczy – neolit
91.	85		Punkt osadniczy – IV–V okres epoki brązu
92.	86		Punkt osadniczy – neolit
93.	87	Wzgórze „Tarlisko”?	Ślad osadniczy – pradzieje
94.	150	Opole ul. Struga 9–11 (dawn. Bolkkostrasse)	Podwójny grób szkieletowy – późny okres rzymski, IV w.n.e. Punkt osadniczy – średniowiecze
GRUDZICE			
95.	88	Na pld.-wsch. od wzgórza 175,5 dz. nr 123/6, 122/6, 121/6, 538/3	Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres późnorzymski Ślad osadniczy – XIV–XV
96.	89	Na wsch. od wzgórza 175,5, pole Blasiusa Kalka dz. nr 503/13, 441/13, 440/13	Punkt osadniczy – kultura łużycka, epoka brązu Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze Ślad osadniczy – XIV–XV
97.	90	Dz. nr 1021/21	Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres późnorzymski
98.	91	Dz. nr 561/27, 562/27	Ślad osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres rzymski f. C1-C2 Ślad osadniczy – wczesne średniowiecze, XI-XII
99.	92	1042/33	Ślad osadniczy – kultura łużycka Punkt osadniczy – XIV–XV

100.	93	Małe wzniesienie 169,7 na zach. od pld.-zach. wylotu Grudzie, m.in. na polu Franza Pluty	Osada
101.	94	Nadleśniczówka w pld. części Grudzie	Osada i cmentarzysko - kultura przeworska, I-IV
102.	95	Pole Klocka przy drodze. Znajdowało się ono prawdopodobnie na zach. od zabudowań Grudzie	Ślad osadniczy – epoka kamienia Cmentarzysko ciepłopalne – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
103.	96	Na ptn.-wsch. od wzdó- rza 175,5 (wg arch.); według M. Gedla na ptn.-zach. od wymienio- nego wzdó- rza	Punkt osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – kultura łużycka, epoka brązu
104.	97	Na pld. od stanowiska nr 88 w Grudziecach (na ptd. od stanowiska nr 3 w Grudziecach)	Ślad osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich
105.	98		Ślad osadniczy – neolit
106.	99		Ślad osadniczy – okres wpływów rzymskich
GROTOWICE			
107.	37	Przy drodze do Wali- dróg	Ślad osadniczy – neolit
108.	38	Zrąb leśny	Ślad osadniczy
109.	39		Ślad osadniczy – neolit, kultura pucharów lejowatych
110.	40		Punkt osadniczy – starsza epoka kamienia Punkt osadniczy – neolit Punkt osadniczy – V epoka brązu, okres halsztacki
111.	41		Punkt osadniczy – kultura tarnowiańska, II faza paleolitu schył- kowego Punkt osadniczy – mezolit
112.	42		Punkt osadniczy – mezolit Punkt osadniczy – kultura przedłużycka, II okres epoki brązu Punkt osadniczy – kultura łużycka, V okres epoki brązu, okres halsztacki C Punkt osadniczy – X–XII Punkt osadniczy – średniowiecze
113.	43		Punkt osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – kultura łużycka, V okres epoki brązu, okres halsztacki C Punkt osadniczy – średniowiecze
114.	44	Dz. nr 928/263	Punkt osadniczy – pradzieje Osada – XIV–XVI Punkt osadniczy – kultura łużycka Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze
115.	45	Dz. nr 96/1	Punkt osadniczy - pradzieje
116.	46	Dz. nr 201, 202	Ślad osadniczy – pradzieje Punkt osadniczy Punkt osadniczy – XV–XVI
GOŚLAWICE KOLONIA GOŚLAWICKA			

117.	47	Dz. nr 117, 118	Punkt osadniczy – pradzieje Punkt osadniczy – X–XI Punkt osadniczy – późne średniowiecze
118.	152	Studnia przy ogrodzeniu bazy Opolskiego Przedsiębiorstwa Budowlano-Remontowego w Opolu, ok. 400 m na wsch. od ul. Głogowskiej	Punkt osadniczy – średniowiecze
119.	153	Koło gimnazjum przy ul. Goławickiej	Ślad osadniczy – okres rzymski
120.	154	Na polu M. Woitzika i Augusta Kainki w Kolonii Goławickiej	Ślad osadniczy – kultura łużycka
121.	155		Osada – kultura przeworska, późny okres rzymski, faza C1-C2
122.	156	Na pld.-wsch. stoku wzniesienia, ok. 300 m na wsch. od drogi gruntowej z Kol. Goławickiej do Goławic	Osada produkcyjna – kultura przeworska, późny okres rzymski, faza C3-D, wczesny okres wędrówek ludów Punkt osadniczy – X–XI
123.	157	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – epoka kamienia
124.	158	200 m na wsch. od gruntów Rachusa Letzebiela, na wyniesieniu	Punkt osadniczy – epoka kamienia
125.	159	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – młodsza epoka kamienia, neolit
126.	160	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – epoka kamienia
127.	161	W Kolonii Goławickiej na zach. od szkolnego podwórza	Ślad osadniczy
128.	162	Ok. 100 m na zach. od szpitala	Punkt osadniczy – pradzieje Punkt osadniczy – późne średniowiecze
129.	163	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – młodsza epoka kamienia, neolit
130.	164	Na wyniesieniu, które znane było jako Taliske, na pld. od Kolonii Grobla	Ślad osadniczy – młodsza epoka kamienia, neolit
131.	165	Na wzniesieniu, na którym położony jest cmentarz „Na Grobli” w Goławicach	Ślad osadniczy – młodsza epoka kamienia, neolit Cmentarzysko ciałopalne – okres rzymski Osada – okres rzymski
132.	166	Brak lokalizacji Piaskownia na polu Dudy	Cmentarzysko ciałopalne – kultura przeworska, okres rzymski Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze XI–XIII Punkt osadniczy – pradzieje
133.	167	Na wsch. od wsi i od drogi Grobla–Kolonია Goławicka lub Pole Andrzeja Klinki	Cmentarzysko – kultura łużycka, epoka brązu Ślad osadniczy – kultura przeworska, okres rzymski Ślad osadniczy – pradzieje
134.	168	Połączone stanowiska 1, 2, 7 w jedno obejmujące wyniesienie Wichulla	Ślad osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – epoka brązu Grób książęcy typu Lubieszewo – kultura przeworska, okres rzymski, faza B1/B2 Osada – kultura przeworska, wczesny okres rzymski

			Osada produkcyjna – kultura przeworska, późny okres rzymski, faza C1-C2 Osada – wczesne średniowiecze VII–IX, XI–pocz. XIII Punkt osadniczy – średniowiecze Punkt osadniczy – pradzieje
ZAKRZÓW			
135.	169	Brak lokalizacji	Skarb – średniowiecze
136.	170	Koło szkoły w Zakrzowie	Ślad osadniczy – XIII
137.	171	Na pld.-zach., ptn., pld.-wsch. od punktu wysokościowego 173,0	Punkt osadniczy – starsza epoka kamienia, paleolit
138.	172	Na polu Drassa	Punkt osadniczy – młodsza epoka brązu Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze Punkt osadniczy – średniowiecze
139.	173	Na zach. od drogi Zakrzów–Wróblin, na gruntach Hirscha, Angerstrasse 1 (ob. ul. ks. Koziołka) oraz przy Triftstrasse 19,21 (ob. ul. Ligudy) lub przy ul. Czarnowąskiej 33 (ob. ul. Budowlanych) i okolicznych parcelach	Cmentarzysko – kultura łużycka, epoka brązu
140.	174	Druga zaporą poniżej Wróblina	Ślad osadniczy
141.	175	Na ptn. od dawnego dworu (ob. Kombinat Ogrodniczy przy ul. Ligudy) Na ptn.-zach. od dawnego dworu, na ptn. od drogi polnej, w piaskowni	Ślad osadniczy – kultura przedłużycka, II i pocz. III okresu epoki brązu Punkt osadniczy – kultura łużycka, epoka brązu Osada – kultura przeworska, późny okres rzymski, III w.n.e. Osada – wczesne średniowiecze XII
142.	176*		Ślad osadniczy – młodsza epoka kamienia, neolit Ślad osadniczy – kultura przedłużycka, II i pocz. III okresu epoki brązu Osada – kultura łużycka, epoka brązu Cmentarzysko ? – kultura łużycka Osada – kultura przeworska, późny okres rzymski Osada – wczesne średniowiecze, XI–XIII Ślad osadniczy – średniowiecze
143.	177		Punkt osadniczy – pradzieje
144.	178		Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze
WRÓBLIN			
145.	51	Na pół. i wsch. od fabrycznej cementowni	Ślad osadniczy Punkt osadniczy – epoka brązu Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze, pradzieje
146.	52*	Dz. nr 57, 58, 59, 60	Punkt osadniczy – środkowa epoka kamienia Osada – kultura łużycka, epoka brązu Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze

147.	53*	Dz. nr 68, 69, 70, 71, 72	Punkt osadniczy – epoka kamienia Osada – kultura łużycka, młodszy okres epoki brązu Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Osada – XI-XII Punkt osadniczy – XIII-XV
148.	54	100 m od nowego domu A. Kondzielli, na „górze” rolnika Moczki	Punkt osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze Punkt osadniczy – ?
149.	55	Góra Kondzielli	Punkt osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – epoka brązu Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich
150.	56	W piaskowni Moczko na ptn. od Wróblina, na wsch. od trasy Wróblin – Czarnowąsy	Punkt osadniczy – neolit
151.	57	Na pld. od wsi, za szkołą	Punkt osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – epoka brązu
152.	58		Punkt osadniczy – epoka brązu
153.	59		Punkt osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – epoka brązu
154.	60		Punkt osadniczy ?
155.	61		Punkt osadniczy – średniowiecze
156.	62	Stanowisko zwane „na łunki”. Na polu V. Vale-ska	Punkt osadniczy – starsza epoka kamienia
157.	63	Dz. nr 55, 56, 57, 58, 59, 60	Punkt osadniczy – kultura łużycka Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – późne średniowiecze
158.	64*	Dz. nr 385, 389, 390, 393	Osada – kultura łużycka, V okres epoki brązu
159.	65*	Na małym piaszczystym wzgórzu na pld. od rzeki Swornicy	Osada – kultura łużycka, późny okres epoki brązu Punkt osadniczy – neolit, X–XI
160.	66*	Dz. nr 1179/302	Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich faza D Punkt osadniczy – XI–XII
161.	67	Dz. nr 2049/700, 1620/701	Punkt osadniczy – pradzieje Osada – XIV–XV
162.	68	Piaskownia J. Kądzielli, na pld. od Małej Panwi oraz na polu F. Słowika, na polu J. Kądzielli na ptn. od młyna w Krzanowicach, na zach. od polnej drogi do Jemielnicy, na wschód od punktu wysokościowego 152,2	Punkt osadniczy – neolit Osada – kultura łużycka, V okres epoki brązu Osada – wczesne średniowiecze X–XII
163.	69*	Dz. nr 541	Punkt osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – epoka brązu Osada – kultura łużycka, okres halszacki C Punkt osadniczy – kultura celtycka, I w.p.n.e., okres wpływów rzymskich

			Punkt osadniczy – X–XIII
SZCZEPANOWICE			
164.	70	Wzgórze 161,6 na terenie koszar	Punkt osadniczy – XII
WÓJTOWA WIEŚ			
165.	71*	Dz. nr 28	Osada – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich f. B2/C1-C2 Osada – XIV–XV
166.	72	Dz. nr 22, 25, 26, 27	Osada – kultura łużycka, V okres epoki brązu i okres halszacki Punkt osadniczy – pradzieje Osada – wczesne średniowiecze, XII–XIII
167.	73	Piaskownia i pole należące w latach 1935–1937 do Józefa Smarsły	Ślad osadniczy – neolit Punkt osadniczy – kultura łużycka, epoka brązu Punkt osadniczy – okres lateński Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze
168.	74	Na wsch. od wzgórza 155,9	Ślad osadniczy – okres wpływów rzymskich
MALINA			
169.	126		Ślad osadniczy – neolit
170.	127		Ślad osadniczy – neolit
171.	128		Ślad osadniczy – neolit, kultura ceramiki sznurowej
172.	129		Osada – epoka kamienia
173.	130		Ślad osadniczy
174.	131		Ślad osadniczy – epoka brązu
175.	132		Ślad osadniczy – młodszy okres epoki brązu
BORKI			
176.	1	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy
177.	4	Brak lokalizacji Prawdopodobnie w pobliżu punktu wysokościowego 152,7	Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze
178.	19	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – epoka kamienia
BRZEZIE			
179.	1	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy - kultura łużycka, wczesna epoka żelaza
180.	2		Osada – kultura łużycka Osada – kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – średniowiecze
CZARNOWĄSY			
181.	1*		Punkt osadniczy – epoka kamienia Cmentarzysko ciałopalne – kultura łużycka, IV–V okres epoki brązu Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich
182.	2	Brak lokalizacji Przy drodze do folwarku „Oderhof” (na ptn.-zach. od wsi)	Grób ciałopalny – kultura łużycka, epoka brązu
183.	3	Brak lokalizacji	Osada – III okres epoki brązu Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich, IV Punkt osadniczy – XI–XIII ? – pradzieje

184.	4	Brak lokalizacji Na polu Lorenza, przy drodze do Podlesia	Osada – epoka kamienia
185.	5	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – pradzieje
186.	6		Ślad osadniczy – neolit
187.	7		Ślad osadniczy – neolit
188.	8		Punkt osadniczy – epoka kamienia
189.	9	Brak lokalizacji	Cmentarzysko ciałopalne – kultura łużycka
190.	10	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – epoka brązu
191.	11	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – epoka brązu
192.	12	Brak lokalizacji „Scharfer Berg”, 750 m na płn. od ujścia Małej Panwi	Punkt osadniczy – neolit Punkt osadniczy – kultura łużycka, epoka brązu Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze Punkt osadniczy – średniowiecze
193.	13	Brak lokalizacji Na polu Pietscha	Punkt osadniczy – neolit
194.	14		Osada – kultura łużycka, epoka brązu Punkt osadniczy – późne średniowiecze ? – pradzieje
195.	15		Punkt osadniczy – neolit
196.	16	W ogrodzie Firlusa obok młyna Gambietza, poło- żone po pld. stronie drogi	Osada – kultura łużycka, epoka brązu Osada – VIII–X
197.	17	Brak lokalizacji Na terenie nieokreślo- nej piaskowni (w okolicy jest ich kilka), która po- łożona jest na pld. od wydmy. Wydma usytuowa- na jest ok. 750 m na płn. od miejsca gdzie Mała Panew wpada do Odry	Ślad osadniczy – epoka kamienia
198.	18	Koło młyna Gambietza. Las i łąka Thomasa Mi- challa. Między rzeką Swornicą i drogą do Krzanowitz	Osada – kultura łużycka, epoka brązu Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich ?
199.	19	Brak lokalizacji Pole Tomasza Steoszka, koło drogi do Biadacza	Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – XIII
200.	20	Brak lokalizacji Na stoku terasy Małej Panwi, przy drodze Ode- rhof (folwark)	Osada – epoka brązu
201.	21	Na polu rolnika (Chro- batzek), ok. 200 m na zach. od folwarku „Ho- fes”	Punkt osadniczy
202.	22	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – neolit

203.	23	Brak lokalizacji Miejsce zwane „brody”, za domem Urbana Pietrka	Osada – X–XII
204.	24	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – kultura łużycka, epoka brązu
205.	25	Wsch. część pola ogrod- nika Stellera i na grun- tach klasztornych	Punkt osadniczy – późny okres wpływów rzymskich Osada – VII–VIII, X–XII
206.	26	Na terenie zabudowań klasztornych	Punkt osadniczy – średniowiecze, XIII
207.	27*		Osada – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich Osada
208.	28*		Osada – kultura łużycka, epoka brązu (?) Osada – średniowiecze
209.	29		Punkt osadniczy
210.	30		Ślad osadniczy – epoka kamienia Osada – XIV–XV Osada
211.	31		Osada – XIII/XIV Osada – XV–XVI
212.	32*		Ślad osadniczy – epoka kamienia Osada – okres wpływów rzymskich Osada – wczesne średniowiecze Osada – XIII - XVI
213.	33	Brak lokalizacji W pobliżu zabudowań gospodarczych Franza Steinscha	Osada – I–II okres brązu
214.	34	Brak lokalizacji	Osada – wczesne średniowiecze (?)
215.	35	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – epoka kamienia lub wczesna epoka brązu
216.	36	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – okres wpływów rzymskich
217.	37	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – epoka kamienia
218.	38*		Osada – kultura łużycka, okres halszacki Osada – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – XIV–XV ? – pradzieje
219.	39*)		Punkt osadniczy – kultura łużycka Osada produkcyjna – kultura przeworska, późny okres wpły- wów rzymskich Punkt osadniczy – późne średniowiecze ? – pradzieje
220.	40*		Punkt osadniczy – neolit Osada – XIV–XV ? – pradzieje
221.	41		Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich, faza D Punkt osadniczy – późne średniowiecze
222.	42		Punkt osadniczy – późny okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – XV–XVI
223.	43		Punkt osadniczy
224.	44		Punkt osadniczy – późne średniowiecze
225.	45		Punkt osadniczy – XIV–XV

226.	46		Ślad osadniczy – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich, faza D Punkt osadniczy – późne średniowiecze
227.	47		Punkt osadniczy – XV–XVI
228.	48		Punkt osadniczy – średniowiecze
229.	49		Punkt osadniczy
230.	50		Punkt osadniczy
231.	51		Osada – XIV
232.	52		Ślad osadniczy – X–XI Ślad osadniczy – XIII–XIV
233.	53		Punkt osadniczy
234.	54		Punkt osadniczy – XIV–XV
235.	55	Przy klasztorze	Punkt osadniczy – nowożytny
236.	56	Brak lokalizacji	Cmentarzysko rzędowe – XII–XIII
KRZANOWICE			
237.	1		Cmentarzysko – kultura łużycka, V okres epoki brązu / okres halsztacki Osada – III – IV, IV/V Cmentarzysko – XI Punkt osadniczy – XIV–XV
238.	2	100 m na płn. od stanowiska 14, na polu bezpośrednio przy potoku. Nad Swornicą, koło folwarku	Punkt osadniczy – neolit Punkt osadniczy – kultura łużycka, epoka brązu Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Osada – VI–IX
239.	3		Osada – V okres (?) epoki brązu
240.	4	Piaskownia na polu Czoka	Punkt osadniczy – mezolit Punkt osadniczy – epoka kamienia Osada – kultura łużycka, epoka brązu Osada – X–XII
241.	5	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – neolit
242.	6	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – epoka kamienia
243.	7	Na płn. od wsi, na prawym brzegu Swornicy i lewym brzegu kanału	Punkt osadniczy – okres halsztacki Osada – IV–V, okres wpływów rzymskich Osada – IX–X, XI–XII
244.	8	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – neolit
245.	9	Brak lokalizacji Na granicy ze wsią Luboszyce. Na polu J. Kondzielli i również na polach graniczących z nim, na zach. od drogi	Osada – V okres epoki brązu Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich, IV
246.			
247.	11	Na wzgórzu, na płn.-wsch. od młyna (młyn leży na płn. w granicach wsi Krzanowice)	Punkt osadniczy – młodsza epoka kamienia Punkt osadniczy – kultura łużycka, epoka brązu
248.	12	Na płn. od stanowiska 11 przy drodze do Luboszyce	Punkt osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – kultura łużycka Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich
249.	13	Nad rzeką Swornicą, w czasie regulacji rzeki,	Punkt osadniczy – epoka brązu Osada – kultura pomorska, okres lateński

		w pobliżu stawu tuż przy rzece Jemielnicy	Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Osada – X–XII Punkt osadniczy – późne średniowiecze
250.	14	Przy głównej drodze w Krzanowicach. Na gruntach rolnika P. Kasperka (za zabudowaniami)	Punkt osadniczy – epoka kamienia Cmentarzysko brytualne – III okres epoki brązu Osada – V okres epoki brązu i okres halszacki Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – średniowiecze
251.	15	Brak lokalizacji Położenie bliżej nieznane. Wydaje się, że to stanowiska położone jest między stanowiskiem 2 a stanowiskiem określanym „Przy cmentarzu w Krzanowicach”	Punkt osadniczy – młodsza i starsza epoka kamienia Cmentarzysko – okres wpływów rzymskich, III / IV
252.	16		Punkt osadniczy
253.	17	Brak lokalizacji Blisko Małej Panwi. Na polu rolnika Lipa	Punkt osadniczy – epoka brązu Osada – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze, XI
254.	18	Na ptn. od folwarku	Punkt osadniczy – neolit Punkt osadniczy – epoka brązu Osada – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – wczesne średniowiecze Punkt osadniczy – średniowiecze, XIII
255.	19	Brak lokalizacji Na ptn.-wsch. od Wróblina i na zach. od linii kolejowej i od środka wsi Krzanowice	Osada – okres wpływów rzymskich
256.	20		Ślad osadniczy – młodsza epoka kamienia
257.	21	Ok. 100 m na wsch. od drogi do piaskowni, przy której zlokalizowane jest stanowiska 1	Ślad osadniczy – starsza epoka kamienia
258.	22	Brak lokalizacji Na ptd. od drogi Krzanowice-Kępa, bliska kładki drewnianej prowadzącej przez strumień	Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich ? - pradzieje
259.	23	Brak lokalizacji W ogrodzie J. Niedworoła, ok. 40 m na ptd. od zabudowań mieszkalnych.	Punkt osadniczy – późny okres wpływów rzymskich
260.	24		Osada – kultura łużycka ? – pradzieje
261.	25		Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich, faza D ? – pradzieje
262.	26		Punkt osadniczy
263.	27		Ślad osadniczy – kultura pucharów lejkowatych, neolit

			Punkt osadniczy – kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – XV–XVI ? – pradzieje
264.	28	Na krawędzi niskiej terasy Małej Panwi, ok. 700 m na płn. od środka wsi (pole M. Siedlnej)	Osada produkcyjna – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
DOBRZEŃ MAŁY			
265.	1	Brak lokalizacji	Cmentarzysko
266.	2*	Na wzniesieniu, na którym stał wiatrak, między wsiami Dobrzeń Mały i Brzezcie	Cmentarzysko ciepłopalne – kultura łużycka, epoka brązu, epoka żelaza
267.	3	Brak lokalizacji	Osada – kultura łużycka
268.	5	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – późne średniowiecze
269.	6	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – neolit
270.	8		Osada – kultura łużycka, okres halsztacki Osada i pracownia hutnicza – kultura przeworska, okres rzymski, II–V Osada – VIII–IX
271.	10		Osada – XIV–XV
272.	12	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – neolit
273.	16	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – neolit
274.	17		Osada – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich Osada – okres średniowieczny
SŁAWICE			
275.	1	Na płn.-wsch. od wzniesienia 151,6 (stał tam wiatrak) i na wsch. od wsi, nad starym korytem Odry	Ślad osadniczy – neolit Osada – wczesne średniowiecze Ślad osadniczy
276.	2	Niedaleko na zach. od stanowiska 1, lekko wyniosły teren otoczony drogą	Ślad osadniczy – epoka kamienia Ślad osadniczy – wczesne średniowiecze
277.	3	Na pld. od drogi, w środku między stanowiskiem 2 i na wsch. od drogi wiejskiej	Ślad osadniczy – epoka kamienia Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy
278.	4		Ślad osadniczy Punkt osadniczy – XV
279.	5		Punkt osadniczy – XIV–XV
280.	6	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – neolit
281.	7		Punkt osadniczy – XIV–XV
282.	8		Ślad osadniczy – XV
283.	9		Punkt osadniczy – XIII–XIV
WRZOSKI			
284.	1		Punkt osadniczy – kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – XIV–XV Punkt osadniczy

285.	2		Punkt osadniczy – kultura przeworska, późny okres wpływów rzymskich Punkt osadniczy – późne średniowiecze Punkt osadniczy
286.	3		Piecowisko
287.	4		Piecowisko
288.	5*		Osada – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich faza C Osada – X-XI Osada – XIV-XV Punkt osadniczy ? - pradzieje
289.	6		Ślad osadniczy – XIV-XV
290.	7		Punkt osadniczy – XIV-XV
291.	8		Punkt osadniczy – XIV-XV
292.	9		Punkt osadniczy – okres wpływów rzymskich?
293.	10		Punkt osadniczy – XIV-XV
294.	11	Za ostatnim domem wsi Wrzoski, przy drodze Wrzoski-Chróścina Opolska, piaskownica na polu Matirliga	Cmentarzysko – średniowiecze ?
295.	12	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – neolit
296.	13	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – neolit Ślad osadniczy – epoka brązu Ślad osadniczy – średniowiecze
297.	14	Brak lokalizacji	Punkt osadniczy – epoka brązu
CHMIELOWICE			
298.	1	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – średniowiecze
299.	2	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy
WINÓW			
300.	1	Na skraju podwórka szkoły	Cmentarzysko ciałopalne – kultura łużycka, okres halszacki
301.	2	Koło domu Emila Sikory, na granicy Winowa, od szosy w pobliżu słupa km 20,2	Ślad osadniczy – kultura łużycka Ślad osadniczy – okres wpływów rzymskich Cmentarzysko szkieletowe
302.	3	Brak lokalizacji	Ślad osadniczy – neolit
303.	4		Ślad osadniczy – kultura łużycka Punkt osadniczy – XIV-XV
304.	5*		Punkt osadniczy – kultura przeworska, okres późnorzymski Punkt osadniczy – pradzieje Osada – wczesne średniowiecze, IX-X Punkt osadniczy – XIV-XV
305.	6	Brak lokalizacji Na wzgórzu o nacie 181	Grodzisko

* stanowiska wpisane do rejestru

ZAŁĄCZNIK NR 1. Wykaz zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków